Monitoring van de gevolgen van COVID-19 op de werkgelegenheid en de sociale bescherming in België

Deze nota is voor een belangrijk deel gebaseerd op niet-gevalideerde en/of niet-gepubliceerde gegevens. Elk gebruik dient hier rekening mee te houden

Deze nota wordt sinds 7/4/2020 (twee)wekelijks geüpdatet en werd op 17/9/2020 en 15/1/2021 grondig herwerkt

Analytische nota – 24/3/2021

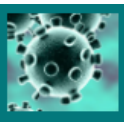

Working Group Social Impact Corona Crisis

.be

FEDRIS

KSZ BCSS

STATBEL

RVA.be ONEM.be

HZIV

INHOUD

NIEUWE UPDATES

BELANGRIJKSTE VASTSTELLINGEN

BELANGRIJKSTE AANBEVELINGEN

MACRO-ECONOMISCHE INSCHATTINGEN

ARBEIDSMARKTEVOLUTIE MAART-SEPTEMBER 2020

NAJAAR 2020-START 2021

RUIMERE SOCIALE IMPACT EN ARMOEDE

GEVOLGEN VAN COVID-19 OP DE ZIEKTE- EN INVALIDITEITSVERZEKERING EN BEROEPSZIEKTEN

BIJLAGE: CIJFERREEKSEN SOCIALE IMPACT COVID-19

Nieuwe updates

Belangrijkste updates in deze versie.

- De data van de sociale secretariaten voor februari 2021 zijn beschikbaar. In de 2de helft van februari **daalt het aandeel tijdelijke werkloosheid licht. De aandelen van ziekteverzuim en prestaties blijven vrijwel stabiel**, met een zeer klein effect van de verloven in de krokusvakantie.
- Het RVA Jaarverslag 2020[1] geeft een gedetailleerd overzicht van een aantal evoluties het afgelopen jaar, zoals de **(kleine) toename van het aantal werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen** in de drie gewesten, de **toename van jongeren in beroepsinschakelingstijd,** en de **eerste stijging van het aantal onderbrekingsuitkeringen** sinds 2015. Het aantal uitkeringsgerechtigden van de RVA was – vooral vanwege de tijdelijke werkloosheid – historisch hoog in 2020: 2,3 miljoen uitkerings-gerechtigden, ongeveer 1/3 van de bevolking op beroeps-leeftijd kreeg minstens één betaling van de RVA.
- Het RVA-verslag 2020 toont eveneens dat ook andere crisis-maatregelen dan de tijdelijke werkloosheid een groot aantal personen bereikten. Een **bevriezing van de degressiviteit werd toegekend aan 236.554 personen**, waarvan dit voor 159.312 reeds in 2020 een impact had. Voor **52.248 jongeren werd de inschakelingsuitkering verlengd**.
- De EAK-jaarcijfers 2020 tonen zoals verwacht dat de **gevolgen voor de arbeidsmarkt globaal beperkt bleven, maar dat de impact voor bepaalde groepen groter was**[2]. Het aantal werkenden daalt vooral bij bepaalde meer kwetsbare groepen op de arbeidsmarkt, zoals jongeren, laag- en middengeschoolden en personen met een niet-EU-nationaliteit, maar bij hooggeschoolden was er een opvallend sterke toename van het aantal werklozen.
- De consumentenenquête van de Nationale Bank geeft voor de maart 2021 een opvallende **stijging van het percentage zelfstandigen dat aangeeft geen of een beperkt (<10%) inkomensverlies te hebben** (60% in maart tegenover 50% in februari)
- COVID-19 heeft, behalve in maart 2020, **niet of nauwelijks geleid tot een toename van de primaire arbeidsongeschiktheid**.
- Nederlands onderzoek wijst opnieuw op de aanzienlijke **negatieve impact van COVID-19 maatregelen op de leervooruitgang van leerlingen, met aanzienlijke verschillen naar socio-economische achtergrond** en specifieke groepen zoals leerlingen met een migratieachtergrond, leerlingen uit een éénoudergezin, leerlingen met 2 of meer broers of zussen, en zwakker presterende leerlingen.

[1] https://www.rva.be/nl/documentatie/publicaties/jaarverslag/jaarverslag-2020
[2] https://statbel.fgov.be/nl/themas/werk-opleiding/arbeidsmarkt/werkgelegenheid-en-werkloosheid

Belangrijkste vaststellingen

Het verloop van de socio-economische impact van de COVID-19-pandemie in België kon in 2020 grofweg in vier fasen worden samengevat, waarvan de vierde nog volop aan de gang is begin 2021. De **eerste fase** (medio maart tot eind april) werd getekend door **verregaande sanitaire maatregelen**, die tot gevolg hadden dat bijna alle werkenden hun arbeidssituatie sterk zagen veranderen. Weinig mensen verloren hun job, maar velen werkten tijdelijk niet of minder, of moesten hun werk van thuis uit doen. Personen die al werkzoekend waren, hadden veel minder mogelijkheden om hun zoektocht naar werk voort te zetten. De steunmaatregelen en met name de tijdelijke werkloosheid speelden de rol waarvoor ze werden opgezet: de werkzaamheids- en werkloosheidsgraad bleven stabiel en de inkomens werden ondersteund. Desalniettemin bracht dit voor een niet verwaarloosbare groep professionele en financiële onzekerheid met zich mee. Personen met een minder gunstig sociaaleconomisch profiel (jongeren, kortgeschoolden en personen met een laaggemiddeld tot een laag loon) waren oververtegenwoordigd in de tijdelijke werkloosheid. Sommige categorieën bleken in eerste instantie tussen de mazen van het net te vallen. Ook onder zelfstandigen was het beroep op het crisis-overbruggingsrecht zeer groot en vrij ruim gespreid over diverse beroeps- en inkomenscategorieën. Ook deden veel zelfstandigen beroep op andere voorziene maatregelen zoals het uitstel van betaling van sociale bijdragen. Alhoewel gegevens ontbreken kan vermoed worden dat de meest kwetsbare groepen (thuislozen, personen zonder wettige verblijfsstatus, …) sterk getroffen werden in deze fase. Zo was toegang tot voedselhulp en andere maatschappelijke hulp- en dienstverlening moeilijk in deze fase. De sluiting van de scholen blijkt een belangrijke en ongelijke impact te hebben gehad op de schoolprestaties, met mogelijk brede lange-termijn gevolgen.

In de **tweede fase** (mei en juni) werden de sanitaire maatregelen versoepeld, maar daarbij bleek dat een snelle terugkeer naar de situatie van voordien allesbehalve vanzelfsprekend was. **Tijdelijke werkloosheid en andere steunmaatregelen bleven noodzakelijk** in een aantal sectoren waarvan de activiteiten ingeperkt bleven, maar ook in andere sectoren zorgde de onzekerheid ervoor dat de nood aan ondersteuning hardnekkig bleef. Tegelijk bleef de impact op de werkzaamheids- en werkloosheidsgraad opmerkelijk gering. Er werd slechts een kleine toename van de werkloosheid waargenomen. Ook de **ongelijke effecten** van de crisis bleken hardnekkig, de al vermeldde groepen bleven oververtegenwoordigd in tijdelijke werkloosheid. Het beroep op het crisisoverbruggingsrecht nam sterk af vanaf juni, maar bleef nog significant terwijl ook het overbruggingsrecht ter ondersteuning van de heropstart van start ging. De vraag naar voedselhulp steeg sterk in mei.

Fase 3 werd gekenmerkt door stabiliteit. In de **zomermaanden** juli, augustus en september was de tijdelijke werkloosheid in bijna alle sectoren veel beperkter, maar nog steeds ver boven het niveau van vorige jaren. Dat gold ook in sectoren waar de nog geldende sanitaire maatregelen wellicht nauwelijks nog beperkend werken, en dit dus waarschijnlijk het gevolg is van de verminderde vraag en de terugval van de economische activiteit zelf. Ook andere **arbeidsmarktindicatoren bleven globaal genomen vrij stabiel**, de verschillen tussen opleidingsniveaus en leeftijdsklassen namen

wel toe. Het grote aantal jongeren in beroepsinschakelingstijd viel op, maar lijkt zich niet te hebben doorgezet in een grotere werkloosheid bij schoolverlaters in september. Het beroep op het overbruggingsrecht daalde verder. Alhoewel de impact van COVID-19 voor veel zelfstandigen ongetwijfeld groot is geweest, vertoonden de faillissementscijfers voor zelfstandigen in de zomermaanden geen COVID-effect.

De nieuwe opflakkering van COVID vanaf najaar 2020 heeft het herstel onderbroken. **Fase 4** was het eerst vast te stellen in de horeca, en in 'Kunst, amusement en recreatie'. De sluiting van de horeca vanaf 19 oktober was direct merkbaar in de cijfers over flexi-jobs (RSZ), en ook de tijdelijke werkloosheid nam er in oktober en november opnieuw toe en blijft ondanks een daling in december omvangrijk. Het ERMG-survey van oktober toont dat de verwachtingen van bedrijven ook weer negatiever waren dan in de zomermaanden. De toename van tijdelijke werkloosheid en de daling bij bv. flexijobs waren al bij al nog beperkt (en situeerden zich hoofdzakelijk bij horeca en recreatie), maar ook elders zette de geleidelijke afname van de TW zich niet langer door. Er was een kleine piek in ziekteverzuim eind oktober, maar zeker niet van dezelfde orde als tweede helft maart.

Voor werknemers vangt de uitkering voor tijdelijke werkloosheid de belangrijkste onmiddellijke **financiële gevolgen** op, maar de globale impact op de gezinsinkomens zal echter afhangen van het aantal werknemers dat gedurende langere tijd in de tijdelijke werkloosheid zat. Ook deeltijdse werknemers zijn in dit opzicht kwetsbaar. Het aandeel huishoudens dat geen of een beperkte financiële impact rapporteert stijgt in beperkte mate tussen maart en augustus, maar er zijn belangrijke verschillen tussen zelfstandigen en andere categorieën, waarbij eerstvermelde in veel hogere mate een grote impact rapporteren. De globale impact van COVID op de huishoudinkomens in 2020 wordt voor België momenteel als relatief beperkt geraamd en ook de impact op het globale armoedecijfer lijkt op basis van een simulatie voor de maand april relatief beperkt. Indien enkel naar de groep getroffenen wordt gekeken is de impact op het gezinsinkomen en het armoederisico wel groter.

Wat het beroep op sociale bijstand betreft stellen we een geleidelijke toename vast van het aantal personen dat beroep doet op het leefloon in het najaar. Tegelijkertijd is er een sterke verhoging van de andere maatschappelijke hulp- en dienstverlening, waaronder financiële hulp, hulp voor schuldbemiddeling en voedselhulp. Ook op het vlak van arbeidsongeschiktheid is de impact van COVID-19, buiten enigszins in maart, vooralsnog slechts in beperkte mate zichtbaar. Er zijn nauwelijks gegevens beschikbaar over de impact op fenomenen zoals eenzaamheid, verbondenheid met anderen en de ruimere sociale cohesie.

Wat de financiële impact betreft moet opgemerkt worden dat, alhoewel op maandbasis gezien een grote meerderheid minder dan halftijds tijdelijk werkloos is, voorlopige cijfers erop wijzen dat het aantal personen dat gecumuleerd over 2020 meer dan 80 dagen tijdelijk werkloos is geweest in december 211.105 bedroeg. Ongeveer 54.000 werknemers waren gecumuleerd meer dan 150 dagen tijdelijk werkloos. Naarmate het totale aantal dagen in tijdelijke werkloosheid groter wordt vergroot uiteraard ook de financiële impact op jaarbasis.

Op 23/2 bedraagt het aantal coronabesmettingen in de zorgsector 16.804.

Belangrijkste aanbevelingen

De tweede corona-golf die in het najaar 2020 de kop opstak heeft een snelle economische relance vanaf de zomer afgebroken. De ernst en duurtijd van de opstoot maken een langdurige impact van de pandemie op de economische ontwikkeling zeer waarschijnlijk, ook al vertonen de Belgische cijfers voor het laatste kwartaal van 2020 een zekere veerkracht. De krachtlijnen die de Europese Commissie naar voor bracht in haar Herfstprognoses lijken nog relevant:"(1) de economische ontwikkeling zal in de eerste plaats worden bepaald door de evolutie van de pandemie; (2) De economische impact en het herstel zal sterk verschillen tussen landen, zowel door de omvang van de pandemie als door de structuur van de nationale economie en de getroffen maatregelen; (3) de beleidsmaatregelen doen ertoe, voor bedrijven, voor de burgers, voor het vertrouwen op de financiële markten. Verdere ondersteuningsmaatregelen bepalen de lange-termijn schade aan de Europese economie".

Samen met de opstart van de vaccinatieprogramma's bereiden de Europese Lidstaten momenteel relanceplannen voor in het kader van de EU Recovery and Resiliance Facillity, eventueel met aanvullende nationale plannen. Het herstel, zowel economisch als sociaal, zal mede afhangen van de kwaliteit en coherentie van deze plannen en de mate waarin zij reëel perspectief en vertrouwen kunnen bieden.

De onmiddellijke gevolgen voor de arbeidsmarkt werden voor een zeer belangrijk deel opgevangen door de tijdelijke werkloosheid en het overbruggingsrecht voor zelfstandigen. Dit blijft nog steeds het geval begin 2021. Die stelsels werden in de loop van de eerste fases voortdurend aangepast om een zo efficiënt mogelijk vangnet te vormen. Vanaf de zomermaanden blijkt echter dat de tijdelijke werkloosheid enerzijds verder de gevolgen van de coronamaatregelen in een aantal sectoren opvangt, en anderzijds wordt veroorzaakt door meer structurele sociaal-economische problemen. Die dualiteit is niet onbeperkt houdbaar: tijdelijke werkloosheid heeft als doel om jobverlies in structureel gezonde ondernemingen te voorkomen, niet om banen kunstmatig overeind te houden. Naarmate in de komende periode lockdown maatregelen zullen worden afgebouwd en naar een herstart wordt overgegaan moet hiermee rekening worden gehouden, en dient **een volwaardige begeleiding naar een nieuwe baan** voorop te staan in die sectoren en ondernemingen waar sluitingen en banenverlies onvermijdelijk zullen blijken. De genomen initiatieven rond opleiding en begeleiding zijn daarbij waardevolle eerste stappen[3]. Daarnaast moet het stelsel van tijdelijke werkloosheid ook de komende periode op een flexibele manier in staat blijven om werken zoveel mogelijk te faciliteren en aan te moedigen, en tegelijk toch de gevolgen van de beschermende maatregelen die worden behouden of

[3] KB 46 (1 juli 2020) dat de voorwaarden voor tijdelijke werkloosheid aanpast, bevat een opleidingsverplichting van 2 dagen.

die tijdelijk opnieuw zouden worden ingevoerd (een plaatselijke lockdown bijvoorbeeld) op te vangen.

Waar de financiële impact van tijdelijke werkloosheid bij relatief korte afhankelijkheid beperkt bleef, worden de inkomensverliezen bij langere afhankelijkheid van financiële noodmaatregelen uiteraard groter. Dit leidt voor sommige groepen ongetwijfeld tot financiële moeilijkheden en armoede. Het is belangrijk om na te gaan hoe de ondersteuning zo efficiënt mogelijk kan ingezet worden met als doelstelling om situaties van armoede op essentiële domeinen te vermijden.

Niet alleen de ondernemingen, ook de werknemers zelf, moeten **beschermd blijven tegen de arbeidsmarktgevolgen van de coronamaatregelen**. Een tijdelijke quarantaine, sluiting van scholen of kinderopvang… zou daarbij geen aanleiding mogen geven tot het verlies van loon of vakantiedagen. Hoewel het uiteraard niet in alle gevallen een oplossing is, blijft telewerk een belangrijk instrument, ook om het openbaar vervoer te ontlasten, en het inperken ervan zonder dat daarvoor ernstige redenen zijn die het functioneren van de onderneming in gevaar brengen dient te worden vermeden.

We kunnen niet om de vaststelling heen dat de coronacrisis ook op de Belgische arbeidsmarkt aan de gang zijnde evoluties zal versnellen. Daarbij gaat het om de digitalisering en de vergroening, maar ook om de desindustrialisering en de tertiarisering. Daarbij worden ook de structurele zwaktes van onze arbeidsmarkt opnieuw belicht. Uit de statistieken m.b.t. de tijdelijke werkloosheid, maar ook uit de gegevens over de "gewone" werkloosheid, interimwerk… kan worden afgeleid dat de laaggeschoolden, de jongeren en de personen van vreemde origine de grootste klappen krijgen. En dat het belang van opleiding en vorming -ook een zorgenkind voor onze arbeidsmarkt- opnieuw zal worden onderlijnd. Voor sommige zwakke groepen kan de afstand tot de arbeidsmarkt verder worden vergroot. Het **relancebeleid dient daarom te worden aangevuld met structurele hervormingen** om deze zwakke punten weg te werken.

Reeds pre-COVID situeerde de voornaamste structurele uitdaging op het vlak van werkzaamheid en sociale insluiting zich bij de positie van laaggeschoolden[4] die gekenmerkt was door een (zeer) lage werkzaamheidsgraad en een hoge en sterk toegenomen armoederisico. De COVID-crisis treft op de eerste plaats deze groep en kan de positie van laaggeschoolden nog verder verzwakken. Het herstelplan zal bijzondere aandacht moeten besteden aan deze groep, waarbij er aandacht zal moeten zijn voor de complexiteit van de problematiek. De aanbevelingen van de Hoge Raad voor Werkgelegenheid en ook de Europese Aanbevelingen inzake

[4] Dit wordt opnieuw benadrukt in het nieuwe rapport van de Hoge Raad voor Werkgelegenheid, Welke positie hebben de laaggeschoolden op de arbeidsmarkt in België? (https://hrw.belgie.be/nl/home/verslagen-adviezen/verslagen-2020/welke-positie-hebben-de-laaggeschoolden-op-de-arbeidsmarkt-belgie)

langdurige werkloosheid en actieve inclusie kunnen hier een leidraad vormen. Bovendien versterken de gevolgen van de huidige Covid-19 crisis de nood aan minimumlonen die voldoende hoog zijn om te kunnen voorzien in een fatsoenlijk inkomen, ze zijn immers een middel om kwetsbare werknemers te ondersteunen door ze in goede tijden toe te laten een financiële buffer op te bouwen die ze kunnen aanspreken in slechte tijden (HRW)

De gevolgen van de **mindere beschikbaarheid van studentenjobs** tijdens de coronamaanden blijft een aandachtspunt, bij voorkeur in samenhang met een bredere discussie over de functie van studentenarbeid op onze arbeidsmarkt en in het kader van de opleidingstrajecten en de studiefinanciering van jongeren.

Het blijft moeilijk om een meer systematisch beeld te krijgen van de situatie van zelfstandigen die getroffen zijn door de maatregelen. Er kan aangenomen worden dat het dubbele overbruggingsrecht een degelijke ondersteuning biedt op het vlak van het levensonderhoud. Het blijft echter onduidelijk in welke mate moeilijkheden verbonden aan de zelfstandige onderneming hierop ook een invloed uitoefenen.

De thans beschikbare gegevens wijzen erop dat de reeds voorheen bestaande zwaktes en uitdagingen worden versterkt door de COVID-19 crisis. Ook buiten de arbeidsmarkt zijn de sociale gevolgen van de coronacrisis onmiskenbaar. Ook hier geldt dat structurele problemen (ontoereikendheid en ondoelmatigheid van sommige uitkeringen, financiële en niet-financiële inactiviteitsvallen, ongelijkheden in het onderwijs, gezondheidszorg) moeten worden weggewerkt en dat het r**elancebeleid moet samengaan met een strategie tegen ongelijkheden en toenemende kwetsbaarheden** in onze samenleving. Er moet op worden toegezien dat uitgestelde hulpvragen alsnog worden opgevangen en dat de toegang tot rechten niet wordt geïmpacteerd door de aanhoudende pandemie en de daarmee verbonden maatregelen Op basis van de ervaringen uit de crisis van 2008 moet er rekening mee worden gehouden dat sommige effecten van corona zich pas later kunnen manifesteren, met name in de gezondheidszorg en de sociale bijstand.

De aanhoudende beperking van de sociale contacten maakt ook een flankerende aandacht voor fenomenen zoals eenzaamheid en impacts op de geestelijke gezondheid noodzakelijk. Alhoewel iedereen hierdoor getroffen wordt is het aannemelijk dat sommige groepen hierdoor harder getroffen worden, zoals alleenstaanden, personen met een zwakke gezondheid, studenten en jongeren in het algemeen.

Tenslotte heeft deze crisis het belang van kwaliteitsvolle up-to-date informatie opnieuw onderlijnd. Hoewel de werkgroep zeer dankbaar gebruik kon maken van, ook innovatieve, gegevensverzamelingen hebben we ook moeten vaststellen dat kleine ingrepen die administratieve gegevens veel bruikbaarder zouden maken voor socio-economische analyse de voorbije jaren niet werden doorgevoerd. Een relancebeleid dient ook op een **versterking van de monitoring en evaluatie** in te zetten. De cruciale rol van de Kruispuntbank van

de Sociale Zekerheid (en met name het Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming) wordt daarbij door iedereen erkend.

Macro-economische inschattingen

De wereldwijde macro-economische impact van de COVID-19-pandemie was tot dusver erg groot. Het seizoengezuiverde, reële bbp nam al in het eerste kwartaal van 2020 met 3,7% af in de Eurozone en met 3,3% in de EU (telkens ten opzichte van het laatste kwartaal van 2019).[5] Het betreft de sterkste dalingen op kwartaalbasis sinds het begin van de tijdreeksen in 1995. De terugval in economische activiteit was dus vanaf het eerste kwartaal scherp, hoewel de meeste EU-lidstaten pas vanaf half maart in lockdown gingen. Het Europese bbp daalde nog veel scherper in het tweede kwartaal, toen de gezondheidsmaatregelen het economische leven omvangrijke beperkingen oplegden (met -11,7 % t.o.v. Q1 in de Eurozone en -11,4 % in de EU). In België bedroegen de bbp-afnames in de eerste twee kwartalen van 2020 respectievelijk -3,4% en -11,8%[6].

De herneming van de economische activiteit over de zomermaanden (+11,6% voor België in Q3, +11,5 in de Eurozone) wordt door de nieuwe opstoot van de pandemie in de EU een halt toegeroepen, al laat het vierde kwartaal nog een lichte groei optekenen (+0,2% in België, tegenover een daling van -0,7% in de Eurozone). Voor het eerste kwartaal van 2021 verwacht de Commissie een krimp van -0,8%. De gevolgen op middellange termijn hangen in de eerste plaats af van de duur waarin verregaande sanitaire maatregelen noodzakelijk blijven. Alle prognoses zijn in deze context onderhevig aan een hoge mate van onzekerheid. De Europese Commissie merkt desalniettemin op dat er zich bepaalde patronen aftekenen:(1) de economische ontwikkeling zal in de eerste plaats worden bepaald door de evolutie van de pandemie; (2) De economische impact en het herstel zal sterk verschillen tussen landen, zowel door de omvang van de pandemie als door de structuur van de nationale economie en de getroffen maatregelen; (3) de beleidsmaatregelen doen ertoe, voor bedrijven, voor de burgers, voor het vertrouwen op de financiële markten. Verdere ondersteuningsmaatregelen bepalen de lange-termijn schade aan de Europese economie[7]. In haar winterprognose klopt de Europese Commissie af op een **bbp-daling van 6,3% in de EU in 2020, en verwacht ze een stijging van het bbp met 3,7% in 2021 en 3,9% in 2022**[8]. De OESO[9] heeft haar groeiverwachtingen in maart '21 naar boven bijgesteld onder invloed van de beschikbaarheid van verschillende vaccins en de bijkomende fiscale stimuli in een aantal landen, en verwacht nu een groei van 5,5% in 2021 en 4% in 2022.

Specifiek voor de Belgische economie verwachten de Europese Commissie, het Federaal Planbureau en de NBB ontwikkelingen die sterk in de lijn liggen van het Eurozone-gemiddelde: een afname van het bbp met -6,2% in 2020 en

[5] Eurostat, 2 februari : https://ec.europa.eu/eurostat/documents/portlet_file_entry/2995521/2-02022021-AP-EN.pdf/0e84de9c-0462-6868-df3e-dbacaad9f49f

[6] https://www.plan.be/press/communique-2034-nl-de_belgische_economie_zou_in_2020_krimpen_met_7_4_en_zich_in_2021_gedeeltelijk_herstellen_met_een_groei_van_6_5_ ; https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ip144_en_1.pdf

[7] https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ip136_en.pdf

[8] https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ip144_en_1.pdf

[9] https://www.oecd.org/economic-outlook/ (versie maart 2021)

een ten opzichte van de septemberramingen iets beperkter herstel, met een positieve groei van 4,1% in 2021 (3,9% bij de EC en de NBB), en van 3,1% in 2022.[10] De Commissie wijst eveneens de voornaamste determinanten van de terugval in economische activiteit aan, die ook de snelheid en de volledigheid van het herstel zullen bepalen: de afgenomen binnenlandse vraag door de lockdownmaatregelen, verstoringen van de toeleveringsketen, een historische daling van het vertrouwen en ook de rem op de internationale handel zowel in 2020 als in 2021. Belgische indicatoren voor het consumenten- en ondernemersvertrouwen namen inderdaad een historische duik in het voorjaar van 2020 en de internationale handel was in België in het tweede kwartaal van 2020 ongeveer 25% lager dan in het tweede kwartaal van 2019[11]. Belangrijke componenten van de binnenlandse vraag, zoals de consumptieve bestedingen van huishoudens en de investeringen van ondernemingen vielen inderdaad scherp terug in het tweede kwartaal van 2020.[12] De economie zou tegen eind 2022 opnieuw zijn pre-crisisniveau bereiken, maar, zelfs indien de output terug zijn pre-crisis niveau bereikt, blijft er een kloof van ongeveer 3% met het niveau dat zou kunnen behaald zijn zonder de COVID-19 crisis.

Voortbouwend op de schattingen van de wereldwijde groei van het bbp, bestaan er diverse hypotheses over de krimp van de werkgelegenheid. De IAO stelt dat 8,8% van het aantal werkuren wereldwijd verloren is gegaan tijdens het afgelopen jaar (ten opzichte van het vierde kwartaal van 2019), wat neerkomt op 255 miljoen voltijdse banen. Dit is ongeveer vier keer meer dan het aantal werkuren dat verloren ging tijdens de wereldwijde financiële crisis van 2009. In de EU-27 was er in 2020 een terugval van 8,3% van de werkuren, of het equivalent van 15 miljoen voltijdse banen.[13] Verwacht wordt dat de **werkloosheid in de eurozone zal stijgen tot ongeveer 8,3%** in 2021 en in 2022 weer - licht - zal dalen. De toename van de werkloosheid in 2020 bleef uiteindelijk geringer dan verwacht[14], maar daarnaast is de uitbraak van het virus gepaard gegaan met kortere arbeidstijden en lagere lonen, wat zonder compenserende maatregelen een belangrijk inkomensverlies voor veel werknemers met zich meebrengt. De totale 'labour market slack'[15] suggereert bijgevolg dat het effect van de pandemie ernstiger is geweest dan blijkt uit de traditionele maatstaven van werkgelegenheid en werkloosheid. De indicator is

[10] FPB, 11 februari: https://www.plan.be/press/communique-2088-nl-de_belgische_economie_zou_zich_met_een_groei_van_4_1_in_2021_gedeeltelijk_herstellen_van_de_krimp_met_6_2_vorig_jaar; EC, 11 februari: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ip144_en_1.pdf; NBB, 12 februari: https://www.nbb.be/doc/ts/publications/nbbreport/2020/nl/t1/verslag2020_gedetailleerde_statistische_tabellen.pdf; 26 februari: https://www.plan.be/publications/publication-2094-nl-economische_vooruitzichten_2021_2026_versie_van_februari_2021

[11] https://www.nbb.be/doc/dq/n/dq3/enp.pdf

[12] https://www.nbb.be/doc/dq/n/dq3/histo/nnat20ii.pdf

[13] https://www.ilo.org/global/topics/coronavirus/impacts-and-responses/WCMS_767028/lang--nl/index.htm (7de editie van de ILO Covid19-monitor, 25/1/2021).

[14] https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ip144_en_1.pdf

[15] De labour market slack is het arbeidspotentieel dat (meer) zou kunnen werken, maar het op dit moment niet doet. De labour market slack wordt uitgedrukt als het percentage slack work (werklozen + de personen die deeltijds werken maar meer zouden willen werken en binnen de twee weken meer uren zouden kunnen presteren, de inactieven die beschikbaar zijn maar geen werk aan het zoeken zijn en de inactieven die werk aan het zoeken zijn maar niet beschikbaar zijn) in de uitgebreide beroepsbevolking (werkenden, werklozen en een deel van de inactieven – deze beschikbaar maar niet aan het zoeken en deze aan het zoeken, maar niet beschikbaar).

in het tweede kwartaal van vorig jaar sterk gestegen en in het derde kwartaal slechts licht gedaald, en bleef boven het niveau van vóór de pandemie.[16] De internationale organisaties waarschuwen tot slot dat bepaalde groepen die het voor de crisis al moeilijker hadden (personen met onzekere contracten, vrouwen, migranten) onevenredig zwaar getroffen worden, wat de ongelijkheid kan vergroten. Onderzoekers van het IMF waarschuwen dat een toename in de ongelijkheid te verwachten valt na pandemische uitbraken en dat laaggeschoolde arbeid disproportioneel zwaar getroffen wordt.[17] De oververtegenwoordiging van jongeren en kortgeschoolden in de Belgische tijdelijke werkloosheid bevestigt dat die vrees terecht was. We moeten rekening houden met een aantal hardnekkige negatieve gevolgen (hysteresis), met name voor de meer precaire werknemers die vaak als eerste hun baan hebben verloren en voor jonge cohorten die hun eerste baan niet hebben kunnen vinden.

Voor België verwachtten de internationale instellingen geen enorme impact op de werkloosheidscijfers, aangezien deze opgevangen werd door tijdelijke werkloosheid, steun aan zelfstandigen, en in de beroepen waar dat mogelijk is telewerk, (ouderschaps)verlof of werkduurvermindering. De Europese Commissie ging uit van een relatief beperkte **stijging van de Belgische werkloosheidsgraad van 5,6% in 2020 tot 6,8% in 2021**, en daarna een herstel. Ook het FPB verwacht een stijging van de administratieve werkloosheid in 2020 en 2021, maar tegen 2025 zou deze opnieuw evolueren tot het niveau van vóór de crisis, wat hoger is dan wat bereikt zou worden in een scenario zonder pandemie. De NBB stelt vast dat veel bedrijven hun omzet gevoelig zien afnemen; in november 2020 schatten Belgische ondernemingen hun omzet 17% lager in dan normaal[18]. Dat is opnieuw hoger dan tijdens de zomermaanden, maar ver onder de inschatting in maart-april 2020. Het is alleszins niet uitgesloten dat bedrijven alsnog de boeken zullen moeten neerleggen, wat tot nieuwe ontslagen zou leiden. Voorlopig geven zowel de EAK-data van Statbel als de voor seizoensinvloeden gezuiverde gegevens van Eurostat aan dat de werkloosheidsgraad toenam in de periode mei-augustus van 2020. De toename blijft voorlopig evenwel beperkt, en zette zich niet door in september en oktober. In de volgende delen wordt de impact op de Belgische arbeidsmarkt uitvoeriger en systematischer besproken.

De impact van COVID-19 verhoogt ook de lange-termijn uitdaging van de vergrijzing. Volgens de nieuwe vooruitzichten van de Studiecommissie voor de Vergrijzing bedraagt de toename van de sociale uitgaven tussen 2019 en 2040, of de budgettaire kosten van de vergrijzing, 5 procentpunt van het bbp. Meer dan de helft van deze toename doet zich voor tussen 2019 en 2025, een periode die sterk beïnvloed wordt door de COVID-19-crisis. De kosten van de vergrijzing werden naar boven bijgesteld ten opzichte van het vorige verslag van de Vergrijzingscommissie (in juli 2019): deze meerkosten kunnen grotendeels worden toegeschreven aan de coronacrisis en bedraagt 1,7 procentpunt van het bbp. De voornaamste reden is dat tijdens deze periode het bbp lager is dan het niveau dat het zou bereikt hebben zonder de

[16] https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ip144_en_1.pdf
[17] https://blogs.imf.org/2020/05/11/how-pandemics-leave-the-poor-even-farther-behind/
[18] https://www.nbb.be/nl/artikels/de-directe-economische-impact-van-de-tweede-lockdown-vooralsnog-beperkt-maar-de

gezondheidscrisis. Hierdoor weegt het geheel van de sociale uitgaven zwaarder door in procent van het bbp. Dat verlies van economische activiteit wordt daarna slechts gedeeltelijk gerecupereerd door de daling van de werkloosheidsgraad en beïnvloedt dus de resultaten op lange termijn[19].

[19] https://www.plan.be/press/communique-2019-nl-vooruitzichten_2019_2070_een_uitgesproken_toename_van_de_sociale_uitgaven_tot_2040_maar_een_daling_van_het_armoederisico#.Xwbr58qhoVx.twitter

Arbeidsmarktevolutie maart-september 2020

Op 4 februari 2020 werd de eerste Belgische COVID-19-besmetting vastgesteld, maar aanvankelijk werd gehoopt dat de impact van het virus hier beperkt zou blijven. Weliswaar hield men er rekening mee dat de opmars van het virus in Azië, nog bovenop de Brexit, tot een economische dip zou kunnen leiden voor een kleine, open economie als België. Al snel bleek echter dat de pandemie ook bij ons fors dreigde toe te slaan. Om de impact op het gezondheidszorgsysteem onder controle te houden, besloot men in de loop van maart om publieke ruimtes (10 maart), scholen en werkplekken (14 maart) en tot slot alle niet-essentiële activiteiten stil te leggen (18 maart). Dat had grote gevolgen op de arbeidsorganisatie en de economische activiteit. Vanaf 4 mei werden er gradueel versoepelingen van de lockdown ingevoerd. Waar mogelijk bleef thuiswerk de regel, maar winkels, scholen, musea en horeca konden stapsgewijs weer openen in de loop van mei en juni, mits het in acht nemen van de richtlijnen rond preventie. In de zomervakantie van 2020 waren er beperkingen op het reizen en de sterke aanbeveling om een "staycation" te houden, ook wie thuisbleef bleef met beperkende maatregelen geconfronteerd. Sociaal-economisch bleef de situatie vrij stabiel, wat enerzijds ruimte gaf voor voorzichtig optimisme, maar waaruit ook bleek dat structurele problemen dreigden uitvergroot te worden.

Effect op de activiteit: van lockdown naar gedeeltelijk herstel

Om de verregaande beschermingsmaatregelen mogelijk te maken en de socio-economische impact zoveel mogelijk te verlichten, werden in maart een aantal maatregelen gelanceerd die de werkgelegenheid en de koopkracht van werknemers moesten waarborgen. De ongeziene impact die deze maatregelen hadden op de arbeidsmarktactiviteit kunnen we in kaart brengen dankzij data die beschikbaar werden gesteld door drie sociale secretariaten (Acerta, SD Worx en Securex).[20] De reële activiteit in de Belgische economie viel in belangrijke mate terug in de loop van de maand maart, en de invloed op de arbeidsmarkt was onmiddellijk merkbaar. Op basis van de gegevens van de sociale secretariaten kan een inschatting gemaakt worden van de evolutie van het reële werkvolume. Dit levert het overzichtsbeeld in grafieken 1 en 2 op.[21] Het volume gepresteerde arbeidsuren zakte in de privésector in de loop van de maand maart tot beneden de helft, om in de Paasvakantie verder te dalen tot 43,5%. Daarna herstelde het arbeidsvolume zich gestaag, met gebruikelijke terugvallen in de schoolvakanties.

[20] Met dank aan Luc De Pauw (Securex), Jozef Spillebeen (Acerta) en Piet Vandenbussche (SD Worx) voor het verstrekken van de data.

[21] De gegevens van de drie secretariaten worden hiertoe ongewogen opgeteld, en de zo bekomen resultaten toegepast op het geheel van de privésector. Er is dus geen rekening gehouden met de representativiteit van de secretariaten binnen de privésector, bijvoorbeeld wat sectoren of ondernemingsgrootte, betreft.

Grafiek 1: Weekoverzicht aan- en afwezigheden arbeiders

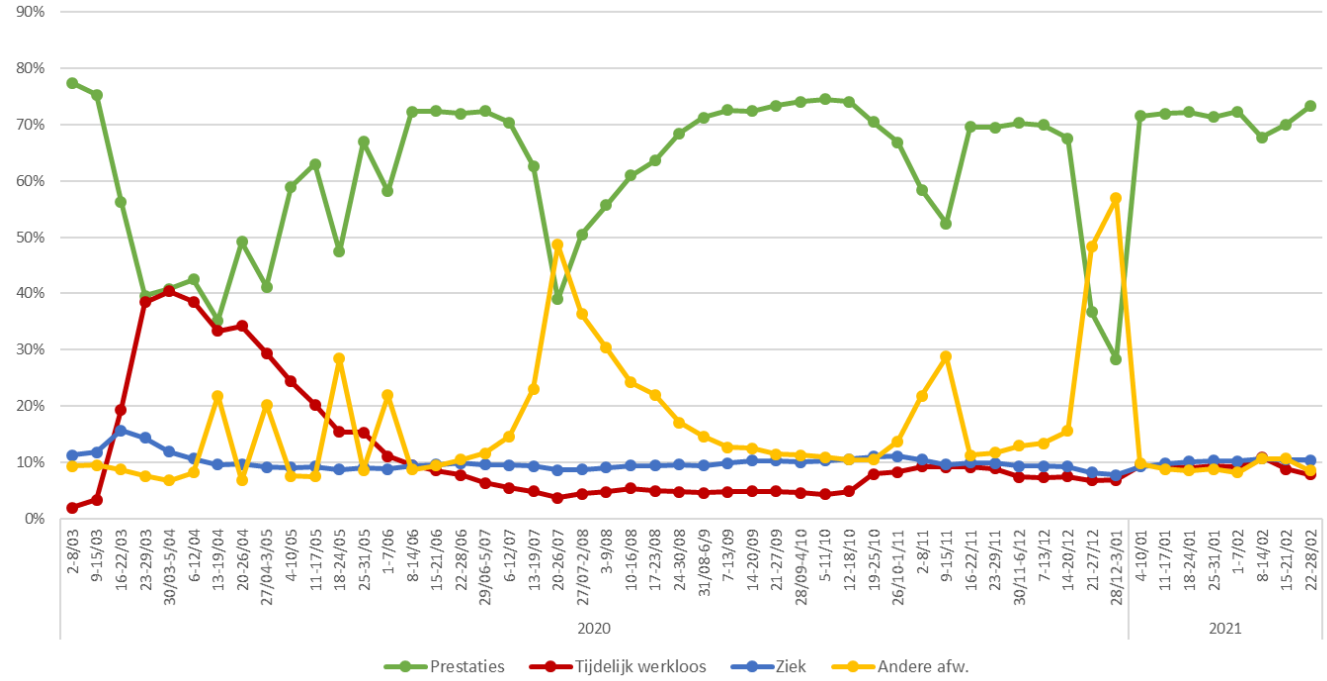

Bron: FOD WASO op basis van gegevens van Acerta, SD Worx en Securex.

Grafiek 2: Weekoverzicht aan- en afwezigheden bedienden

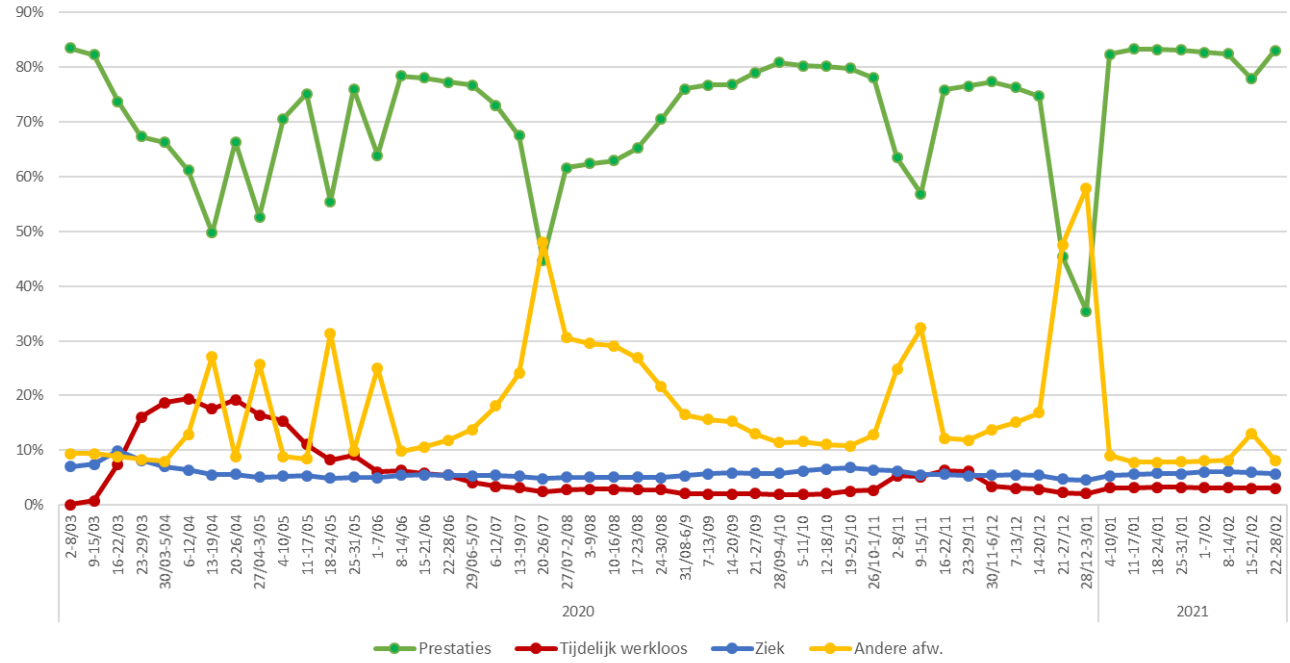

Bron: FOD WASO op basis van gegevens van Acerta, SD Worx en Securex.

De gegevens die Statbel berekent op basis van de Enquête naar de Arbeidskrachten[22] bevestigen het beeld van hierboven. Voor de maand maart gaf 23,7% van de werkenden aan dat ze minder uren dan gewoonlijk hadden gepresteerd. In april ging het zelfs om 44,2%. In juli en augustus gaven

[22] Het gaat om maandelijkse gegevens die buiten de normale publicaties vallen en uitsluitend in functie van de coronacrisis worden berekend; ze dienen met voorzichtigheid te worden gehanteerd.

respectievelijk 33,2% en 31,2% van de werkenden aan dat ze minder uren dan gewoonlijk hadden gepresteerd of niet gewerkt hadden (in belangrijke mate wegens verlof), maar in september nam het gemiddeld aantal effectief gewerkte uren gevoelig toe (van 26,8 uur per week in augustus naar 32,8 in september). Van de circa 0,6 miljoen werkenden die minder dan gewoonlijk of niet gewerkt hadden gaf in september nog 17,1% technische werkloosheid of corona-gerelateerde afwezigheid op als reden voor hun verminderde aantal uren of niet werken tijdens de referentiemaand. Op kwartaalbasis nam het gemiddeld aantal gewerkte uren in T3 2020 toe ten opzichte van T2, maar bleef duidelijk onder dat van T1 (let wel, het derde trimester heeft elk jaar een lager aantal gewerkte uren dan de rest van het jaar vanwege de vakantieperiode). Het aantal dat "Andere reden – corona" aangeeft, was kleiner dan in T1 en T2.

De tijdelijke werkloosheid als grote schokdemper

Grafieken 1 en 2 maken duidelijk dat de meest besproken maatregel, de tijdelijke werkloosheid[23], in de tweede helft van maart een enorme toename kende, en de hele maand april op dat niveau bleef. Dankzij de hierboven vermelde gegevens van de sociale secretariaten, aangevuld met gedetailleerde administratieve data van de RVA en van SIGEDIS, kan het gebruik van de tijdelijke werkloosheid nauwgezet worden opgevolgd. De versoepelde toegang leidde vanaf 16 maart 2020 meteen tot een snelle stijging van de tijdelijke werkloosheid. Op het hoogtepunt omstreeks 28 april bedroeg het aantal werknemers voor wie tijdelijke werkloosheid was aangevraagd[24] 1.415.628, waarmee dit statuut op dit ogenblik ongeveer 40% van de werknemers (zonder de statutaire ambtenaren) betrof[25]. Wanneer we enkel naar de effectieve betalingen kijken (bron: RVA) kijken, dan werden uiteindelijk 937.967 werknemers voor minstens één dag tijdelijke werkloosheid vergoed in maart, en in april 1.164.354. De versoepeling van de maatregelen vanaf mei 2020 had duidelijk een effect op de aantallen tijdelijk werklozen. In mei ontvingen nog 903.436 werknemers een uitkering voor ten minste één dag tijdelijke werkloosheid, in juni 560.847 (14,0% van de werknemers), in juli 362.174 (9,0% van de werknemers), in augustus 344.654 (8,6%) en in september 265.612 (6,6%).

Om deze cijfers in voltijds equivalenten om te zetten dienden we schattingen uit te voeren op basis van de gegevens van de sociale secretariaten en van de RSZ. Voor het eerste kwartaal komen we uit op een verlies van 58.000 VTE over het volledige eerste kwartaal (niet noodzakelijk alleen wegens de tijdelijke werkloosheid). Aangezien het corona-effect zich zo goed als uitsluitend in de

[23] Voor een beschrijving van het systeem en de wijziging in 2020 verwijzen we u naar de eerdere edities van de nota en het bijzondere Covid-nummer van het BTSZ: https://socialsecurity.belgium.be/nl/belgisch-tijdschrift-voor-sociale-zekerheid/btsz-jaargang-2020

[24] Een aanvraag, indien goedgekeurd, houdt de toelating in om een werknemer in tijdelijke werkloosheid te zetten. Dat betekent uiteraard niet dat de werknemer ook effectief elke dag op non-actief zal worden gezet. Zo kan er een aanvraag voor tijdelijke werkloosheid worden ingediend voor iemand die nadien arbeidsongeschikt blijkt te zijn, die van werkgever verandert of die niet aan de voorwaarden voldoet.

[25] Wanneer we enkel de werknemers in de privésector meenemen, zoals de ERMG doet, komen we aan 43% (bron: INR).

laatste twee weken van maart situeert kan de totale impact in VTE voor deze periode op ca. 348.000 personen worden ingeschat. In april steeg dat cijfer vermoedelijk tot bijna 700.000 VTE (zie grafiek 3).[26] Vanaf mei zette zich een daling in, maar ook in de zomermaanden bleef de tijdelijke werkloosheid substantieel, met tussen de 80.000 en 100.000 voltijdsequivalenten. De tweede golf zorgde vanaf oktober voor een nieuwe toename, die wel ver onder het niveau van april blijft.

Grafiek 3: Schatting aantal voltijdsequivalenten tijdelijke werkloosheid

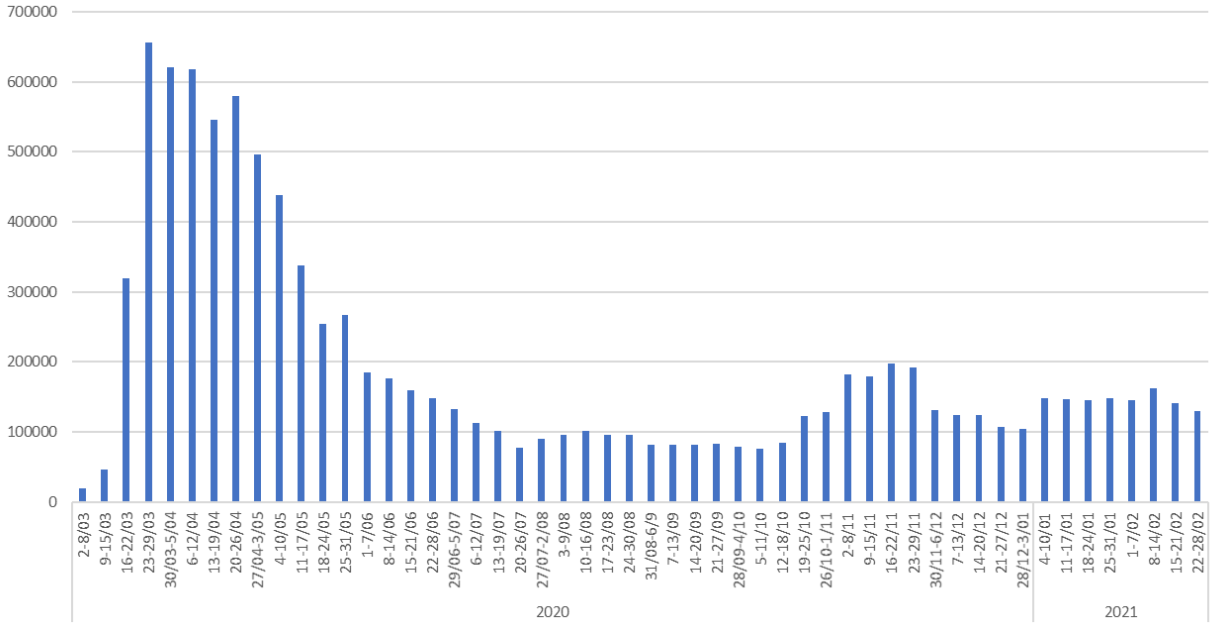

Bron: FOD WASO op basis van gegevens van Acerta, SD Worx en Securex, en van de RSZ

SIGEDIS-gegevens, die op permanente basis RSZ-kwartaalgegevens en RVA-maandgegevens koppelen over (tijdelijke) werkloosheid werpen licht op het aantal dagen tijdelijke werkloosheid per persoon. De overgrote meerderheid van de tijdelijke werklozen was voor minder dan 15 dagen per maand werkloos (zie grafiek 4). In april bedroeg het aandeel tijdelijke werklozen dat voltijds het werk moest neerleggen echter 22,3% en het aandeel dat tussen 50% en 75% van de werkdagen tijdelijk werkloos was 37,3%. Voor die personen was het inkomensverlies dus groter dan zij die minder dan de helft van de dagen werkloos waren. Vrouwen waren minder voltijds tijdelijk werkloos dan mannen: in april bedroeg hun aandeel 18,7% tegenover 24,9% voor mannen.

[26] Voor een vergelijking met de buurlanden verwijzen we u naar eerdere versies van deze monitoring, of het COVID-nummer van het BTSZ.

Grafiek 4: Part des personnes en emploi au quatrième trimestre 2019 qui sont au chômage temporaire lors de mars à août 2020 selon le nombre de jours au chômage temporaire

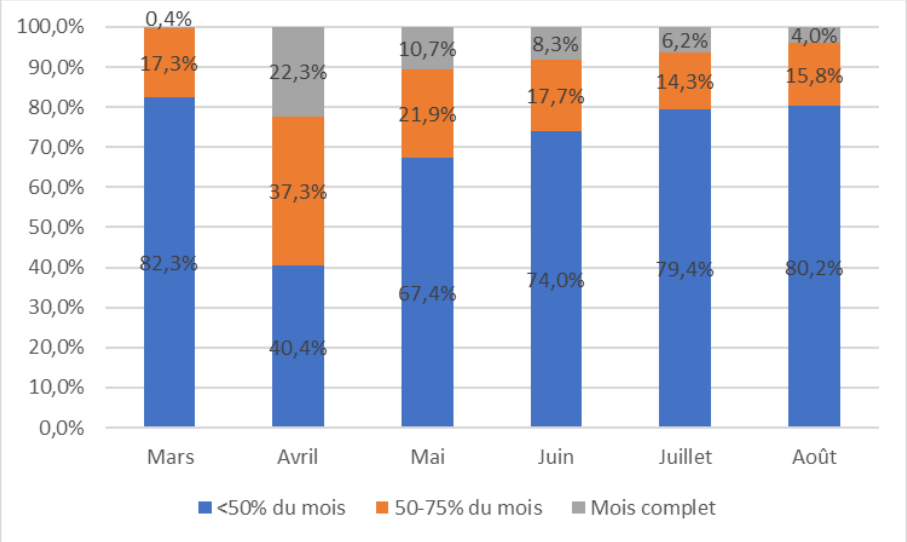

Bron: FOD WASO op basis van gegevens van SIGEDIS

Door de tijdelijke werkloosheid te bekijken per activiteitensector kunnen we in kaart brengen welke sectoren het sterkst getroffen werden. Het percentage werknemers voor wie een betaling werd geregistreerd was in maart en april het hoogst in horeca, kunst en recreatie, en bouw (in april ging het om respectievelijk 71,9%, 48,3%, en 62,0%). In de horeca werd zo 20% van de loonmassa "aangevuld" met tijdelijke werkloosheidsuitkeringen, in de bouw 14,2%. Voor de gehele privésector ging het om 4,6%. Alle cijfers daalden in mei en juni. De sectoren met verhoudingsgewijs de meeste tijdelijke werkloosheid bleven in mei de horeca (voor 64,7% van de werknemers gebeurde een betaling), gevolgd door 'kunst, amusement en recreatie' (45,2%), administratieve en ondersteunende diensten (waaronder reisbureaus, verhuurdiensten, schoonmaak; 38,0%) en de handel (36,3%). In juni ontving in de horeca en de recreatiesector (waar de versoepelingen pas doorgevoerd werden vanaf 8 juni) nog steeds respectievelijk 58,4% en 36,5% van de werknemers voor minstens één dag een uitkering. Ook de administratieve en ondersteunende diensten (voor 23,3% betalingen) en de industrie (25,5%) bleven terugvallen op de tijdelijke werkloosheid, dus niet enkel de voor de hand liggende sectoren. In juli nam het aantal aanvragen overal af, ook in de vijf zwaarst getroffen sectoren (afnames in de orde van 40 à 65%, waaronder 50,1% in de horecasector). In augustus en september was die afname veel beperkter, maar ze zette zich wel in alle sectoren door. De horeca bleef het grootste aandeel tijdelijke werklozen tellen (betalingen voor 27,3% van de werknemers in september), gevolgd door kunst en recreatie (14,0%), de industrie (12,2%), de administratieve diensten (12,2%) en de overige diensten (9,8%). Les données dynamiques provisoires des mois de juillet, d'août et de septembre indiquent une stabilisation des entrées autour de 4 % (3,7% en juillet, 4,0% en août et 4,8% en septembre). Par synergie, les sorties ont diminué en août (13,1%). De uitstroom was het laagst in de horeca (5,6%) in augustus. En septembre, la part des personnes restant au chômage temporaire a diminué pour atteindre 76,1% et les sorties ont augmenté pour atteindre 19,1%.

De gegevens over het aantal aangevraagde dagen tijdelijke werkloosheid per sector bevestigden de sectoren waar de activiteit het sterkst moest worden stilgelegd (zie grafiek 5).

Grafiek 5: Evolutie van het volume tijdelijke werkloosheid (totaal aangegeven dagen en gemiddeld aantal aangevraagde dagen per persoon) per sector

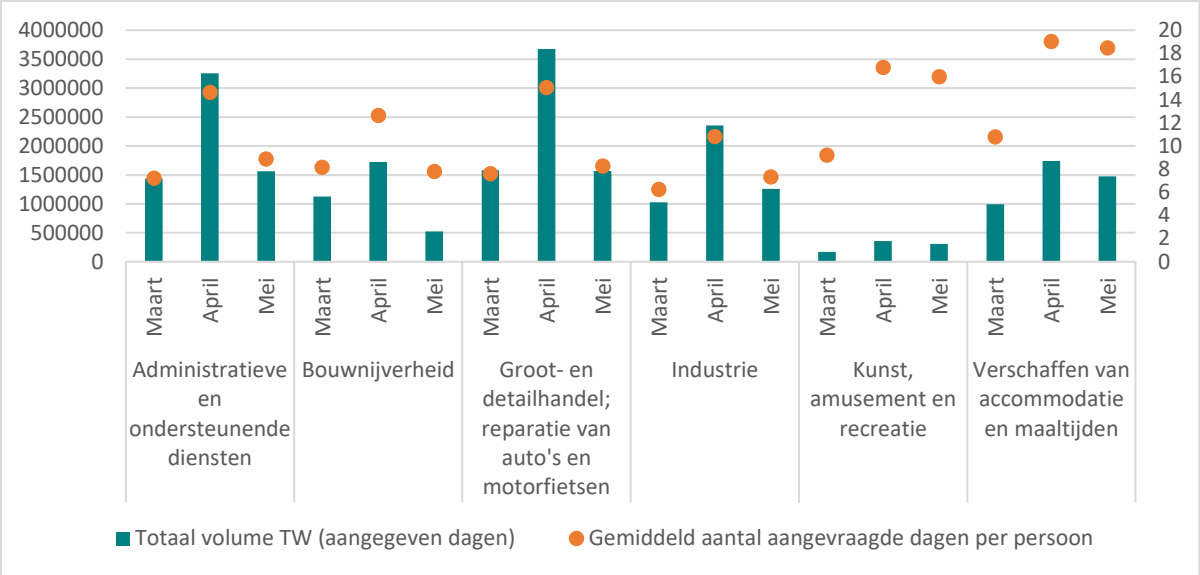

Bron: FOD WASO op basis van gegevens van de RVA

Profielen van de tijdelijke werklozen

In de profielkenmerken van de tijdelijke werklozen valt op dat mannen doorheen de hele beschikbare periode een grotere kans hadden dan vrouwen om tijdelijk werkloos te zijn (in april waren 57,3% van de tijdelijk werklozen mannen, tegenover 51,2% van de totale werknemers). In mei is de oververtegenwoordiging van mannen in de aanvragen met 3,0 procentpunten iets beperkter (logisch gezien het hernemen van de activiteit in sectoren waar mannen sterk vertegenwoordigd zijn, zoals de bouw en de industrie), maar in de beschikbare gegevens voor juni-september is de oververtegenwoordiging van mannen opnieuw groter. Les données Sigedis confirment que les femmes ont été moins mises en chômage temporaire. Cependant, leur part en chômage complet est très légèrement supérieure à celle des hommes.

Grafiek 6 : Part des personnes en emploi au quatrième trimestre 2019 qui sont au chômage temporaire ou au chômage complet lors d'un des mois de 2020 (janvier à août), par genre

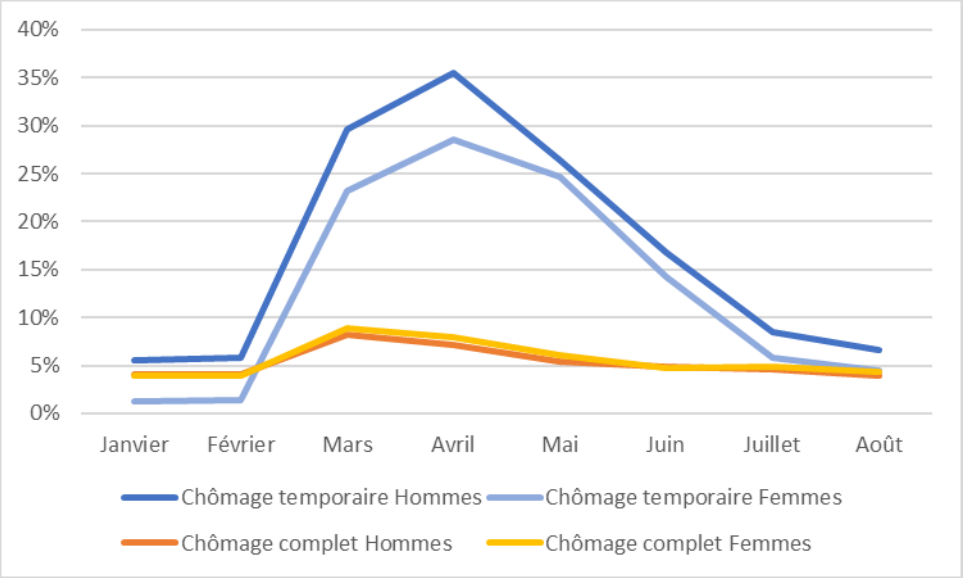

Bron: FOD WASO op basis van gegevens van SIGEDIS

Als we naar de leeftijdsverdeling kijken, stellen we ten tweede een oververtegenwoordiging van jongeren t.o.v. hun gewicht in het totaal van de werkenden vast in de hele beschikbare periode. Al is de verdeling in de recentste maanden evenwichtiger.

Het meest opvallende is de oververtegenwoordiging van kortgeschoolden – in april was hun aandeel 19,5 procentpunten hoger dan verwacht op basis van de verhouding in de totale populatie van loontrekkenden – en de sterke ondervertegenwoordiging van hooggeschoolden (-24,8 procentpunten). Dat aandeel schommelt licht over de maanden, maar het verschil blijft enorm. Het aandeel van kortgeschoolden in de betalingen voor tijdelijke werkloosheid was in september zelfs 25,5 procentpunten hoger dan hun aandeel bij de werknemers.

Daarnaast zijn ook personen met een buitenlandse nationaliteit in alle maanden oververtegenwoordigd ten opzichte van hun aandeel bij de werkenden (met verschillen van rond de 8 procentpunten), net zoals alleenstaanden. In september was 68,9% van de werknemers waarvoor een betaling werd gedaan alleenstaand (met gelijkaardige aandelen in de maanden voordien). Ter vergelijking, bij de gewone werklozen schommelt dat aandeel rond 26%. Het zijn dus net de groepen met een kwetsbaarder profiel, die vaker en langer tijdelijk werkloos waren in 2020.

Bovendien had in april 70% van de tijdelijk werklozen een referteloon tussen 1.500 en 3.000 euro. 86,6% situeert zich onder 3.500 euro. Beide percentages dalen enigszins in april en mei terwijl het aandeel van refertelonen boven 3.500 euro wat stijgt (14,5% in mei en 15,5% in juni). Ter vergelijking: volgens de loonstructuurenquête (Statbel) heeft slechts 55,0% van de Belgische

werknemers een maandloon van minder dan 3500 euro.[27] De tijdelijke werkloosheid treft dus in overgrote meerderheid werknemers met laaggemiddelde en lage lonen. De SIGEDIS-gegevens bevestigen dat, hoewel de tijdelijke werkloosheid (wegens overmacht, voor economische redenen en wegens corona) gespreid is over alle loonklassen, de toename sinds januari 2020 veel sterker was in de laagste loonklassen. Bovendien tonen deze gegevens dat, vooral in april, de lage loonklassen meer dagen in tijdelijke werkloosheid zaten dan de wat hogere loonklassen. De oververtegenwoordiging van de lage en middellage lonen blijft zeer uitgesproken, zeker ook in september, wat niet onlogisch is gezien de zwaarst getroffen sectoren, in het bijzonder de horeca, sectoren met gemiddeld lagere lonen zijn.

Grafiek 7 : Part des personnes en emploi au quatrième trimestre 2019 qui sont au chômage temporaire lors d'un des mois de 2020 (janvier à août), par classe de salaire (salaire brut mensuel)

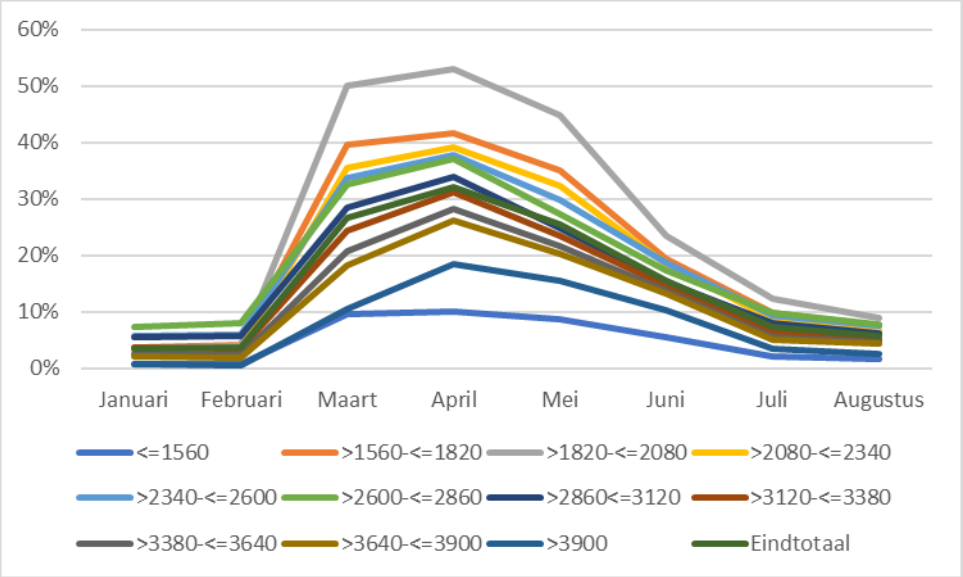

Bron: FOD WASO op basis van gegevens van SIGEDIS

Tot slot waren werknemers uit grote ondernemingen (meer dan 500 werknemers) oververtegenwoordigd in de tijdelijke werkloosheid ten opzichte van hun aandeel in de totale tewerkstelling, maar we weten uit de SIGEDIS-gegevens dat het daar wel over een kleiner aantal dagen TW per persoon gaat. Het werk wordt dus waarschijnlijk gespreid over meerdere personen.

Uit voorlopige data van het Datawarehouse (KSZ) kennen we ook – voor de personen die loontrekkend waren in het 4de trimester van 2019 – het aantal maanden waarin er beroep werd gedaan op tijdelijke werkloosheid doorheen het eerste en tweede trimester 2020. Hieruit blijkt opnieuw dat mannen vaker tijdelijk werkloos waren dan vrouwen (gemiddeld in 0,96 maanden, tegenover 0,75 bij vrouwen), en voltijds werkenden iets vaker dan deeltijds werkenden (de 'kleine' part-time's, van minder dan 45%, waren gemiddeld wel tijdens meer maanden tijdelijk werkloos dan de halftijds werkenden). Hoofden van

[27] Cijfers voor 2018. https://statbel.fgov.be/nl/themas/werk-opleiding/lonen-en-arbeidskosten/gemiddelde-bruto-maandlonen#documents

éénoudergezinnen waren het minst vaak tijdelijk werkloos (gemiddeld 0,72 maanden), gevolgd door alleenstaanden en personen in een koppel zonder kind(eren).

Financiële gevolgen voor de werkenden: beperkt maar onmiskenbaar

De ingevoerde crisismaatregelen op vlak van werk waren niet enkel bedoeld om de invoering van de sanitaire maatregelen mogelijk te maken, maar ook om ervoor te zorgen dat de economie zich sneller herstelt. De uitkeringen in het bijzonder werken als automatische stabilisatoren. Ze compenseren het inkomensverlies ten gevolge van het tijdelijk stopzetten van bepaalde activiteiten.

Wanneer naar het onmiddellijk effect op het maandinkomen wordt gekeken bedraagt de netto vervangingsratio rond 45% voor hoge en rond 65% voor gemiddelde lonen, pour un isolé travaillant à temps plein (le ratio est légèrement inférieur pour une personne en couple avec deux enfants à charge). Voor lage en zeer lage lonen bedraagt de vervangingsratio tot rond 75% (FOD WASO). In Vlaanderen kwam daar ook de eenmalige water- en energiepremie bij, die voor de lage lonen 10% van het loon vertegenwoordigt (FOD WASO), maar aangezien deze eenmalig was hebben we hem niet weerhouden in de recentste berekening. Wanneer rekening wordt gehouden met de daling van de bedrijfsvoorheffing tot 15% vanaf mei[28] stijgen uiteraard deze vervangingsratio's, met ongeveer 10 procentpunten voor de lagere tot gemiddelde lonen, en 5 procentpunten voor de hogere lonen. Wanneer ook rekening wordt gehouden met de bijkomende premies die in sommige sectoren worden toegekend (of met premies vanuit het bedrijf zelf), dan stijgt de vervangingsratio in een aantal gevallen tot boven 100%. Dat geldt zeker voor wie deeltijds aan de slag blijft en deeltijds op de tijdelijke werkloosheid terugvalt; in sommige sectoren kan de vervangingsratio dan in sommige gevallen tot boven 115% oplopen.

Uit de bovenstaande samenvatting kunnen we afleiden dat de sociale zekerheid, en dan met name de tijdelijke werkloosheid, globaal de belangrijkste onmiddellijke gevolgen voor voltijdse werknemers opvangt. Toch moeten hier twee belangrijke kanttekeningen bij worden gemaakt. Ten eerste, voor de lagere lonen kan de onmiddellijke daling van het maandelijks inkomen, ook al wordt die later via de fiscaliteit uitgevlakt, toch een significante negatieve impact hebben op de mate waarin deze huishoudens kunnen rondkomen in de betreffende maanden, zeker bij gebrek aan een financiële buffer[29]. We zagen hierboven al dat tijdelijke werkloosheid vaker voorkwam in de lagere looncategorieën, dus het risico dat het vaker personen met weinig vermogen betreft is niet verwaarloosbaar. Dat blijkt ook uit het feit dat de OCMW's meer vragen hebben ontvangen voor een voorschot op de uitkering

[28] https://www.rva.be/nl/documentatie/infoblad/t2
"Voor de uitkeringen voor de maanden mei 2020 tot en met december 2020 werd deze inhouding verlaagd tot 15%."
[29] Zie ook COVIVAT (2020), Huishoudbudgetten en sociale minima in lockdown.

vanwege tijdelijk werklozen[30]. Ten tweede tonen de berekeningen ook het belang aan van de duurtijd van de tijdelijke werkloosheid op het inkomen.

Voor deeltijds werkenden is de situatie anders. Ook voor hen vangt de tijdelijke werkloosheid een belangrijk deel van het inkomensverlies op, maar uiteraard vertrekken zij vanuit een lager inkomen. De vervangingsratio voor een halftijdse werknemer aan het minimumloon bedraagt op maandbasis (met een bedrijfsvoorheffing van 26,75% en zonder extra vergoedingen) 70%, maar valt voor wie een brutoloon van ongeveer 2.000 EUR heeft terug tot 50% - de terugval verloopt met andere woorden sneller voor een deeltijdse baan dan voor een voltijdse met hetzelfde uurloon. Voor een 4/5 tewerkstelling gaat het om 66% aan het minimumloon en 56% bij een brutoloon van ongeveer 2.000 EUR[31]. Dat zou met name problematisch kunnen zijn wanneer dit inkomen uit deeltijdse arbeid het enige gezinsinkomen is. In 2019 bleek dat 8,7% van alle werkenden uit een eenoudergezin komt (en dus logischerwijs in veruit de meeste gevallen de ouder zal zijn) en dat 29,9%[32] van die groep deeltijds aan de slag is (met een groter percentage voor vrouwen dan voor mannen). Het gaat hier dus om groep van ongeveer 3% van de werkenden waaraan extra aandacht zou moeten worden besteed. De vermindering van de bedrijfsvoorheffing tot 15% zorgt ook hier evenwel voor een verhoging van de vervangingsratio met 10 procentpunten. Op basis van de Enquête naar de arbeidskrachten hebben 156.775 deeltijdse werknemers in het tweede kwartaal minder gewerkt tijdens de referentieweek voor de enquête ten gevolge van tijdelijke werkloosheid tijdens het tweede kwartaal. 16.075 deeltijdse werknemers uit een éénoudergezin hebben tijdens het tweede kwartaal minder gewerkt ten gevolge van tijdelijke werkloosheid. Hierbij moet opgemerkt worden dat de EAK, omwille van de standaard methodologie die gebaseerd is op informatie uit één referentieweek, wellicht de aantallen onderschat.

Au début de la crise, environ 60.000 personnes au chômage temporaire disposaient d'un salaire mensuel brut inférieur à 1.500€, ce nombre a diminué pendant les mois d'été avec la reprise de l'économie pour atteindre entre 10.000 et 15.000 personnes et a augmenté en octobre à environ 18.000 personnes.

[30] COVIVAT (2020), Meer vragen om hulp bij OCMW's en voedselbanken: eerste resultaten van een grootschalige bevraging.
[31] Simulaties FOD WASO.
[32] Statbel, EAK, 2019

Tabel 1: Vervangingsratio van de uitkering voor tijdelijke werkloosheid corona

Vervangingsratio's voor alleenstaanden naargelang arbeidssituatie, brutomaandloon (in EUR) en hoogte van de bedrijfsvoorheffing								
Voltijdse bediende (40h/week), 50% op tijdelijke werkloosheid, 50% aan het werk	1625,72 EUR (Gewaarborgd gemiddeld minimum maandinkomen)		2541,31 EUR (67 % van het gemiddelde brutomaandloon)		3793 EUR (Gemiddeld brutomaandloon)		6334,31 EUR (167 % van gemiddelde brutomaandloon)	
	Bedrijfsvoorheffing van 26,75%	Bedrijfsvoorheffing van 15%	Bedrijfsvoorheffing van 26,75%	Bedrijfsvoorheffing van 15%	Bedrijfsvoorheffing van 26,75%	Bedrijfsvoorheffing van 15%	Bedrijfsvoorheffing van 26,75%	Bedrijfsvoorheffing van 15%
	88,4%	94,2%	99,2%	105,2%	95,3%	100,3%	83,0%	86,5%
Voltijdse bediende (40h/week), volledig op tijdelijke werkloosheid	1625,72 EUR (Gewaarborgd gemiddeld minimum maandinkomen)		2541,31 EUR (67 % van het gemiddelde brutomaandloon)		3793 EUR (Gemiddeld brutomaandloon)		6334,31 EUR (167 % van gemiddelde brutomaandloon)	
	Bedrijfsvoorheffing van 26,75%	Bedrijfsvoorheffing van 15%	Bedrijfsvoorheffing van 26,75%	Bedrijfsvoorheffing van 15%	Bedrijfsvoorheffing van 26,75%	Bedrijfsvoorheffing van 15%	Bedrijfsvoorheffing van 26,75%	Bedrijfsvoorheffing van 15%
	72,3%	83,9%	75,1%	87,2%	62,5%	72,5%	43,4%	50,4%
Halftijdse bediende (20h/week), volledig op tijdelijke werkloosheid	1625,72 EUR (Gewaarborgd gemiddeld minimum maandinkomen)		2541,31 EUR (67 % van het gemiddelde brutomaandloon)		3793 EUR (Gemiddeld brutomaandloon)		6334,31 EUR (167 % van gemiddelde brutomaandloon)	
	Bedrijfsvoorheffing van 26,75%	Bedrijfsvoorheffing van 15%	Bedrijfsvoorheffing van 26,75%	Bedrijfsvoorheffing van 15%	Bedrijfsvoorheffing van 26,75%	Bedrijfsvoorheffing van 15%	Bedrijfsvoorheffing van 26,75%	Bedrijfsvoorheffing van 15%
	69,3%	80,4%	61,0%	70,8%	48,8%	56,6%	35,4%	41,1%
4/5e bediende (32h/week), volledig op tijdelijke werkloosheid	1625,72 EUR (Gewaarborgd gemiddeld minimum maandinkomen)		2541,31 EUR (67 % van het gemiddelde brutomaandloon)		3793 EUR (Gemiddeld brutomaandloon)		6334,31 EUR (167 % van gemiddelde brutomaandloon)	
	Bedrijfsvoorheffing van 26,75%	Bedrijfsvoorheffing van 15%	Bedrijfsvoorheffing van 26,75%	Bedrijfsvoorheffing van 15%	Bedrijfsvoorheffing van 26,75%	Bedrijfsvoorheffing van 15%	Bedrijfsvoorheffing van 26,75%	Bedrijfsvoorheffing van 15%
	65,8%	76,3%	65,5%	76,0%	55,4%	64,2%	38,7%	44,9%

Bij berekening van de vervangingsratio's werd rekening gehouden met twee verschillende niveaus van bedrijfsvoorheffing. Normaliter wordt op de uitkeringen 26,75% bedrijfsvoorheffing ingehouden. Voor de uitkeringen voor de maanden mei 2020 tot en met december 2020 werd deze inhouding verlaagd tot 15%. De eenmalige water- en energiepremie in Vlaanderen werd buiten beschouwing gelaten bij de berekeningen.

Vervangingsratio's voor gehuwde met twee kinderen ten laste naargelang arbeidssituatie, brutomaandloon (in EUR) en hoogte van de bedrijfsvoorheffing								
Voltijdse bediende (40h/week), 50% op tijdelijke werkloosheid, 50% aan het werk	1625,72 EUR (Gewaarborgd gemiddeld minimum maandinkomen)		2541,31 EUR (67 % van het gemiddelde brutomaandloon)		3793 EUR (Gemiddeld brutomaandloon)		6334,31 EUR (167 % van gemiddelde brutomaandloon)	
	Bedrijfsvoorheffing van 26,75%	Bedrijfsvoorheffing van 15%	Bedrijfsvoorheffing van 26,75%	Bedrijfsvoorheffing van 15%	Bedrijfsvoorheffing van 26,75%	Bedrijfsvoorheffing van 15%	Bedrijfsvoorheffing van 26,75%	Bedrijfsvoorheffing van 15%
	85,1%	90,7%	94,7%	100,4%	95,1%	99,9%	83,2%	86,6%
Voltijdse bediende (40h/week), volledig op tijdelijke werkloosheid	1625,72 EUR (Gewaarborgd gemiddeld minimum maandinkomen)		2541,31 EUR (67 % van het gemiddelde brutomaandloon)		3793 EUR (Gemiddeld brutomaandloon)		6334,31 EUR (167 % van gemiddelde brutomaandloon)	
	Bedrijfsvoorheffing van 26,75%	Bedrijfsvoorheffing van 15%	Bedrijfsvoorheffing van 26,75%	Bedrijfsvoorheffing van 15%	Bedrijfsvoorheffing van 26,75%	Bedrijfsvoorheffing van 15%	Bedrijfsvoorheffing van 26,75%	Bedrijfsvoorheffing van 15%
	69,7%	80,8%	71,9%	83,5%	60,4%	70,1%	42,3%	49,1%
Halftijdse bediende (20h/week), volledig op tijdelijke werkloosheid	1625,72 EUR (Gewaarborgd gemiddeld minimum maandinkomen)		2541,31 EUR (67 % van het gemiddelde brutomaandloon)		3793 EUR (Gemiddeld brutomaandloon)		6334,31 EUR (167 % van gemiddelde brutomaandloon)	
	Bedrijfsvoorheffing van 26,75%	Bedrijfsvoorheffing van 15%	Bedrijfsvoorheffing van 26,75%	Bedrijfsvoorheffing van 15%	Bedrijfsvoorheffing van 26,75%	Bedrijfsvoorheffing van 15%	Bedrijfsvoorheffing van 26,75%	Bedrijfsvoorheffing van 15%
	69,3%	80,4%	61,3%	71,1%	46,6%	54,0%	34,1%	39,6%
4/5e bediende (32h/week), volledig op tijdelijke werkloosheid	1625,72 EUR (Gewaarborgd gemiddeld minimum maandinkomen)		2541,31 EUR (67 % van het gemiddelde brutomaandloon)		3793 EUR (Gemiddeld brutomaandloon)		6334,31 EUR (167 % van gemiddelde brutomaandloon)	
	Bedrijfsvoorheffing van 26,75%	Bedrijfsvoorheffing van 15%	Bedrijfsvoorheffing van 26,75%	Bedrijfsvoorheffing van 15%	Bedrijfsvoorheffing van 26,75%	Bedrijfsvoorheffing van 15%	Bedrijfsvoorheffing van 26,75%	Bedrijfsvoorheffing van 15%
	66,3%	76,9%	62,4%	72,4%	53,2%	61,8%	37,7%	43,7%

Bij berekening van de vervangingsratio's werd rekening gehouden met twee verschillende niveaus van bedrijfsvoorheffing. Normaliter wordt op de uitkeringen 26,75% bedrijfsvoorheffing ingehouden. Voor de uitkeringen voor de maanden mei 2020 tot en met december 2020 werd deze inhouding verlaagd tot 15%. De eenmalige water- en energiepremie in Vlaanderen werd buiten beschouwing gelaten bij de berekeningen.

Bron: FOD WASO

Meer dan tijdelijke werkloosheid

De versoepelde toegang tot de tijdelijke werkloosheid was niet de enige reactie op het coronavirus. Er werd ook massaal overgeschakeld op telewerk. In sommige gevallen werd er gekozen voor arbeidsduurvermindering[33] of het corona-tijdskrediet[34]. Al deze maatregelen hadden als doel om het aantal ontslagen ten gevolge van de impact van de corona-crisis op de economische activiteit te beperken. Voor wie toch werkloos was of werd in deze periode werden ook maatregelen genomen om het behoud van inkomen te garanderen, zoals bijvoorbeeld de tijdelijke bevriezing van de degressiviteit van de uitkeringen en het verlengen van het recht op inschakelingsuitkeringen met drie maanden.[35]

De EAK-kwartaalcijfers tonen de enorme impact op de mate waarin werkenden aan thuiswerk deden in 2020. In het tweede kwartaal van 2020 werkt 35,9% van de werkenden soms, regelmatig of altijd van thuis uit, wat een stijging vormt van 40% in vergelijking met hetzelfde kwartaal van 2019. Gevraagd naar een vergelijking met de situatie van voor de Covid-19 crisis, geeft een grote groep thuiswerkers aan dat zij pas voor het eerst aan thuiswerk zijn beginnen doen naar aanleiding van de Covid-19 crisis (41,1% van de thuiswerkers). Een nog net iets grotere groep, namelijk 44,2% van de thuiswerkers, geeft aan dat ze nu beduidend meer aan thuiswerk doen dan voor de Covid-19 crisis. Voor slechts een minderheid van 14,7% had de crisis geen impact op de mate waarin men aan thuiswerk doet.

Dankzij data van drie sociale secretariaten (Acerta, SD Worx en Securex) kennen we aanvullende details over het gebruik van telewerk in de loop van 2020. Het aandeel van de werkgevers dat telewerk toestond bedroeg aan het begin van 2020 ongeveer 5%. In maart en april sterk steeg dat aandeel tot bijna 14%, en vervolgens daalde het geleidelijk tot ongeveer 9,5%. In oktober steeg het aandeel opnieuw sterk, maar het bereikte nooit meer het niveau van maart en april. In december bedroeg het 11,4%. Het aantal telewerkers was in april bijna vervijfvoudigd ten opzichte van januari, voordat het dezelfde tendens vertoonde als de vorige indicator. Tegen het einde van het jaar werden de niveaus van maart en april echter opnieuw bereikt en in november zelfs licht overschreden. Aan het begin van het jaar telewerkte een telewerker gemiddeld 15% van zijn of haar normale werktijd (d.w.z. iets minder dan 1 dag per week). In de lockdown steeg dit percentage tot 67% (iets meer dan 3 dagen) en daalde vervolgens vrij sterk tot 40% (2 dagen) in juli (mogelijk onder invloed van de zomervakantie). De intensiteit van het telewerken nam weer geleidelijk toe tot ongeveer 55% in november, maar daalde in december weer tot onder de 50% (effect van de kerstvakantie).

Hoewel er graduele versoepelingen plaatsvonden in mei en juni, openden vele scholen slechts enkele dagen, of slechts voor een deel van de leerlingen, dus ouders moesten vaak werk en zorg voor kinderen combineren. Daarom werd

[33] https://werk.belgie.be/nl/themas/arbeidsreglementering/arbeidsduur-en-rusttijden/tijdelijke-vermindering-van-de-arbeidsduur
[34] https://werk.belgie.be/nl/themas/feestdagen-en-verloven/het-corona-tijdskrediet
[35] https://www.rva.be/sites/default/files/assets/chomage/FAQ/Faq_Corona_NL_20200729.pdf

het in mei mogelijk om deeltijds Corona-ouderschapsverlof op te nemen.[36] Vooral vrouwen maakten gebruik van die mogelijkheid. De aantallen gebruikers van corona-ouderschapsverlof (bron: SIGEDIS) bleven hoog in juni, juli en augustus. De piek lag in juni, toen 2,3% van de vrouwelijke en 1,0% van de mannelijke werknemers (t.o.v. hun aantal in het 4de kwartaal van 2019) er beroep op deden. Niet verrassend zijn de gebruikers geconcentreerd bij de 30-39-jarigen. En we vinden de hoogste aandelen bij personen die vooraf al een deeltijds arbeidsregime hadden, wat doet vermoeden dat het deels om een overschakeling naar een aantrekkelijker systeem van werkduurvermindering gaat (in vergelijking tot deeltijds werk, of het normale ouderschapsverlof dat beperkt is in duur). Ramingen van de RVA geven aan dat er in 2020 zo'n 69 miljoen euro extra werd uitgegeven aan ouderschapsverlof ten opzichte van een situatie zonder corona. Ten slotte zien we dat de aandelen gebruikers toenemen naargelang het loon stijgt (met uitzondering van de allerhoogste loonklasse), wat suggereert dat personen in lagere loonklassen niet de financiële ruimte hebben om ouderschapsverlof te nemen. Arbeiders maakten er minder gebruik van dan bedienden.

Grafiek 8: Begunstigden corona-ouderschapsverlof als aandeel van het aantal werknemers in het 4de kwartaal 2020, per loonklasse (in brutodagloon)

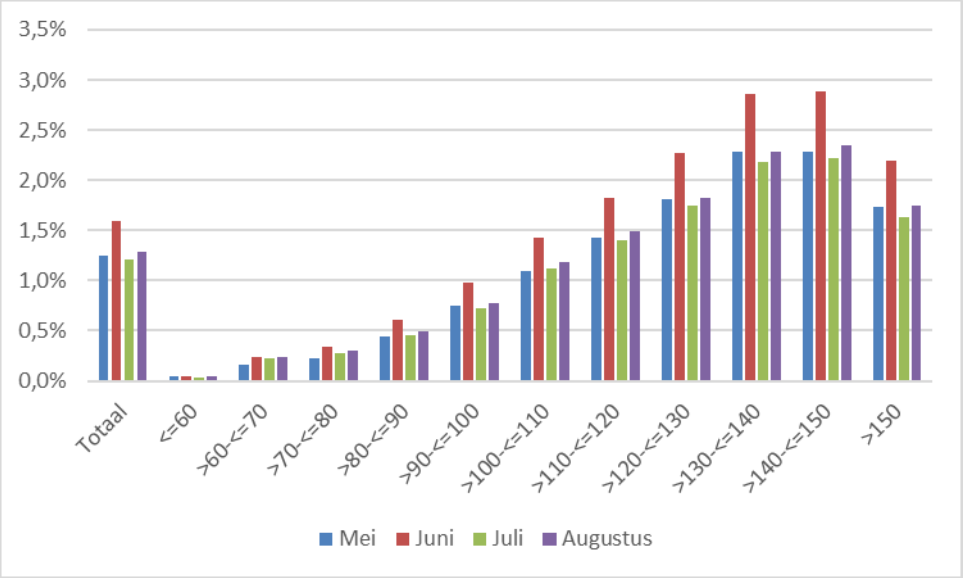

Bron: SIGEDIS. Berekeningen: FOD WASO.

Arbeidsmarktindicatoren

De globale effecten op de werkzaamheids- en werkloosheidsgraad waren in 2020 uiteindelijk kleiner dan aanvankelijk gevreesd. De Enquête naar de Arbeidskrachten geeft aan dat de werkzaamheidsgraad (20-64-jarigen) daalde, maar beperkter dan internationale prognoses hadden voorspeld (van 70,5 in 2019 naar 70%).[37] Let wel, tijdelijke werklozen worden in deze indicator ook tot de werkenden gerekend. De terugval van de (reële) werkgelegenheid

[36] Voor een beschrijving van de maatregel en meer details over het gebruik ervan, zie: https://www.rva.be/sites/default/files/assets/publications/Etudes/2021/19-01-2021_Spotlight_NL.pdf
[37] Bron: Enquête naar de Arbeidskrachten, Statbel, 29/3/2021. https://statbel.fgov.be/nl/themas/werk-opleiding/arbeidsmarkt/werkgelegenheid-en-werkloosheid

gaf ook slechts aanleiding tot een zeer beperkte stijging van de werkloosheid. Met een toename van 5,4% in 2019 naar 5,6% in 2020 blijft de werkloosheidsgraad onder die van 2017 en 2018. Het aantal werkenden daalde vooral bij bepaalde meer kwetsbare groepen op de arbeidsmarkt, zoals jongeren, laag- en middengeschoolden en personen met een niet-EU-nationaliteit. Maar er is ook een opvallend sterke toename van het aantal werklozen bij personen met een diploma hoger onderwijs (+13,8%). Statbel stelt vast dat er in 2020 meer hooggeschoolden waren die zich aangeboden hebben op de arbeidsmarkt, in vergelijking met andere jaren.

Voorts blijkt uit de EAK-jaarcijfers dat vooral de deeltijdse en tijdelijke jobs, jobs in de horeca en laaggekwalificeerde jobs in de elementaire beroepen (zoals schoonmakers in kantoren, huishoudelijke hulpen bij particulieren en laders en lossers) werden getroffen. Er is een duidelijke afname van het aantal tijdelijke loontrekkende jobs (-7,8%), terwijl we het aantal zelfstandigen zien toenemen (+2,9%). Het aantal werkenden in deeltijdse jobs nam af met -2,5% terwijl het aantal voltijdse jobs stabiliseert. De horeca is de meest getroffen sector (-13,7% werkenden). Daarnaast worden ook de zogenaamde 'Elementaire beroepen' zoals schoonmakers in kantoren, huishoudelijke hulpen bij particulieren en laders en lossers geraakt (-7,7%), gevolgd door het 'Dienstverlenend personeel en verkopers' (-5,9%).

Hoewel de effecten op werkzaamheids- en werkloosheidsgraad beperkt bleven, blijkt uit de kwartaaldata wel dat de werking van onze arbeidsmarkt verslapte. De zogenaamde 'labour market slack' bij 20-64-jarigen[38] nam toe van 10,9% in Q1 2020 naar 11,6% in het tweede kwartaal, en 12,4% in het derde. Er was een toename bij zowel mannen als vrouwen, en op alle opleidingsniveaus. Bij kortgeschoolden is de indicator veel hoger dan bij de andere niveaus – 22,4% in Q3, tegenover 9,4% voor hoogopgeleiden – maar de toename was relatief sterker bij die laatsten. Tegelijk nam in het derde kwartaal van 2020 ook de vacaturegraad[39] – het aantal vacatures ten opzichte van het totale aantal arbeidsplaatsen in de onderneming – toe, na een afname in het eerste en tweede kwartaal. De vacaturegraad steeg vooral in de informatie- en communicatiesector en de transport- en opslagsector, terwijl hij voornamelijk daalt in de bouwnijverheid. De vacaturegraad van interimbanen is aanzienlijke hoger dan van vaste banen. In het vierde kwartaal daalde het aantal vacatures echter weer sterk, met -12,0% tegenover het derde kwartaal. De vacaturegraad daalt vooral in de sector accommodatie en maaltijden en in de industrie, terwijl hij opnieuw het sterkst stijgt in de sectoren informatie en communicatie en transport en opslag; en nu ook in de bouwnijverheid.

[38] De labour market slack is het arbeidspotentieel dat (meer) zou kunnen werken, maar het op dit moment niet doet. De labour market slack wordt uitgedrukt als het percentage slack work (werklozen + de personen die deeltijds werken maar meer zouden willen werken en binnen de twee weken meer uren zouden kunnen presteren, de inactieven die beschikbaar zijn maar geen werk aan het zoeken zijn en de inactieven die werk aan het zoeken zijn maar niet beschikbaar zijn) in de uitgebreide beroepsbevolking (werkenden, werklozen en een deel van de inactieven – deze beschikbaar maar niet aan het zoeken en deze aan het zoeken, maar niet beschikbaar).

[39] https://statbel.fgov.be/nl/themas/werk-opleiding/arbeidsmarkt/vacatures-op-de-arbeidsmarkt, 10 maart 2021

Uit de EAK-kwartaalindicatoren blijkt dat tijdelijke jobs in het begin van de crisisperiode vaker getroffen werden dan vaste jobs. De werkgelegenheidsdaling in het tweede kwartaal van 2020 vertaalt zich in een vrij sterke afname van het percentage tijdelijk werk bij loontrekkenden, van 10,5% in het eerste kwartaal van 2020 naar 9,8% in het tweede kwartaal van 2020. In het tweede kwartaal van 2019 werkte 10,8% van de loontrekkenden met een tijdelijk contract.

Statbel publiceerde in januari 2021 voor het eerst ook arbeidsmarkttransities op basis van de EAK.[40] Daaruit blijkt dat de arbeidsmarkt vooral tussen het eerste en tweede kwartaal van 2020 veel effect van de coronacrisis ondervond. Tussen het tweede en het derde kwartaal van 2020 lijken de transities weer terug in lijn met de vorige transities te liggen. Als we het arbeidsmarktstatuut uit het derde kwartaal 2020 gaan vergelijken met het derde kwartaal 2019, zien we vooral een grote wijziging in de transitie bij de werklozen: er zijn meer werklozen die werkloos blijven (41,1%) - dit cijfer was aan het dalen maar is nu terug op de hoogte van de transities tussen 2018 en 2019. Minder werklozen maken de transitie naar werk (29,3%) maar er worden er ook minder inactief (29,6%). Niet-Belgen blijven langer werkloos dan Belgen (64,0 vs. 48,9% van de werklozen in het 3de kwartaal was ook werkloos in het 2de kwartaal 2020); ze maken minder vaak de transitie naar werk én naar inactiviteit. Als we het arbeidsmarktstatuut uit het derde kwartaal 2020 gaan vergelijken met het derde kwartaal 2019, zien we dat mannen vaker werkloos blijven dan vrouwen, lager opgeleiden vaker werkloos blijven dan hoogopgeleiden en jongeren blijven minder vaak aan het werk dan 30-plussers.

De vereniging DUO for a JOB publiceerde in maart '21 een enquête afgenomen bij de duo's die in 2020 bij de organisatie actief waren: 130 jonge werkzoekenden met een migratieachtergrond en 195 mentoren deden mee. Daaruit blijkt dat de coronacrisis heeft geleid tot minder jobkansen en meer sociale en financiële problemen voor deze jongeren. De toegang tot de openbare dienstverlening is moeilijker geworden en de omschakeling naar een volledig digitale jobzoektocht is voor een deel van de werkzoekende jongeren problematisch.[41]

Hoewel de impact op de arbeidsmarktindicatoren al bij al beperkt lijkt, mogen we niet uit het oog verliezen dat het de eerste keer sinds 2013 was dat de werkgelegenheid in België daalt. Ook voor de Eurozone in haar geheel was het de eerste daling in de tijdreeks sinds het tweede kwartaal van 2013 en voor de EU sinds het eerste kwartaal van 2013.

Ook uit de gegevens van Sigedis blijkt dat de uitstroom naar volledige werkloosheid ongelijk verdeeld is. De uitstroom bleek in de zomermaanden vooral belangrijk bij de paritaire comités verbonden aan de horeca, de amusementssector en de interimsector, en ook in de haven en zeevisserijsector (waar de "gewone" werkloosheid eigenlijk ook als tijdelijke werkloosheid fungeert). Uit dezelfde gegevens blijkt dat kwetsbare werknemers (jongeren,

[40] Voor de cijfers en een uitgebreide toelichting, zie: https://statbel.fgov.be/nl/themas/werk-opleiding/arbeidsmarkt/werkgelegenheid-en-werkloosheid (21 januari 2021).
[41] https://www.duoforajob.be/nl/etude-digital-divide-nl/

lage loonklassen) het zwaarst worden getroffen[42]. En mars et avril, c'étaient surtout les salaires compris entre 1560€ et 2860€ brut qui ont été touchés par un passage au chômage complet. Avec la reprise, ce sont surtout les salaires compris entre 1560€ et 2340€ qui restent touchés par un passage vers le chômage complet. Werknemers in de lagere loonklassen werden dus vaker werkloos, en de kloof ten opzichte van de hoogste klasse was in de hele periode maart-augustus groter dan in januari en februari. In maart ging het bij alle categorieën vaak slechts om deeltijdse werkloosheid (men was niet de volledige maand werkloos), maar daarna was het grootste deel van de uitstromers naar werkloosheid vrijwel de volledig maand werkloos. Tot slot stroomden werkzoekenden geboren buiten de EU vaker uit naar inactiviteit dan werkzoekenden geboren in België, en het aandeel werkenden dat uitstroomt verdubbelde bij personen geboren buiten de EU (Bron: EAK)[43]. Zowel op vlak van inactiviteit als werkloosheid namen bestaande ongelijkheden dus toe tijdens het tweede trimester. Ook de toename van het aantal jongeren in beroepsinschakelingstijd, al sinds maart 2020, is verontrustend, gezien de neerwaartse trend in de voorafgaande jaren. Die groei was de laatste maanden terug langzamer dan in mei en juni, maar blijft sterk ten opzichte van de periode voor deze crisis.

Dankzij gegevens afkomstig van het Datawarehouse arbeidsmarkt en sociale bescherming van de KSZ kunnen we ook de trajecten over het 1ste en het 2de trimester van 2020 voor een aantal statuten (loontrekkend, (gedeeltelijk) tijdelijk werkloos, werkzoekend en leefloon) in kaart brengen. Deze data is nog niet volledig beschikbaar, dus het gaat om benaderende resultaten. De data bevestigt ten eerste dat personen die werknemer waren in T4 van 2019 en die (al dan niet voltijds) in tijdelijke werkloosheid waren in T1 2020, slechts iets vaker werkzoekend zijn in de loop van T2 2020. De tijdelijke werkloosheid heeft haar taak als buffer tegen werkloosheid in de eerste helft van dit jaar dus goed uitgevoerd[44], al is het maar de vraag of dat nog steeds zo zal zijn voor personen die in beide trimesters beroep deden op tijdelijke werkloosheid. We zien immers ten tweede dat het grotendeels dezelfde personen zijn die tijdelijk werkloos blijven (de loontrekkenden in 2019/4, die 'loontrekkend zonder tijdelijke werkloosheid' waren in het 1ste trimester waren ook zeer zelden 'loontrekkend met tijdelijke werkloosheid' in het 2de trimester, maar van de tijdelijk werklozen in het 1ste trimester deed er zo'n 40% opnieuw beroep op in de loop van het 2de trimester). Ten derde, Vrouwelijke loontrekkenden waren vaker werkzoekend in 2020/2, onafhankelijk van hun statuut in 2020/1 (met uitzondering van personen die een leefloon ontvingen in 2020/1, maar dit is een erg klein aandeel). Ook jonge loontrekkenden worden (en blijven) vaker werkzoekend, en waren iets vaker tijdelijk werkloos. Ten vierde zien we dat relatief veel werknemers die in het eerste kwartaal nog steeds aan het werk waren, in het tweede kwartaal

[42] Het gaat hier om een methodologie die nog volop in ontwikkeling is, dus de cijfers zijn voorlopig.
[43] Voor meer details over de EAK-evoluties in het eerste en tweede trimester van 2020, zie COVIVAT, Beleidsnota nr.6 (december 2020).
[44] Voor personen die voltijds werkten in 2019/4 nog iets beter dan voor zij die deeltijds werkten, maar we weten niet precies hoeveel werkzoekenden tegelijk nog deeltijds werken in 2020/2.

werkzoekend zijn. Hier gaat het waarschijnlijk om degenen die geen recht hebben op tijdelijke werkloosheid.

Parmi l'ensemble des salariés qui étaient en emploi au 4ème trimestre de 2019, la majorité était en couple (63,3%) dont 43,0% sans enfant et 20,3% avec enfant(s). 14,4% sont des isolés et 6,1% sont des chefs de famille monoparentale. Les différences notables à relever entre les hommes et les femmes sont pour les isolés et les chefs de famille monoparentale. La part des isolés est plus importante pour les hommes que pour les femmes (16,4% contre 12,4%) et la part des chefs de famille monoparentale est plus nettement importante pour les femmes que pour les hommes (10,1% contre 2,2%).

Quel que soit le type de ménage, la part du travail à temps plein est nettement plus élevé que celle à temps partiel. Cependant, la part du travail à temps plein est nettement moins élevée pour les chefs de famille monoparentale (51,7% contre 62,0% en moyenne). Les femmes sont sans surprise plus à temps partiel que les hommes (55,8% contre 20,5%). La part de temps partielle est particulièrement élevée pour les femmes en couples avec enfant(s) (62,6%) suivie des femmes chef de famille monoparentale (54,7%).

En moyenne, les temps partiels inférieurs à un mi-temps ont des parts au chômage plus élevée que celles au chômage temporaire alors que l'inverse est observé pour les temps partiels supérieurs à un mi-temps. Les personnes travaillant à mi-temps ainsi qu'entre 55 et 95% d'un temps plein semblent être restées plus en emploi sur l'ensemble des deux premiers trimestres que les autres types de temps partiel (le mi-temps et ceux à plus de 95% d'un temps plein). De même, les données indiquent que les familles monoparentales à temps partiel semblent avoir été les plus touchées par le chômage. Elles ont moins bénéficié du chômage temporaire. Cependant, elles semblent être restées plus en emploi sur l'ensemble des deux premiers trimestres que les autres types de ménages. Pour les isolés, les mêmes constats peuvent être faits mais dans une moins grande proportion.

A l'exception des petits temps partiels (inférieurs à un mi-temps), les femmes sont restées plus en emploi sur l'ensemble des deux premiers trimestres que les hommes. A l'exception des femmes isolées et des femmes en couple travaillant à mi-temps, la part des femmes au chômage est supérieure à celle des hommes. La part des femmes chef de famille monoparentale au chômage est bien supérieur à celle observée pour les autres types de ménage (entre 15 et 20 points de pourcentage pour les mi-temps et les temps partiels inférieurs au mi-temps, moins de 10 points de pourcentage pour les temps partiels entre 55 et 95% d'un temps plein et moins de 5 points de pourcentage pour les temps partiels supérieurs à 95% d'un temps plein).

De tewerkstellingsgegevens van de RSZ (reguliere tewerkstelling – privésector) gaven aan het begin van de coronacrisis vooral een effect op de instroom die met meer dan een derde terugviel, maar toonden ook een zeer lage uitstroom. De hele periode juli-september toonde een vrij positief beeld. De weken 43- 50 vallen terug naar een lager niveau, onder andere onder invloed van de lockdown en onzekerheid i.v.m. de tweede coronagolf.

Gedurende de laatste maanden voorafgaand aan de Coronacrisis kende de tewerkstelling van uitzendkrachten een lichte terugval (-3,5% tijdens het 4de kwartaal 2019 – gegevens snelle ramingen). Het is duidelijk dat de sluiting van heel wat sectoren rond 18 maart een directe impact had op de inzet van uitzendkrachten. Een scherpe daling van 25% tot 30% in maart, gevolgd door een stabilisering rond dit niveau in april. Vanaf begin mei is er week na week een lichte herneming merkbaar, maar deze valt stil in juni. Aan het begin van de zomerperiode valt het aantal uitzendkrachten licht terug, maar komt toch iets dichter bij het niveau van het voorgaande jaar (ca. – 15%). Ook de tewerkstelling van "extra's" en "flexi-jobbers"[45] in de horeca viel volledig stil, en ook in de uitzend- en interimsector wordt met name voor de flexi's – die vaak ook in de horeca aan de slag zijn – een belangrijke terugval opgetekend.

De daling van het aantal extra's in de land- en tuinbouw ten opzichte van 2019 was daarentegen in maart eerder beperkt en de cijfers van april 2020 liggen op het niveau van deze van de overeenstemmende maanden van 2019. Vanaf de maand mei worden zelfs hogere aantallen zelfs hoger dan in 2019 opgetekend. Dit is mogelijk een effect van het inzetten van werknemers uit andere sectoren die in tijdelijke werkloosheid zijn die niet dezelfde productiviteit hebben of evenveel uren werken en waarvan er mogelijks meer moeten ingezet worden. Vanaf midden augustus loopt het aantal sterk op doordat de piek van het oogstseizoen dit jaar vroeger valt dan vorig jaar. Ook na de piek van eind augustus blijft het niveau van extra's in de hele maand september hoger dan dat van 2019. Vanaf oktober valt het aantal extra's terug op hetzelfde niveau als dat van 2019.

Het aantal flexijobs in de detailhandel was begin 2020 ongeveer het dubbele van begin 2019 en viel ten gevolge van corona terug tot de niveaus van 2019 vanaf het einde van maart. De heropening van een aantal sectoren die beroep kunnen doen op flexijobs liet zich duidelijk zien vanaf de weekends van 9 en 18 mei en stilaan werd terug het niveau van voor de coronamaatregelen weer bereikt. Ook hier zien we echter een seizoensgebonden daling in de zomer ten gevolge van de hogere mate van studentenarbeid en doordat meer flexiwerknemers met vakantie zijn. Vanaf het tweede weekend van augustus neemt de vraag naar flexiwerknemers opnieuw toe, en deze trend zet zich door in september en oktober.

Uit de cijfers over studentenarbeid blijkt een daling van rond 35% voor het 2de kwartaal. Vanaf begin juli begint de typische zomerpiek van studentenarbeid, ook in 2020. Die piek bleef wel lager dan voorgaand jaar, maar komt vanaf eind juli en in augustus toch in de buurt van het niveau van 2019. In september en oktober komt het aantal studenten geregistreerd in dimona terug op het niveau van 2019. Overigens zien we ook een terugval in de tewerkstelling van leerlingen voor wie een werkervaring deel uitmaakt van hun opleiding (duaal leren). De RSZ stelt vast dat hun werkgelegenheid in VTE in het eerste kwartaal van 2020 een kwart lager ligt dan in het eerste kwartaal 2019 (waarbij een deel

Met de zogenaamde 'flexi-jobs' doelen we op, het nieuwe statuut dat op 1 december 2015 werd gecreëerd en aan werknemers en gepensioneerden een voordelig manier biedt om bij te verdienen.

wordt gecompenseerd door "gelijkgestelde" inactiviteitsdagen, maar die uiteraard niet bijdragen aan de effectieve opleiding).

We zagen ook een forse afname van de detacheringsaanvragen in de LIMOSA-database. Tijdens de eerste inperkingsmaand in België (van 18 maart tot 17 april 2020) werden 38.809 meldingen geregistreerd, d.w.z. minder dan de helft (49%) van de in dezelfde periode in 2019 geregistreerde meldingen (79.501). In totaal werden er in LIMOSA in 2020 (januari t.e.m. november) 770.000 meldingen geregistreerd, een daling van 12% en 14% ten opzichte van 2018 en 2019. De COVID-19 pandemie had een duidelijke impact op de klassieke arbeidsmigratie. Het aantal aangevraagde arbeidskaarten/gecombineerde vergunningen kende een sterke daling in april-mei en bleef 'onder niveau' tot aan het einde van 2020. In totaal werden er in Vlaanderen in 2020 (januari t.e.m. november) 7.778 arbeidskaarten/gecombineerde vergunningen type B aangevraagd. Dat aantal lag 22% en 31% lager dan in 2018 en 2019.[46]

Naast de reguliere arbeidsmarkt kent België ook een irreguliere arbeidsmarkt. We moeten ervan uitgaan dat tijdens de lockdown een groot deel van het zwartwerk stilviel, met de sociale en economische gevolgen van dien. De omvang van zwartwerk kan niet eenvoudig worden ingeschat. Op basis van gegevens van de NBB en de RVA, ervan uitgaand dat in elke sector zwartwerkers een even grote kans hebben om tijdelijk zonder werk te zitten als de wel aangegeven werknemers, schat de FOD WASO dat er 14.400 zwartwerkers die daarnaast geen andere baan hebben omwille van corona geen werk meer hadden (in geval van verschuivende verhoudingen tussen de reguliere en zwarte economie door toedoen van de COVID-19 pandemie kan dit cijfer uiteraard sterk afwijken). Ze situeerden zich vooral in de bouw, de kleinhandel en de horeca. Het is belangrijk om voor ogen te houden dat dit geen inschatting van de impact op het volledige zwartwerk is, maar van de impact op mensen die geen ander werk dan zwartwerk uitoefenen. In de mate dat zij dat niet al met een uitkering combineren is dat ook de meest problematische groep, aangezien zij geen andere baan hebben waaruit ze sociale rechten kunnen putten.

Zelfstandigen en het overbruggingsrecht

COVID-19 en de lockdown hadden ook een ongeziene impact op een groot deel van de zelfstandigen. Een aantal categorieën moest verplicht de zelfstandige activiteit stoppen, anderen werden indirect getroffen bijvoorbeeld omdat zij voor hun zelfstandige activiteit sterk afhankelijk zijn van sectoren waarvoor een verplichte sluiting gold. Er werden snel maatregelen genomen om de gevolgen op te vangen, met name via een tijdelijke uitbreiding van het overbruggingsrecht. Ook werden maatregelen genomen inzake een versoepeling van betalingsfaciliteiten zoals uitstel van sociale bijdragen, kwijtschelding van de verhogingen bij laattijdige betalingen, vrijstelling van de sociale bijdragen, mogelijke neerwaartse herziening van de sociale bijdragen,

[46] De cijfers uit deze paragraaf en meer details over de impact van de pandemie op arbeidsmigratie en -mobiliteit zijn te vinden in: D. Lens, I. Marx en N. Mussche, COVIVAT beleidsnota 8, februari 2021 (https://sites.google.com/view/covivat/home#h.3jufkpvt43va)

tijdelijke opschorting van de invorderingsprocedure. Aangezien statistische gegevens over zelfstandig werk beperkter zijn dan voor werknemers vormt het beroep op deze steunmaatregelen en het profiel van de begunstigden momenteel de belangrijkste bron van informatie over de sociaal-economische impact van COVID-19 voor zelfstandigen.

Net zoals dat het geval was voor de tijdelijke werkloosheid onder werknemers, werd er snel massaal beroep gedaan op het crisis-overbruggingsrecht voor zelfstandigen[47]. In maart ontvingen 396.162 zelfstandigen een volledig of partieel crisis-overbruggingsrecht., dit steeg nog iets in april waar er 413.915 dossiers werden uitbetaald en ook in mei lag dit nog in dezelfde grootteorde, nl. 379.465 (zie grafiek 6). Voor de periode maart-mei ontving rond 45% tot ruim 50% van de zelfstandigen in hoofdberoep een crisis-overbruggingsrecht[48]. Vanaf juni daalt dit aanzienlijk als gevolg van de afbouw van de lockdown maatregelen en de invoering van het relance-overbruggingsrecht. In juni bedroeg het aantal betalingen nog 162.373[49], wat neerkomt op 14% van het aantal zelfstandigen in hoofdberoep, en in juli nog 120.954. Voor augustus en september ontvingen resp. nog 119.236 en 84735 zelfstandigen een overbruggingsrecht[50]. Ten gevolge van de nieuwe lockdown maatregelen stijgt het aantal zelfstandigen opnieuw vanaf oktober (116.452) en november (163.483). In december (132.931) en januari (118.033) daalt het niveau terug enigszins. Ook in februari blijft het niveau boven 100.000(107.716). Een belangrijk aantal zelfstandigen doet beroep op het relance-overbruggingsrecht: 71.237 juli. In augustus stijgt dit tot 72.277 en voor september ligt dit op 71.199. In oktober telt men 23.405 dossiers, in november 7.894. In december 14.236.

[47] Er weze opgemerkt dat onderstaande cijfers nog sterk kunnen fluctueren, zij moeten als voorlopig beschouwd worden. De globale grootte-ordes en evoluties kunnen wellicht wel als betrouwbaar worden aanzien, de exacte niveaus daarentegen nog niet.

[48] Hierbij dient opgemerkt te worden dat retroactieve aanvragen mogelijk zijn, zelfs voor de eerste periode

[49] Vanaf juni: inclusief relance-overbruggingsrecht

[50] Voor de verlenging van de maatregel voor de maanden juli-augustus is er een verstrenging van de voorwaarden voor het gebruik van het crisisoverbruggingsrecht voor onderbrekingen die niet verplicht werden door het MB. Bij aanvraag moet het verband tussen de onderbreking en COVID gemotiveerd worden op basis van objectieve elementen.

Grafiek 9: Evolutie aantal zelfstandigen met een overbruggingsrecht (voorlopige gegevens)

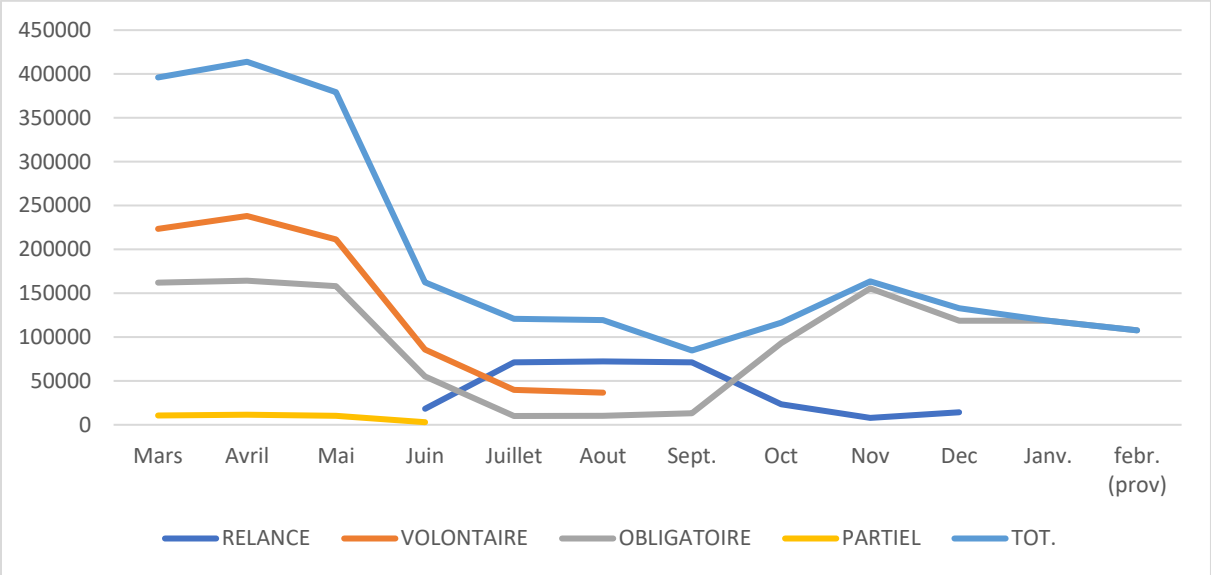

Bron: RSVZ/FOD SZ, Sociale Verzekeringsfondsen

Op het totaal aantal aanvragen bedroeg het aandeel aanvragen omwille van verplichte sluiting aanvankelijk rond 41% (maart) en dit is gedaald tot 8% in augustus (op totaal aantal verplichte en niet verplichte sluitingen). In november en december bedraagt dit opnieuw 90%.

Van de zelfstandigen met een crisisoverbruggingsrecht komt, over de verschillende types, de grootste groep uit de sector 'handel (40%) gevolgd door de sectoren 'vrije beroepen' (28%) en nijverheid en ambachten (22%). Van maart tot juni ontvangt rond 60% een overbruggingsrecht omwille van verplichte sluiting. Van degenen die een overbruggingsrecht ontvangen omwille van verplichte sluiting komt het grootste aantal uit de sector 'handel'. Onder de overbruggingsrechten omwille van vrijwillige sluiting komt de grootste groep uit de vrije beroepen, gevolgd door 'nijverheid'. Het relance-overbruggingsrecht komt voornamelijk (61%) terecht bij zelfstandigen uit de 'handel' (tabel 2). Over de diverse types overbruggingsrecht is in april 66% man en 34% vrouw, wat grosso modo overeenkomt met het aandeel in de populatie zelfstandigen[51].

Het gebruik van het crisisoverbruggingsrecht is vrij gelijk gespreid over de verschillende inkomensgroepen onder de zelfstandigen in hoofdberoep, zij het dat de opname onder de laagste en hoogste inkomensklassen wat lager is. Er weze opgemerkt dat het voorlopige cijfers betreft.

[51] Deze gegevens zijn gebaseerd op uitbetalingen, niet op personen.

Tabel 2: Opname crisisoverbruggingsrecht naar (netto) inkomensklassen (voorlopige gegevens)

Revenus	Aantal zelfstandigen (hoofdberoep)	Crisisoverbruggingsrecht	%
Non connu	95,921	39,482	41,16%
revenu < 0	1,051	99	9,42%
0<= revenu <= 6.996,89	128,256	54,567	42,55%
6,996,89 < revenu <= 10.495,32	47,433	28,491	60,07%
10.495,32 < revenu <= 13.993,78	57,104	35,449	62,08%
13.993,78 < revenu <= 17.631,06	54,664	34,691	63,46%
17.631,06 < revenu <= 22.213,74	60,135	36,822	61,23%
22.213,74 < revenu <= 27.987,56	63,492	37,408	58,92%
27.987,56 < revenu <= 39.580,39	113,510	57,580	50,73%
39.580,39 < revenu <= 55.975,11	73,815	32,717	44,32%
> 55.975,11	65,881	24,409	37,05%
Total	**761,262**	**381,715**	50,14%

Bron: Sociale Verzekeringsfondsen, RSVZ, FOD Sociale Zekerheid

Het aantal zelfstandigen dat uitstel van betaling van sociale bijdragen aanvroeg bedroeg op 23/03 174.804. In totaal 114.589 zelfstandigen hadden op die datum om vrijstelling van sociale bijdragen gevraagd.

Het Federaal Planbureau[52] berekende de financiële impact van het beroep op een uitkering tijdelijke werkloosheid en op het overbruggingsrecht door voor een aantal typegevallen de netto vervangingsratio te berekenen.[53] De simulaties gebeuren voor drie inkomensniveaus (67%, 100% en 167% van het bruto inkomen) en vier gezinstypes (alleenstaande, alleenstaande met kinderen, koppel, koppel met kinderen). Bij deze gegevens moet rekening gehouden worden met het feit dat het hier gaat om de impact op het inkomen op jaarbasis. Andere premies (bv. hinderpremie, sluitingspremie) worden hier niet in rekening gebracht. We bespreken hier verder enkel de resultaten voor het overbruggingsrecht. Belangrijk is hier ook dat de berekening gebaseerd is op de hoogte van de bedragen vóór de verdubbeling van de uitkering in het kader van de nieuwe lockdownmaatregelen. Uiteraard liggen de vervangingsratio's onder de huidige voorwaarden veel hoger dan de hieronder gepresenteerde cijfers.

Uit tabel 3 blijkt dat de impact op de netto vervangingsratio voor alle inkomensniveaus en over de gezinstypes zeer beperkt is indien het beroep op het overbrugginsrecht beperkt is tot 1 maand. De vervangingsratio bedraagt dan minstens 95%. Ook wanneer het beroep op deze uitkering beperkt blijft tot drie maanden blijft de impact nog relatief beperkt. Bij een beroep op het overbruggingsrecht voor drie maanden is de impact groter voor alleenstaanden dan voor koppels. Voor alleenstaanden zonder

[52] Van Camp, G., Vandelannoote, D. COVID-19-crisis: simulatie impact van het loonverlies bij tijdelijke werkloosheid in geval van overmacht en het inkomensverlies in geval van overbruggingsrecht, FPB Webinar 8/10/2020

[53] De netto vervangingsratio geeft de verhouding tussen het beschikbaar inkomen inclusief een periode van tijdelijke werkloosheid of overbruggingsrecht en het beschikbaar inkomen wanneer het betrokken individu verder zou gewerkt hebben in dezelfde periode.

kinderen daalt de vervangingsratio tot maximaal 85% (hoge inkomens) en voor alleenstaanden met kinderen tot maximaal 88%. Voor koppels situeert de vervangingsratio zich dan rond de 95%. Bij de resultaten voor koppels dient hier wel opgemerkt te worden dat het steeds gaat om resultaten waarbij verondersteld wordt dat de tweede partner werkt aan een gemiddeld inkomen en geen inkomensverlies ondervindt als gevolg van de COVID-19 crisis.

In het geval het beroep op het overbruggingsrecht 12 maanden zou bedragen zou de impact op het beschikbaar inkomen wel groot zijn, zeker voor gezinnen zonder kinderen met hogere inkomens. Voor lage inkomens situeert de vervangingsratio zich dan tussen 74% en 95%, afhankelijk van de gezinssituatie. Voor hogere inkomens is dit tussen 37% en 70%.

Op basis van een verdere verdelingsanalyse stelt het FPB vast dat er bij gezinnen met een zeer laag equivalent beschikbaar inkomen een lichte toename is van het beschikbaar inkomen ten gevolge van de diverse crisismaatregelen. Daarbij gaat het vooral om zelfstandigen voor wie het bruto-inkomen lager ligt dan het overbruggingsrecht. De studie wijst er wel op dat dit resultaat mede kan veroorzaakt worden door de gebruikte methode om het bruto inkomen te schatten.

Tabel 3: Netto vervangingsratio volgens gezinstype en hoogte van het inkomen bij overbruggingsrecht voor een zelfstandige (% vergelijking t.o.v. baseline, berekend met parameters geldig op 1 januari 2020)

Hoogte van het inkomen	67% gemiddeld bruto inkomen	Gemiddeld bruto inkomen	167% gemiddeld bruto inkomen
	Alleenstaande zonder kinderen		
1 maand	97,8	96,2	94,7
2 maand	95,6	92,5	89,4
3 maand	93,4	89,0	84,1
12 maand	73,7	56,1	37,1
	Alleenstaande, 2 kinderen		
1 maand	99,1	97,9	95,8
2 maand	98,1	95,8	91,6
3 maand	97,2	93,6	87,8
12 maand	88,2	76,3	54,2
Hoogte van het inkomen	**67% gemiddeld bruto inkomen**	**Gemiddeld bruto inkomen**	**167% gemiddeld bruto inkomen**
	Koppel zonder kinderen		
1 maand	99,1	98,3	97,1
2 maand	98,3	96,5	94,1
3 maand	97,4	95,0	91,1
12 maand	89,8	80,1	64,8
	Koppel, 2 kinderen		
1 maand	99,6	98,7	97,5
2 maand	99,1	97,4	94,9
3 maand	98,7	96,1	92,4
12 maand	94,4	85,2	70,1

Bron: Federaal Planbureau, oktober 2020

In de periode mei-juni worden enkele nieuwe maatregelen gelanceerd die inspelen op de afbouw van de lockdown en die een ondersteuning van de heropstart van de zelfstandige activiteit beogen.

Een *ouderschapsuitkering Covid-19* werd voorzien in mei, juni, juli, augustus en september voor ouders die zelfstandige in hoofdberoep zijn, die hun activiteit verderzetten of hernemen en die ertoe gebracht worden om hun arbeidstijd te verminderen, om te zorgen voor één of meerdere kinderen jonger dan 12 jaar of met een beperking. Deze uitkering was niet cumuleerbaar met het tijdelijke crisisoverbruggingsrecht, aangezien er een activiteit uitgeoefend wordt. De uitkering bedroeg 532,24 per maand (875- 1050 na juni- euro in geval van een eenoudergezin)[54]. Het aantal toegekende aanvragen in 2020 bedroeg 60.881.

Er kan vermoed worden dat de impact van COVID-19 en de maatregelen in dat kader in een significant aantal gevallen groot is geweest. Er bestaat dan ook de vrees dat dit zal leiden tot een belangrijk aantal faillissementen. Hiervoor werd een bescherming geboden door voor solvabele bedrijven geen faillissementen te laten uitspreken tot 17 juni (zie voetnoot 53). Van 6 november 2020 tot 31 januari werd een nieuw moratorium op faillissementen ingesteld. Wellicht mede als gevolg van deze bescherming en de ondersteuningsmaatregelen vertonen de gegevens van STATBEL inzake het aantal faillissementen van zelfstandigen tot dusver geen COVID-impact. Voor de maanden januari tot maart bedroeg het aantal faillissementen gemiddeld 200. Voor de maanden april en mei liggen de cijfers aanzienlijk lager, gemiddeld 73, om in juni terug te stijgen tot 145. Het cijfer voor juli bedraagt 115, waarmee het onder het cijfer voor juli 2019 (147) blijft. Voor augustus werden 105 faillissementen geregistreerd bij zelfstandigen voor september 176, telkens onder het niveau van het jaar voordien[55]. Het aantal betrokkenen bij een aankondiging van een voornemen tot collectief ontslag (bv. in het kader van de sluiting van een onderneming) lag hoger in mei en juni, maar op jaarbasis was het aantal betrokkenen niet hoger dan gemiddeld in voorgaande jaren.

[54] Bedragen voor mei-juni, bedragen werden aangepast in daaropvolgende maanden

[55] Bij deze cijfers moet opgemerkt worden dat het aantal faillissementen voor april, mei en juni beïnvloed kunnen zijn door enerzijds de verminderde activiteit van de ondernemingsrechtbanken en anderzijds door het Koninklijk Besluit van 24/04/2020. Door dit KB konden bedrijven die voor 18 maart 2020 solvabel waren, pas op 17 juni failliet verklaard worden. In de maanden juli en augustus vinden er ten slotte steeds minder faillissementen plaats, aangezien het aantal hoorzittingen door de gerechtelijke vakantie sterk wordt ingeperkt. De federale regering keurde op vrijdag 6 november 2020 een nieuw moratorium op faillissementen goed. Dit moratorium was van kracht tot en met 31 januari 2021 en bood bescherming aan deze bedrijven die hun deuren verplicht moesten sluiten als gevolg van het ministerieel besluit van 1 november 2020 tot wijziging van het ministerieel besluit van 28 oktober 2020 betreffende noodmaatregelen ter beperking van de verspreiding van het coronavirus COVID-19. Tussen beide formele moratoria in, beslisten zowel de FOD Financiën als de RSZ om een feitelijk moratorium toe te passen. Beide instanties beslisten immers dat schulden bij de belastingdiensten of de sociale zekerheid tijdelijk geen aanleiding geeft tot een faillissement. Deze regeling blijft volgens de Minister van Justitie ook na 1 februari van kracht.

Najaar 2020-start 2021

Door de stijging van het aantal besmettingen vanaf september, moesten er opnieuw strengere sanitaire beschermingsmaatregelen worden genomen. Dat leidde in de loop van oktober al tot een toename van de instroom in tijdelijke werkloosheid. De effecten blijven vooralsnog vrij klein, maar de vrees is groot dat vele sectoren en kwetsbare groepen het nog zwaarder zullen krijgen.

Arbeidsmarkt: stilte voor de storm?

In de loop van oktober begon de tijdelijke werkloosheid opnieuw toe te nemen, en vanaf de derde week van oktober oversteeg het aantal tijdelijk werklozen opnieuw 100.000 VTE, om omstreeks medio november een nieuwe piek van ongeveer 170.000 VTE te bereiken en vervolgens weer te dalen naar 130.000 in de eerste week van december en de rest van de maand op dat niveau te blijven (grafiek 3). Na een daling tijdens de kerstvakantie (tot iets meer dan 100.000 VTE) blijft het niveau in januari stabiel op zo'n 145.000 VTE. In de tweede helft van februari daalt het niveau opnieuw licht tot zo'n 130.000 VTE. Vooral bij arbeiders blijft het aandeel tijdelijk werklozen hoog (zie grafiek 1 en 2), zelfs wat hoger dan in november. Ook in de data over de aanvragen (RVA) in februari lijkt het erop dat de cijfers stagneren op een hoog niveau (met aanvragen voor 11,7% van de werknemers in januari en 12,5% in februari; en voorlopig betalingen voor 10,5 en 10,0% van de werknemers). Ook het aandeel afwezigheden wegens ziekte onder werknemers was in januari iets hoger dan in december. Het aantal uitkeringsgerechtigde volledig werklozen ligt van september tot november rond 340.000 maar daalt in december tot 316.000.

In oktober-december zagen we opnieuw erg hoge aandelen betalingen TW in horeca (59,8% in december), bouw (21,5%), administratieve diensten (16,3%), industrie (13,1%), overige diensten (24,0%) en kunst en amusement (33,6%). Vooral horeca en recreatie kenden vanaf oktober opnieuw een toename van het aandeel werknemers waarvoor tijdelijke werkloosheid werd aangevraagd (een verdubbeling van hun absolute aantal t.o.v. september), wat niet verrast in het licht van de nieuwe verstrengingen die werden ingevoerd. De cijfers voor februari blijven hoog, met voorlopig betalingen voor 50,5% van de werknemers in horeca, 29,2% in kunst en recreatie, 32,7% in de bouwsector en 21,5% in 'overige diensten' (deze sector omvat onder meer kappers en schoonheidszorg). De cijfers van de sociale secretariaten bevestigen dat het aandeel tijdelijke werkloosheid in een aantal paritaire comités op een hoger niveau dan in november blijft in februari. Het gaat onder meer om de voedingssector (PC 118, 119, 145), waar er mogelijk een verband is met de langdurige sluiting van de horeca. In de 2de helft van februari daalt het aandeel tijdelijke werkloosheid licht.

Grafiek 11 : Aandelen personen voor wie een betaling tijdelijke werkloosheid werd geregistreerd op het totaal werknemers per sector, voor de 10 sectoren met de hoogste aandelen (maart 2020 - februari 2021)

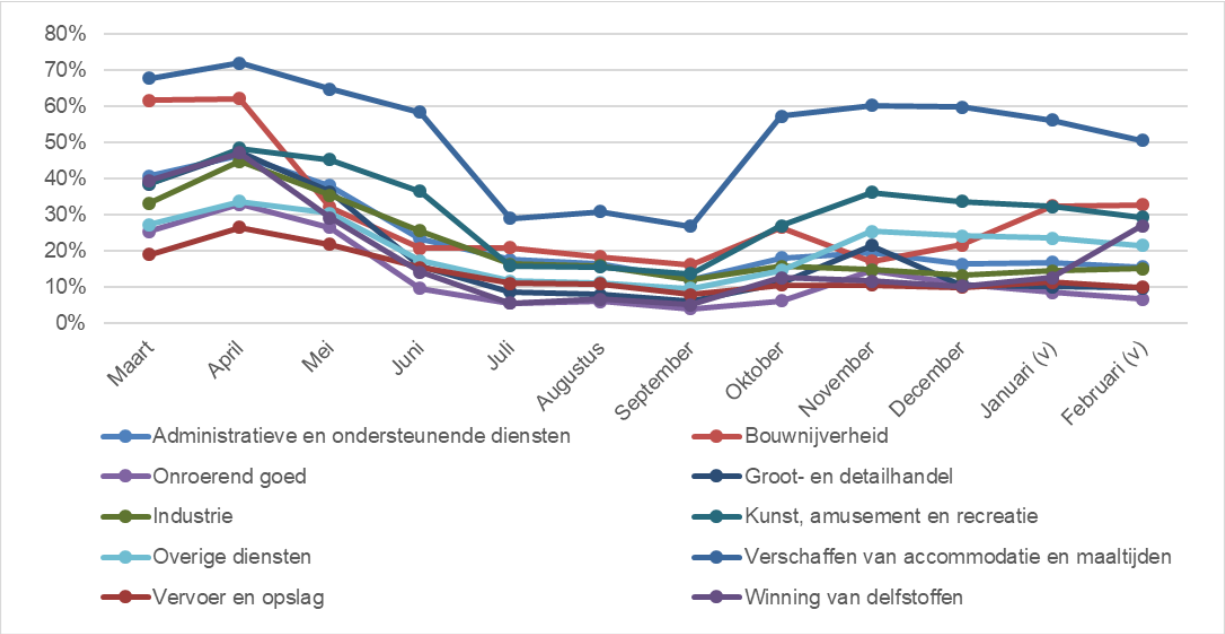

Source : ONEM; Calculs : SPF ETCS

Grafiek 12 : Aandelen personen voor wie een betaling tijdelijke werkloosheid werd geregistreerd op het totaal werknemers per sector, voor de 11 sectoren met de laagste aandelen (maart 2020 - februari 2021)

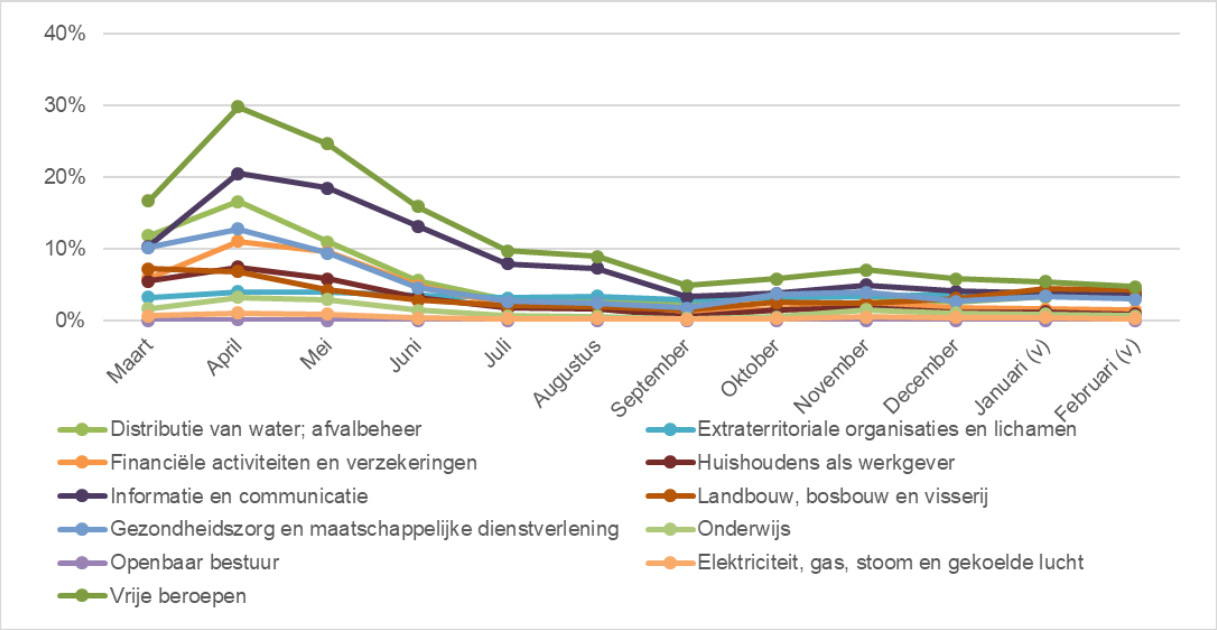

Source : ONEM; Calculs : SPF ETCS

Les données dynamiques confirment la dégradation de la situation depuis octobre mentionnée plus haut ; et, qui est perceptible dans le graphique ci-dessous. En effet, les entrées dans le chômage temporaire ont augmenté à 11,0% et les sorties ont diminué pour atteindre 7,4%. Les sorties sont les plus faibles pour l'horeca (2,2%) et le secteur des arts, spectacles et activités récréatives (2,7%). En novembre, si les entrées ont diminué à 6,9% et les sorties

ont augmenté à 13,1%, la part des personnes restant au chômage temporaire reste élevée (80,0%). La situation en décembre 2020-février 2021 (données encore provisoires) semble confirmer cette tendance observée en novembre avec une diminution des entrées à 4,0% en décembre et 4,2% en janvier (3,8% en février), et une augmentation des sorties (24,3% en décembre, 16,7% en janvier, et 15,6% en février). Een grote meerderheid blijft dus hangen in de tijdelijke werkloosheid de eerste maanden van dit jaar. De RVA raamt dat de meerkost van de aangepaste tijdelijke werkloosheid tijdens de crisismaanden (februari-december 2020) zo'n 4,5 miljard euro bedraagt.

Graphique 13 : Dynamique des entrées et des sorties dans le chômage temporaire entre avril 2020 et février 2021

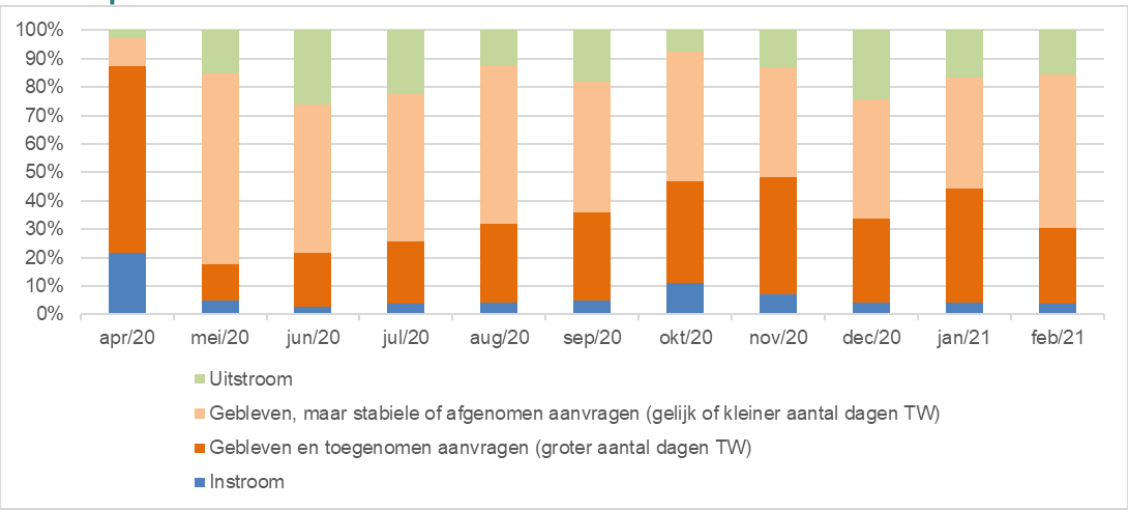

Source : ONEM; Calculs : SPF ETCS

Wanneer we kijken naar het profiel van de tijdelijke werklozen in januari en februari (betalingen), dan geldt nog steeds dat personen met een kwetsbaarder profiel oververtegenwoordigd zijn ten opzichte van hun gewicht in de werkende populatie. Jongeren (tot 35) zijn slechts licht oververtegenwoordigd maar personen met (middel)lage lonen, kortgeschoolden en personen met buitenlandse nationaliteit zijn zeer uitgesproken oververtegenwoordigd. Zelfs nog wat sterker dan in de eerste maanden van de crisis. Ook alleenstaanden zijn oververtegenwoordigd. Daarnaast zijn mannen nog steeds oververtegenwoordigd in de betalingen voor januari en februari, met 10,3 en 12,1 procentpunten, terwijl ze in november quasi evenredig verdeeld waren. Dat heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat onder meer de detailhandel en de overige diensten in november opnieuw een hoog aandeel aanvragen tijdelijke werkloosheid hebben, en dit zijn sectoren waar relatief veel vrouwen tewerkgesteld zijn. Ook werknemers uit kleinere ondernemingen (tot 20 werknemers) waren in december en januari oververtegenwoordigd in de betalingen. In de betalingen voor februari lijkt de oververtegenwoordiging van kortgeschoolden (27,0 procentpunten) en personen in lagere loonklassen nog steeds meer uitgesproken dan in najaar 2020.

Graphique 14 : Personnes au chômage temporaire et passage vers le chômage complet 1 mois et 3 mois plus tard (Crise 2008 et crise Covid-19)

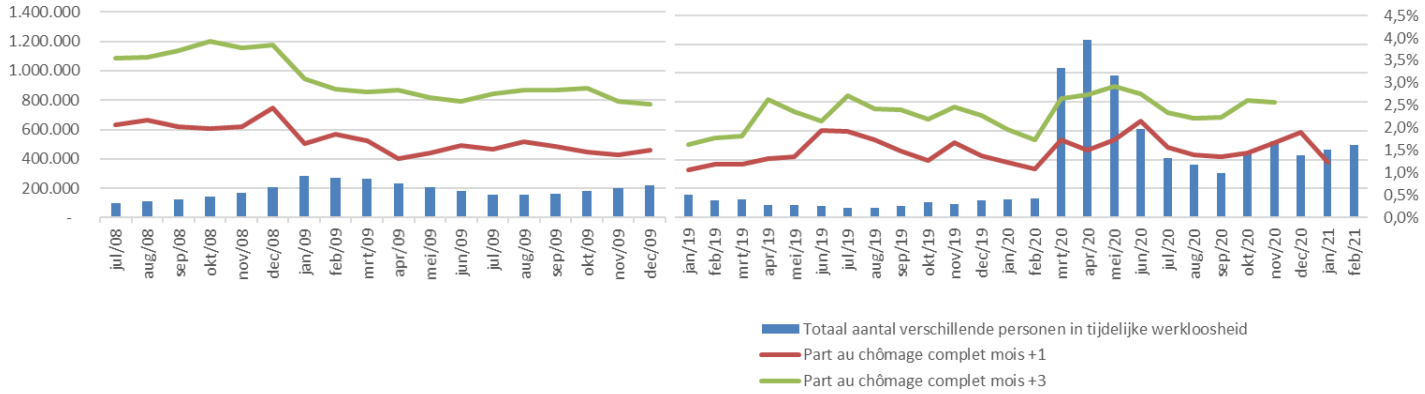

Source : ONEM; Calculs : SPF ETCS

Le graphique ci-dessus permet de constater qu'en valeur absolue, le chômage temporaire et le passage vers le chômage complet ont explosé à partir de mars 2020 mais en proportion, l'augmentation du passage vers le chômage complet est restée plus limitée. En mars 2020, 1,7% des personnes au chômage temporaire était 1 mois plus tard au chômage complet (soit 17.872 sur 1.033.294 personnes) et 2,7% était 3 mois plus tard au chômage complet (soit 27.445 sur 1.033.294 personnes). Les données de mars 2019 montrent que proportionnellement moins de personnes passaient au chômage complet ; en effet, 1,2% des personnes au chômage temporaire était 1 mois plus tard au chômage complet (soit 1.544 sur 126.233 personnes) et 1,9% était 3 mois plus tard au chômage complet (soit 2.352 sur 126.233 personnes). Jusqu'en juin 2020, les parts de personnes passant au chômage complet 1 mois et 3 mois plus tard sont supérieures à celles observées en 2019. En juillet 2020, ces parts diminuent et sont inférieures à celle observée en juillet 2019. La part des personnes passant au chômage complet 1 mois plus tard continue de diminuer pour atteindre 1,3% en septembre 2020 (soit 4.084 sur 304.121 personnes) mais réaugmente à 1,4% en octobre 2020 (soit 6.513 sur 457.075 personnes) à 1,7% en novembre 2020 (soit 8.787 sur 529.238 personnes) à 1,9% (soit 8.147 sur 432.378 personnes) en décembre, et à 1,2% en janvier (5.703 sur 469.046). La part de personnes passant au chômage complet 3 mois plus tard a augmenté en octobre 2020 pour atteindre 2,6% (11.870 sur 457.075 personnes) contre 2,2% en août et septembre 2020. Voor november bedraagt de ratio 2,6% (13.578 sur 529.238 personnes). En guise de comparaison : lors de la crise de 2008, le nombre de personnes au chômage temporaire (tous régimes confondus) était nettement moins élevé que ce qui est observé pour cette crise. En juillet 2008, le nombre de personnes au chômage temporaire (tous régimes confondus) s'élevait à 99 112 personnes pour grimper à 281 091 personnes en janvier 2009 (chiffre le plus élevé des différents mois de 2009). Au début de la crise de 2008, la part des personnes au chômage temporaire passant au chômage complet 1 mois plus tard se situait entre 2,0% et 2,4% et la part de celles passant au chômage complet 3 mois plus tard se situait entre 3,5% et 3,9%. Pour 2009, la part des personnes au chômage temporaire passant au chômage complet 1 mois plus tard se situait entre 1,4% et 1,8% et la part de celles passant au chômage complet 3 mois plus tard se situait entre 2,5% et 3,0%.

De werkloosheidsgraad volgens de Enquête naar de Arbeidskrachten (Statbel) kent eind 2020 een verrassende daling, van 6,3% in november naar 5,2% in december.[56] Het is echter van belang eraan te herinneren dat de maandcijfers gevoeliger zijn voor schommelingen vanwege de kleinere steekproef. Ook het aantal inactieven nam opnieuw af, na een stijging in november, en de werkzaamheidsgraad (20-64 jaar) nam toe ten opzichte van november (van 68,1 naar 69,6%). Er was een stijging bij zowel mannen als vrouwen, en bij alle opleidingsniveaus. Het aantal deeltijds werkende personen die meer zouden willen werken, nam verder toe tegenover november en oktober. Het gemiddeld aantal effectief gepresteerde uren per week nam sterk af ten opzichte van november, en ligt ver beneden dat van december 2019 (25,2 uur in december 2020 versus 29,3 in dec 2019), maar het aandeel personen die niet of minder uren hebben gewerkt wegens corona of tijdelijke werkloosheid nam wel sterk af. Het percentage van de werkende bevolking dat soms of gewoonlijk thuis werkt, was in het vierde kwartaal van 2020 hoger dan in de drie voorgaande kwartalen (37,7%). Het was het hoogst in de sector 'Informatie en communicatie' (82,1%) en het laagst in de gezondheidszorg (18,5%).

Het aandeel volwassenen (18 tot 59 jaar)[57] die leven in een huishouden waar niemand betaald werk verricht was in december 2020 (12,8%) hoger dan in de twee voorafgaande jaren. Het aandeel kinderen (0-17 jaar) die leven in een huishouden waar niemand betaald werk verricht was in december (12,3%) opnieuw lager dan in november (14,6%) en augustus-september 2020 (13,8 en 13,5%).

In oktober en november waren er respectievelijk 873 en 1.109 betrokkenen bij een aankondiging van een procedure van collectief ontslag. In december werden er voor 819 personen collectieve ontslagen aangekondigd. Door een piek in de derde week van januari '21 bedraagt het totaal in januari 1.974. In februari waren er slechts 184 personen betrokken bij een aankondiging van collectief ontslag, in maart tot dusver (22 maart) 341.

In de tewerkstellingsgegevens van de RSZ (reguliere tewerkstelling – privésector) vallen de positieve cijfers tot eind oktober in week 43-50 terug naar een lager niveau (met soms een licht negatief saldo), onder andere onder invloed van de lockdown en onzekerheid i.v.m. de tweede coronagolf. De weken 51 en 52 vertonen een negatief beeld, maar dit wordt meer dan waarschijnlijk ook beïnvloedt door de stopzetting van tijdelijke contracten in die sectoren die ook in gewone omstandigheden tijdens de Kerstvakantie geheel of gedeeltelijk gesloten zijn. De eindejaarsperiode kent elk jaar een groter aantal stopzettingen van arbeidsrelaties, gevolgd door een groter aantal aanwervingen in het begin van januari. In januari-maart 2021 is het aantal aanwervingen beperkter dan vorig jaar, maar het saldo blijft licht positief.

[56] We vermelden hier de maandelijkse werkloosheidsgraad op basis van de EAK zoals berekend door Statbel. Ze wijken af van de maandelijkse cijfers die Eurostat publiceert. Eurostat publiceert in feite een voorspelling waarbij de EAK-kwartaaldata als basis gebruikt worden en waarbij daarnaast ook rekening gehouden wordt met de evolutie van de administratieve werkloosheid, aangezien zij niet beschikken over de maandelijkse gegevens. De Eurostatdata zullen herzien worden eens de kwartaaldata beschikbaar zijn.

[57] Studenten van 18-24 jaar die leven in een huishouden dat volledig uit studenten van 18-24 jaar bestaat, worden niet geteld in de teller noch in de noemer.

In oktober verkleint de terugval in het aantal uitzendkrachten aanvankelijk nog verder tot -5% ten opzichte van een jaar eerder. Het blijft echter onduidelijk in welke mate uitzendkrachten die op tijdelijke werkloosheid zijn geplaatst, opgenomen zijn in deze aantallen. De impact van de hernieuwde sluiting van niet-essentiële activiteiten is merkbaar in de cijfers voor november en december. In december is de terugval beperkt (ongeveer -5%), vooral tijdens de eindejaarsperiode. In januari en februari ligt het aantal uitzendkrachten tussen de 5 à 10% lager dan in dezelfde periode vorig jaar. Vanaf eind februari wordt het verschil kleiner dan 5%. Vanaf midden maart is de referentieperiode (zelfde periode voorgaand jaar), ook een periode van lockdown. Ten opzichte van de beginperiode van ligt het aantal uitzendkrachten nu 10% hoger.

De lichte herneming in de inzet van extra's en flexi's in de horeca zwakt af vanaf begin oktober, door de nieuwe coronagolf en de strengere maatregelen die in een aantal provincies reeds werden ingevoerd. De sluiting van de horeca vanaf 19 oktober heeft een duidelijke impact op de cijfers vanaf eind oktober. Tijdens de gehele tweede lockdown (november-februari) blijven de aantallen op eenzelfde laag niveau hangen. De effecten van corona op flexi's buiten de horecasector is veel beperkter, behalve bij de kappers. Die laatsten zijn weliswaar een heel kleine groep, maar in november valt hun aantal terug op quasi 0. Het laatste weekeinde voor de nieuwe lockdown geeft nog een piek in de tewerkstelling van flexijobs in de detailhandel, maar deze daalt nu sterk, zij het minder fors dan in maart. Dankzij de eindejaarsperiode piekt de tewerkstelling van flexijjobs in de handel in december (boven het niveau van 2019). Ook in januari en februari ligt het aantal flexiwerknemers in de detailhandel sterk boven het niveau van vorig jaar (ongeveer + 35% en +40%). De heropening van de kappers vanaf 13 februari is merkbaar in de cijfers, al gaat het om zeer kleine aantallen. Bij de extra's en de flexi's via uitzendondernemingen gaat het in belangrijke mate om tewerkstelling bij gebruikers in de horeca en is de terugval zeer aanzienlijk (curve volgt die van de gewone flexi's in de horeca). Maar de piek in december geeft aan dat er ook meer flexijobs via interim in de handel worden tewerkgesteld. Het aantal extra's in land- en tuinbouw ligt vanaf oktober op hetzelfde niveau als dat van 2019 en vanaf midden november opnieuw merkbaar hoger. Tijdens de eerste weken van 2021 zijn de aantallen vergelijkbaar met het voorgaande jaar, en vanaf maart beduidend hoger.

De hernieuwde sluiting van horeca en daarna de detailhandel heeft een impact op de tewerkstelling van studenten, vooral voor de weekendpieken. Dat blijft zo in november. Het algehele niveau daalt weliswaar maar licht. De eerste weken van januari zijn traditioneel een periode met een beperktere inzet van studentenarbeid. Maar dit jaar ligt het aantal studentenjobs nog heel wat lager (-15% t.o.v. zelfde periode vorig jaar). Dat blijft zo in februari en maart. We stelden ons in voorgaande versies de vraag in welke mate deze dimonacijfers een overschatting zijn van de werkelijk gepresteerde studentenarbeid. De DIMONA voor studenten gebeurt immers vaak reeds een hele tijd voorafgaand aan de tewerkstelling en of die, bij sluiting, worden geschrapt. Voor het 2de kwartaal wijzen de Dimonacijfers op een daling van gemiddeld -25%. DMFA geeft een daling van het aantal studenten rond 33%, maar de daling van het aantal uren lag ook rond -25%. De eerste indicatoren voor het derde kwartaal

geven ook een sterkere daling van het aantal studenten (-14%) dan van het aantal uren (-4%). Dit geeft aan dat deze Dimona-curve een goede indicator is voor het aantal uren studentenarbeid.

Uit grafiek 4 bleek dat, behalve in april, het overgrote deel van de tijdelijk werklozen in elke maand minder dan halftijds tijdelijk werkloos was. Echter, hoewel het totale aantal tijdelijke werklozen is afgenomen van april tot en met september, is het aandeel langdurig tijdelijke werklozen binnen deze groep gestaag toegenomen. Binnen de resterende groep van tijdelijke werklozen is er, voor deze observatieperiode, dus een steeds grotere subgroep met een inkomensverlies dat op jaarbasis vermoedelijk significant zal zijn. Voorlopige cijfers wijzen erop dat in november van de werknemers die in 2020 tijdelijk werkloos zijn geweest 634.061 werknemers gecumuleerd minder dan 30 dagen in deze situatie verkeerden; 393.944 werknemers waren 52 dagen of langer tijdelijk werkloos geweest en 43.317 werknemers meer dan 150 dagen (zie tabel 4). In december is het aantal personen dat meer dan 80 dagen (meer dan drie maand) tijdelijk werkloos is geweest over 2020 gestegen tot 201.105, tegenover 192.238 in november.

Tabel 4: Aantal tijdelijk werklozen naar gecumuleerd aantal dagen tijdelijke werkloosheid, situatie november-december 2020

Aantal dagen TW	Aantal werknemers november	Aantal werknemers december
< 30	634.061	642.377
30-51	339.147	334.943
52-79	201.706	203.331
80-149	148.921	157.151
> 149	43.317	53.954

Bron: RVA

Zelfstandigen en het overbruggingsrecht

De nieuwe lockdown-maatregelen van oktober hadden opnieuw een diepe impact voor sommige categorieën van zelfstandigen. Cijfers over de impact van de nieuwe lockdown maatregelen op inkomensomstandigheden van zelfstandigen zijn nog niet beschikbaar. Er zijn echter een aantal belangrijke maatregelen getroffen voor deze categorie. Zo werd het relance OBR verlengd tot eind december en wat crisisOBR betreft heeft de Regering beslist het bedrag van de uitkering in de maanden oktober, november en, waarschijnlijk, december 2020 te verdubbelen voor de zelfstandigen die rechtstreeks beoogd worden door de sluitingsmaatregelen opgelegd door de overheid (ministeriële besluiten van 18 en 28 oktober 2020 en elk ander daaropvolgend ministerieel besluit) en daardoor gedwongen worden hun zelfstandige activiteit volledig of gedeeltelijk te onderbreken. Die verdubbeling zal ook gelden voor de zelfstandigen die hoofdzakelijk afhankelijk zijn van voormelde groep van zelfstandigen, evenwel enkel op voorwaarde dat zij alle zelfstandige activiteit volledig onderbreken tijdens de periode van gedwongen onderbreking door de sluitingsmaatregelen van de overheid. Indien zij hun activiteit niet volledig

onderbreken, dan komen ze sowieso in aanmerking voor de enkelvoudige uitkering.

Voor de zelfstandigen die in aanmerking komen voor de volledige uitkering bedraagt de dubbele uitkering:

- 2.583,38 EUR/ maand zonder gezinslast;
- 3.228,20 EUR/ maand met gezinslast[58].

Zoals eerder aangegeven (grafiek 9) stijgt ingevolge de nieuwe corona-opstoot en de maatregelen in dat verband opnieuw het beroep op het overbruggingsrecht. In oktober bedraagt het totaal aantal zelfstandigen met een vorm van overbruggingsrecht 116.452. In november stijgt dit tot 163.483 en daalt terug tot 132.931 in december, 118.033 in januari en 107.716 in februari Daarvan doet een grote meerderheid beroep op de dubbele uitkering: 76.461 in oktober, 139.737 in november 106.835 in december, 100.516 in januari en 93.652 in februari (grafiek 15).

Het aantal faillissementen onder zelfstandigen stijgt ook tijdens de maanden oktober (179), november (172) en december (147) niet uit boven het niveau van deze maanden in 2019. In januari bedraagt dit 130 en in februari 162. Op 31 januari liep de bescherming tegen faillissement af het valt af te wachten wat hiervan de impact zal zijn op het aantal faillissementen (zie ook voetnoot 52). De cijfers voor februari en de voorlopige cijfers voor maart (104) vertonen nog geen impact.

[58] Er worden verlengingen/aanpasingen voorzien voor het 1ste kwartaal 2021, er wordt nog gewacht op een advies van de Raad van State.

Grafiek 15: Overbruggingsrecht zelfstandigen, oktober november 2020

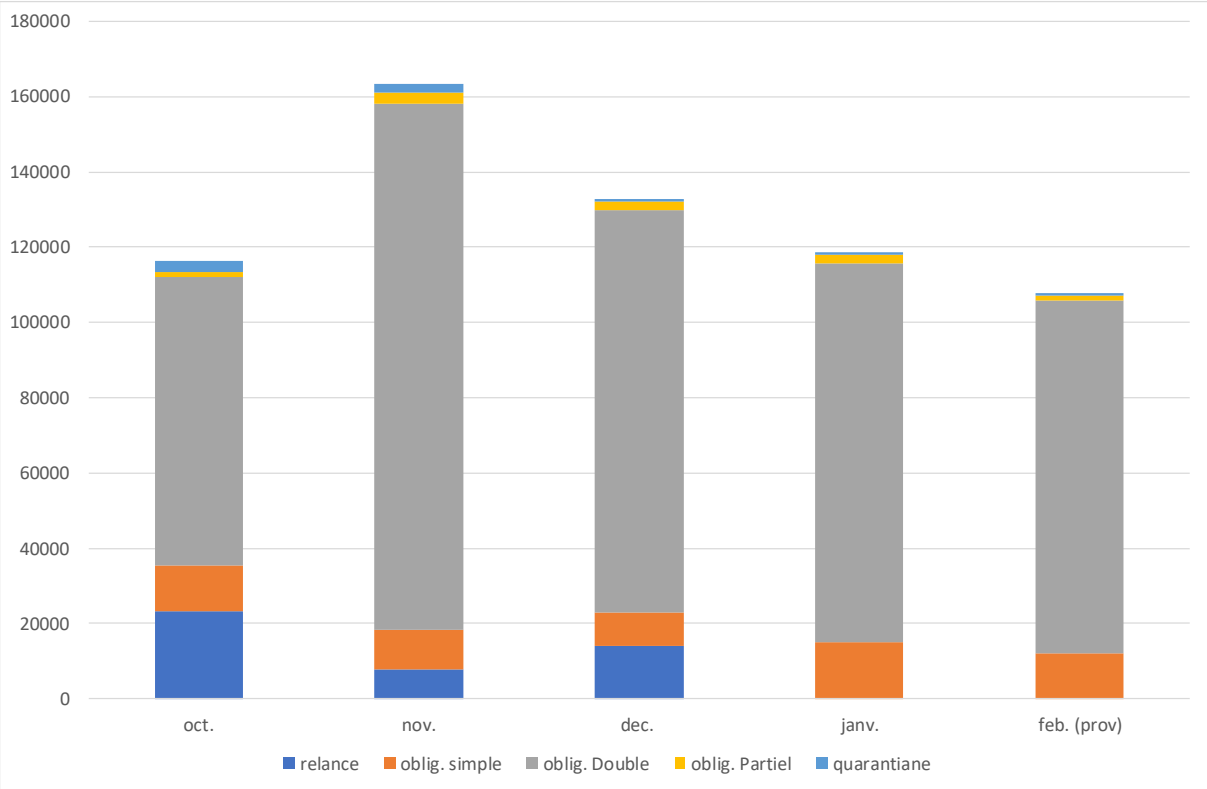

Bron: RSVZ, FOD Sociale Zekerheid, Sociale Verzekeringsfondsen

Ruimere sociale impact en armoede

Er is een grote nood aan informatie die kan helpen om de impact van de crisis op de sociale situatie in te schatten. Er is daarbij een specifieke bezorgdheid over de impact op kwetsbare groepen. De data om een actueel beeld te verkrijgen van de impact op armoede en levensstandaard zijn veeleisend en dus vooralsnog schaars. In verdere rapportering zal gepoogd worden om hieraan in de mate van het mogelijke tegemoet te komen.

Globale impact op inkomen en levensstandaard

In het kader van ramingen over de economische vooruitzichten publiceerden zowel de Nationale Bank[59] als het Federaal Planbureau[60] voor de zomer de eerste cijfers over de impact van de crisis op het (macro-economisch) reëel beschikbaar gezinsinkomen. Beide instellingen raamden de impact, in verhouding tot de omvang van de economische schok, als relatief beperkt in 2020. Volgens de Nationale Bank zou de groei zelfs net positief blijven, terwijl het Federaal Planbureau een beperkte negatieve groei verwachtte van 1,9%. Het FPB wees er op dat bovendien de gedaalde inflatie lager blijft dan de indexering van lonen en uitkeringen. Beide instellingen wezen op de rol van de sociale overdrachten in de stabilisatie van het beschikbaar gezinsinkomen. Voor 2021 werd verwacht dat de bijdrage van inkomens en overdrachten in de groei van het huishoudinkomen omgekeerd zal zijn. Het Federaal Planbureau verwachtte wel dat de sociale uitgaven dan nog ruimschoots boven het niveau van 2019 zullen blijven, hoofdzakelijk door een toename van de uitgaven voor de 'reguliere' werkloosheid en bijstand (leefloon).

In hun ramingen uit het najaar bevestigen beide instellingen globaal bovenstaande bevindingen. In de Economische vooruitzichten van september (en actualisering van oktober) voorziet het Federaal Planbureau wel een minder grote negatieve impact op het reëel beschikbaar inkomen van particulieren. Er wordt nog een zeer beperkte negatieve groei (-0,3%) verwacht. Voor 2021 wordt een groei van 2% geraamd[61][62]. De Nationale bank voorziet in de Economische projecties van december opnieuw net een positieve evolutie van 0,1%. Voor 2021 wordt een groei van 1,4% geraamd[63].

[59] NBB, Economic Impact of COVID-19 on the Belgian Economy, 19/5/2020
[60] Federaal Planbureau, Economische vooruitzichten 2020-2025, juni 2020
[61] Federaal Planbureau, Economische vooruitzichten 2020-2025, September 2020;
[62] Federaal Planbureau, Economische vooruitzichten 2020-2025, Actualisering van september 2020, oktober 2020
[63] NBB, Economic projections for Belgium-Autumn 2020, December 2020

Wat de levensstandaard van huishoudens betreft is het relevant op te merken dat de quasi stabiliteit van het beschikbaar inkomen samengaat met een gedaalde consumptie en een sterk gestegen spaarquote.

Bovenstaande cijfers zijn globale macro-gegevens voor de huishoudens en individuen. Het is echter belangrijk om ook op te volgen of de impact op inkomen en levensstandaard verschilt tussen groepen. Uit de simulaties van de FOD WASO (zie tabel 1) blijkt dat de financiële impact van tijdelijke werkloosheid voor lagere lonen relatief beperkt blijft, al kan voor lage inkomens ook een beperkte daling van het inkomen reeds problematisch zijn. Voor hoge lonen is er wel een substantiële impact. De impact vergroot wel met de duur van de tijdelijke werkloosheid. Ook voor deeltijds werkenden vangt de tijdelijke werkloosheid een groot deel van het inkomensverlies op, maar het resterende inkomensverlies kan wel problematisch zijn indien het deeltijds inkomen het enige inkomen is. Deze resultaten liggen in de lijn van de simulaties van het Federaal Planbureau. Hieruit blijkt dat de impact van 5 weken tijdelijke werkloosheid (op basis van de aanvragen die begin april werden ingediend) op jaarbasis, en rekening houdend met een volledige terugkeer naar de situatie van voor de crisis, de gemiddelde impact op het beschikbaar inkomen geraamd wordt op 0,4%, waarbij het effect kleiner zou zijn voor de laagste inkomenscategorieën. De duurtijd in tijdelijke werkloosheid is dus van groot belang voor de uiteindelijke financiële impact. In dit kader is het een belangrijke vaststelling dat, behalve in april, minstens 2/3 van de tijdelijk werklozen minder dan de helft van de maand in tijdelijke werkloosheid zat (zie grafiek 4). Echter, zoals hiervoor werd aangestipt wordt de groep die gecumuleerd over 2020 voor een langere periode in de tijdelijke werkloosheid zit groter. In september waren 326.899 werknemers, gecumuleerd, meer dan 51dagen tijdelijk werkloos geweest. Naarmate de tijd in tijdelijke werkloosheid langer wordt, word uiteraard ook de financiële impact groter.

Het Joint Research Centre van de Europese Commissie heeft een aantal simulaties gemaakt van de impact van de crisis op de huishoudinkomens, ongelijkheid en het armoederisico en het effect van de overheidsmaatregelen daarop. Op basis van deze (nog niet gepubliceerde) simulaties is de impact van COVID-19 op het beschikbaar gezinsinkomen, ongelijkheid en het armoederisico in België relatief beperkt zowel in het geval van de (gesimuleerde) afwezigheid van noodmaatregelen en ook na het in rekening brengen van de maatregelen. Zo zou het (equivalent) beschikbaar gezinsinkomen ongeveer 4% dalen zonder maatregelen. De maatregelen halveren ongeveer het verlies (zie grafiek 11)[64]. De stijging van het armoederisico daalt van ongeveer 3% (zonder maatregelen) naar minder dan 1% (met maatregelen). Voor de EU als geheel temperen de maatregelen in

[64] Joint Research Centre (2020), Households´income and the cushioning effect of fiscal policy measures in the Great Lockdown, Presentation for the Social Protection Committee Indicator Subgroup. Enige voorzichtigheid in het gebruik van deze resultaten is vereist omdat vooralsnog slechts in beperkte mate rekening werd gehouden met differentiële impacts op lonen (bv. op basis van specifieke groepen zoals naar scholing)

belangrijke mate de sterk regressieve impact van COVID-19 indien er geen maatregelen zouden zijn[65].

Grafiek 16: De impact van COVID-19 op het (equivalent) beschikbaar huishoudinkomen

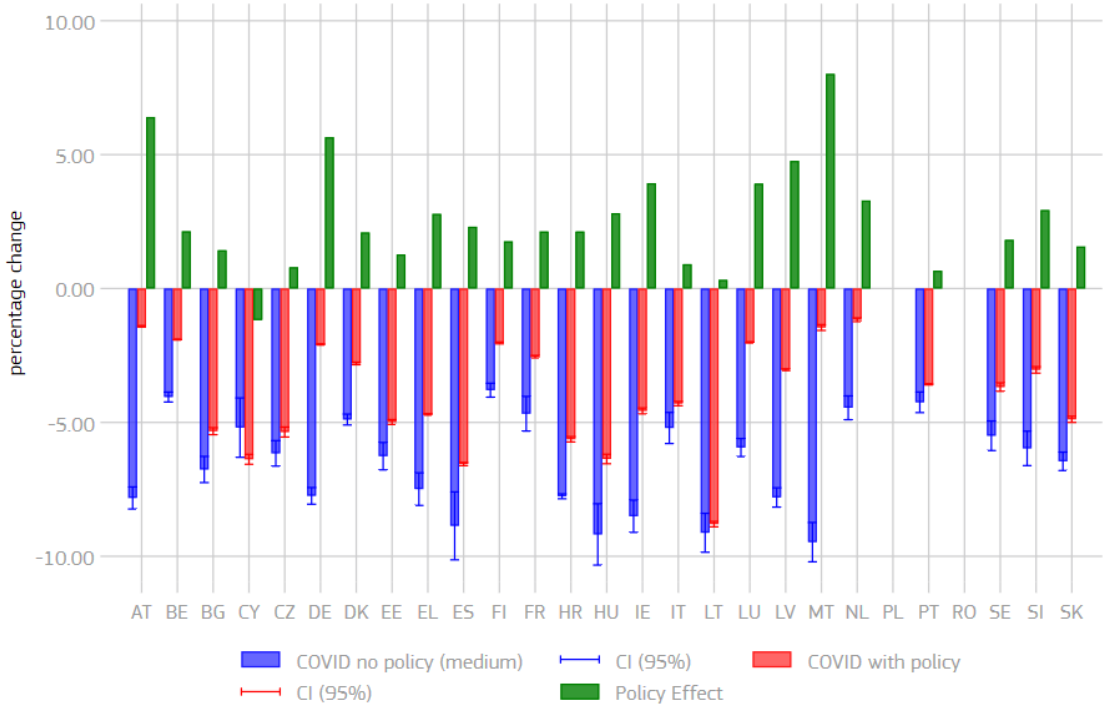

Bron: Joint Research Centre (Europese Commissie)

De consumentenenquête van de NBB gaat na of het huishoudinkomen van de respondenten een negatieve impact heeft ondergaan van de crisis. Over alle huishoudens heen wijst de enquête op een vrij stabiel aandeel huishoudens dat geen of beperkt (<10%) inkomensverlies lijdt, In april en mei bedroeg dit resp. 73% en 74%. Dit steeg licht in juni en bleef in de periode tot februari 2021 stabiel op 79% à 83%. In maart 2021 bedraagt dit 84%. Het aandeel huishoudens met een beperkte spaarbuffer (<3 maand) blijft over de geobserveerde periode vrij stabiel, maar ligt iets lager in maart 2021: 22% in ten opzichte van cijfers die fluctueren tussen 26% (januari en februari 2021) en 34% (juli 2020) in de vorige maanden. Het aandeel huishoudens dat als kwetsbaar wordt aangemerkt (inkomensverlies>10% en spaarbuffer<3 maand) lijkt licht te dalen: 12% in april 2020 tegenover 8% in augustus en 9% in september. Sinds oktober fluctueert dit rond 7%.

[65] Zie Joint Research Centre (2020), Science for Policy Briefs, Households´ income and the cushioning effect of fiscal policy measures in the Great Lockdown

Sinds mei laten de gegevens ook toe een uitsplitsing te maken naar activiteitsstatus. Uit de resultaten voor februari blijkt dat onder werknemers 85% geen negatieve impact of een impact van minder dan 10% op het huishoudinkomen ondervindt. Onder zelfstandigen is de negatieve impact veel groter: slechts 60% geeft aan dat er geen impact is of een impact onder 10%, terwijl 20% een impact van meer dan 30% aangeeft. De cijfers voor maart geven wel een sterke stijging aan van het aantal zelfstandigen dat geen of slechts een beperkt inkomensverlies aangeeft ten opzichte van februari 2021 (50% met geen of beperkt inkomensverlies). Onder gepensioneerden geeft 94% aan dat er geen of een impact lager dan 10% is. Onder inactieven, andere dan gepensioneerden, geeft 71% aan dat er geen of een geringe impact is op het huishoudinkomen. Dat er voor deze laatste groep toch 29% aangeeft een negatieve impact op het huishoudinkomen te ondervinden kan enige verwondering wekken. Mogelijk speelt dit effect via het inkomen van een partner of via mogelijke andere inkomensbronnen, maar deze verklaringen blijven tentatief. Ondanks de duurtijd van de pandemie en de maatregelen lijken de respondenten globaal de impact op de financiële situatie toch gestaag minder negatief in te schatten. (tabel 5).

Tabel 5: Negatieve impact op het huishoudinkomen naar activiteitsstatus

	werknemer		zelfstandige		gepensioneerde		Inactieve, andere dan gepensioneerd	
	mei	maart	mei	maart	mei	maart	mei	maart
Geen impact	63	77	31	48	84	91	67	62
<10%	6	8	5	12	6	3	8	9
10-30%	19	10	19	20	7	3	10	15
30-50%	8	2	20	9	2	1	9	8
>50%	3	2	25	11	1	1	5	5

Bron: Consumentenenquête, NBB

In 2020 werd 10.9% van de Belgische bevolking geconfronteerd met materiële en sociale deprivatie[66]. De resultaten liggen globaal, en voor diverse subgroepen op hetzelfde niveau als in 2019. De resultaten lopen wel sterk uiteen naargelang het gewest. In Vlaanderen is 6.3% gedepriveerd, in Wallonië 15.5% en in Brussel 21.7%. Iets meer huishoudens geven in de EU-SILC survey van 2020 aan dat het gezinsinkomen lager is dan het jaar voordien (10,4% in 2020 t.o.v. 8,9% in 2019). STATBEL geeft aan dat "*Als redenen voor de daling van het inkomen worden vooral de daling van de arbeidstijd of het loon in dezelfde functie (24%), het verlies van een baan of het faillissement (18%) en een categorie 'andere redenen' (25%) genoemd, die in 2019 al een gelijkaardig aandeel hadden. In vergelijking met de enquête van 2019 werden de eerste twee categorieën verhoudingsgewijs vaker geselecteerd in 2020, terwijl de*

[66] STATBEL (2021), Materiële en sociale deprivatie in 2020 (https://statbelpr.belgium.be/nl/nieuws/materiele-en-sociale-deprivatie-2020)

categorieën 'verandering van baan' en 'verlaging van de sociale uitkeringen' minder vaak werden geselecteerd" (Statbel).

Een Covivat studie onderzoekt op basis van micro-simulatie de verdelingsimpact van Covid-19 voor de maand april 2020, de eerste volledige lockdown-maand[67].

De studie start met de hiervoor reeds vermelde vaststelling dat vooral werknemers met lagere inkomens getroffen werden door de Covid-impact. Voor zelfstandigen was dit meer gelijkmatig gespreid over de inkomensgroepen. De gemiddelde impact op het bruto-inkomen van getroffen werknemers bedroeg 1950 euro, hetzij een impact van 64%. Na tussenkomst van tijdelijke werkloosheidsuitkeringen, automatische dalingen in sociale zekerheidsbijdragen en belastingen daalt deze impact tot gemiddeld 382 euro of 17%.

Wanneer gekeken wordt naar de verdeling van de impact over kwintielen blijkt dat de schok in hogere mate geabsorbeerd werd voor de lagere en middelste lonen. Het individueel netto beschikbaar inkomen voor (loon-)kwintielen 2 en 3 daalde resp. 12% en 12,6%. Voor werknemers in loonkwintielen 4 en 5 daalde het netto beschikbaar inkomen resp. 17,4% en 25,6%. In het eerste kwintiel daalde het inkomen 16%. De grotere impact voor deze laatste was vooral een gevolg van de forfaitaire bedrijfsvoorheffing, welke na april werd aangepast.

In een volgende stap analyseert de studie de Covid impact op het huishoudinkomen naar (huishoudinkomens)kwintielen. Hieruit blijkt dat zowel de Covid-maatregelen als de aanwezigheid van andere inkomens binnen het huishouden de impact beperkt hebben. 'Omdat lagere inkomensgroepen vaker bevolkt worden door alleenstaanden of eenverdieners ervaren zij gemiddeld gesproken een sterkere relatieve daling van het gezinsinkomen. Het degressieve patroon wordt nog verder versterkt door het gevoerde beleid, dat in april voornamelijk goed werkte voor middeninkomens.' (Covivat, 2021). Echter, deze impact is berekend op getroffen huishoudens. In de lagere kwintielen zijn er echter minder getroffen huishoudens, aangezien zich hier veelal gepensioneerden en inactieven situeren. Vooral in het laagste kwintiel is het aantal getroffen huishoudens beperkt (<5%) (zie grafiek 12).

Het resultaat van beide verdelingen – de omvang van de impact en het aandeel getroffenen – maakt dat de globale impact relatief beperkt bleef.

Op de totale bevolking blijft het percentage personen dat onder specifieke grenzen (100%, 80%) van het mediaan inkomen terecht komt beperkt. Het aantal individuen in een huishouden onder de mediaan stijgt van 50% naar 54,7%. Het aantal dat onder 80% van de mediaan terecht komt stijgt van 30,5%naar 33,7%. Ook het aantal personen dat onder de armoedegrens terecht komt stijgt slechts in beperkte mate: van 12,5% naar 13,7%. De impact is groter wanneer gefocust wordt op de werknemers die getroffen werden. Onder deze groep stijgt het aantal werknemers onder de armoedegrens van

[67] Covivat, De gevolgen van Corona voor de inkomensverdeling: impact van de lockdown en beleid in april 2020, januari 2021

2,6% naar 6,8%. Het aantal werknemers met een huishoudinkomen onder 80% van de mediaan stijgt van 14,7% naar 24,4% en het aantal werknemers met een inkomen onder de mediaan stijgt van 34,1% naar 49,4%.

Het lijkt aannemelijk dat de impact van COVID gelijkaardig is in andere maanden. De vraag, en voorwerp van verdere analyse, is wat de impact is op jaarbasis, gelet op de eerdere vaststelling dat een relatief grote groep gecumuleerd over verschillende maanden reeds een langere periode tijdelijk werkloos is.

Grafiek 17: gemiddelde daling in huishoudinkomen in huishoudens met een getroffen werknemer en het aandeel getroffen werknemers in de totale bevolking, naar kwintielen

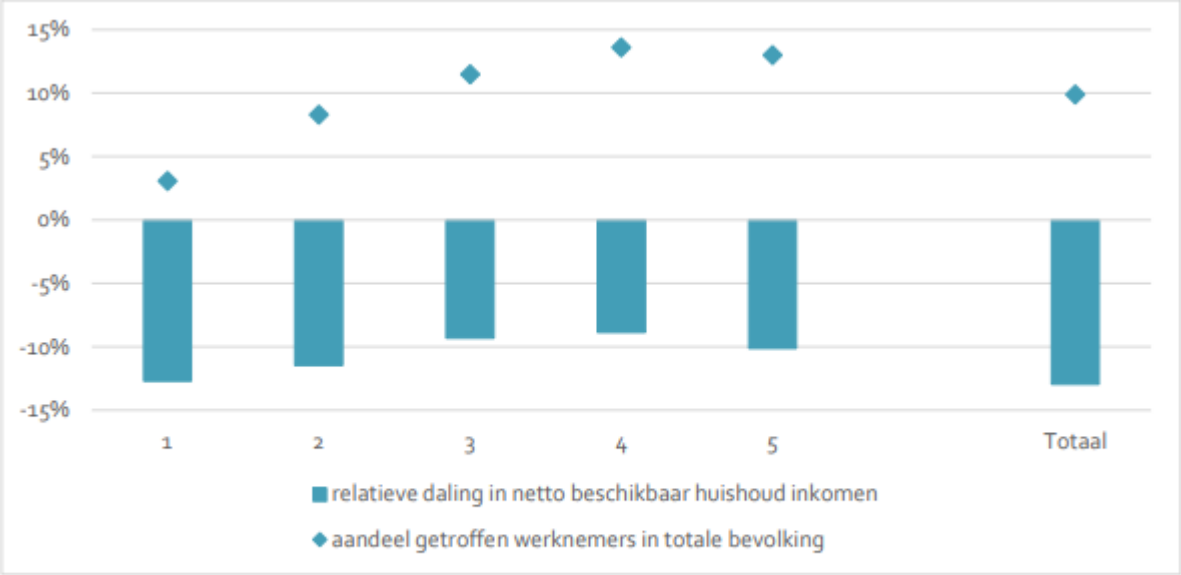

Noot: Kwintielen zijn gebaseerd op het pre-COVID beschikbaar netto gezinsinkomen, gecorrigeerd voor gezinsgrootte en gezinssamenstelling en op maandbasis. Aandeel getroffen werknemers is uitgedrukt ten opzichte van de totale bevolking.

Bron: Covivat, 2021

Beroep op sociale bijstand

Voor het uitbreken van de coronacrisis (2019) bedroeg het aantal rechthebbenden op maatschappelijke integratie ongeveer 160.000 op maandbasis, waarvan bij benadering 147.000 een leefloon ontvingen. Ervaringen uit het verleden, met name de crisis van 2008, leren dat een deel van de impact zich pas later laat voelen in de sociale bijstand. Zo steeg in de jaren 2008 tot en met 2010 het aantal personen met een leefloon van 83.000 tot 96.000, met de grootste stijging in 2009 (9,8%). Ook in 2010 steeg het aantal rechthebbenden nog met 4,9%.

Om effecten van de coronacrisis in de sociale bijstand sneller en meer gedetailleerd te kunnen monitoren, heeft de POD Maatschappelijke Integratie een specifieke bevraging opgezet bij de OCMW's. De laatste bevraging liep af

in februari en bevat gegevens over het aantal steunaanvragen bij de OCMW's voor het volledige jaar 2020 (januari tot en met december).[68]

De resultaten van de enquête tonen aan dat er in het begin van de crisis, met name in maart en april, een stijging is van het aantal personen met een leefloon. Van februari tot en met april nam het aantal leefloonbegunstigden toe met ongeveer 5.000 personen. Hun aantal daalde daarna evenwel terug van april tot juli, maar tot op een hoger niveau dan voor de crisis. Vanaf augustus stellen we een geleidelijke stijging van de leeflooncijfers vast: het aantal personen dat een beroep doet op het leefloon bevindt zich op het einde van het jaar rond de 155.000 op maandbasis.[69]

Grafiek 18: leefloon en andere maatschappelijke hulp en -dienstverlening

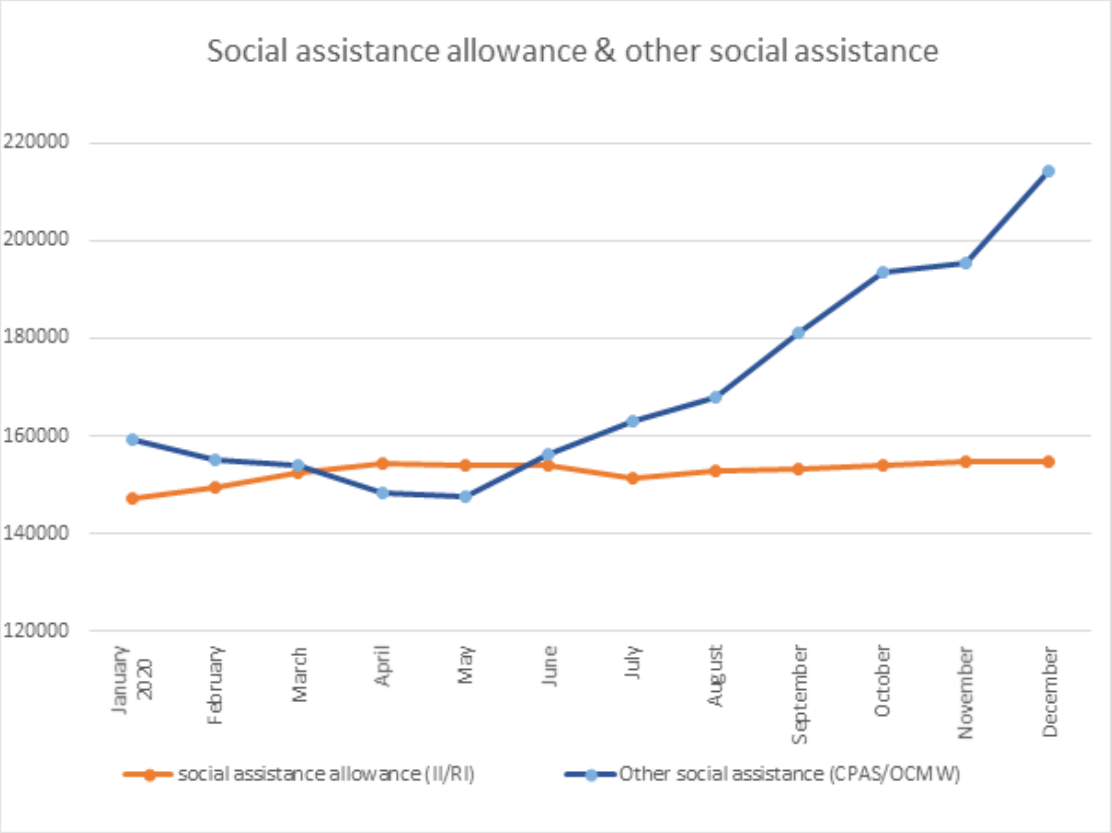

Bron: POD Maatschappelijke Integratie, enquête OCMW's

[68] Er zijn ook wijzingen in de cijfers voor de voorgaande maanden waarin de bevraging is uitgevoerd. Dit komt doordat we ook voor deze maanden nu over meer gegevens beschikken (er zijn OCMW's die pas later de enquête invullen). Bij elke update zijn de gegevens dus betrouwbaarder door de hogere responsgraad. Voor een laatste meer uitgebreide analyse van deze resultaten, zie: https://www.mi-is.be/nl/studies-publicaties-statistieken/monitoring-van-de-ocmws-derde-rapport-sociale-impact-covid-19 . Voor een analyse die ook meer aandacht besteed aan de eerste maanden van de coronacrisis verwijzen we naar het finaal rapport van de WG SIC 2020: https://socialsecurity.belgium.be/sites/default/files/content/docs/nl/sociaal-beleid-vorm-geven/monitoring_covid_20201216_nl.pdf

[69] We zien dit ook bevestigd in de administratieve gegevens, waarvan we over stabiele gegevens beschikken tot en met oktober.

Wat betreft de evolutie van de andere maatschappelijke hulp- en dienstverlening[70] stellen we in het begin van de coronacrisis eerst een daling vast, gevolgd door een sterke(re) stijging vanaf juni. Deze stijging is met name zeer uitgesproken in het najaar (september t.e.m. december). Algemeen genomen kunnen we stellen dat de andere maatschappelijke hulp- en dienstverlening zich op een duidelijk hoger niveau bevindt dan voor de crisis.

Meer gedetailleerde gegevens laten evenwel belangrijke onderliggende trends zien betreffende de verschillende vormen van andere maatschappelijke hulp- en dienstverlening. Zo zien we een sterke toename van de niet-dringende medische hulp in augustus en september, na een geleidelijke daling sinds het begin van de coronacrisis. In oktober volgt een lichte terugval, maar de niet-dringende medische hulp blijft op een hoger niveau dan voor de crisis tot eind 2020. Een mogelijke verklaring is dat de niet Covid-19-gerelateerde medische zorg werd uitgesteld tijdens de eerste maanden van de crisis en daarna gecompenseerd werd. De financiële hulp kent een sterke stijging in het najaar - met name in oktober en december – en bevindt zich op het hoogste niveau sinds het begin van de coronacrisis. Hetzelfde geldt voor de hulp voor schuldbemiddeling, die vanaf juli toeneemt en waarvan de stijging aanhoudt tot eind 2020. De meest plausibele verklaring is dat de financiële reserves van personen uitgeput raken (door een daling van het inkomen en/of toegenomen uitgaven), wat resulteert in (oplopende) schulden. Na verloop van tijd kloppen deze personen dan aan bij het OCMW voor schuldhulpverlening. De voedselhulp stijgt sterk vanaf september en bereikt een nieuw hoogtepunt in december.

[70] Onder 'andere maatschappelijke hulp- en dienstverlening' verstaan we: niet-dringende medische hulp, hulp voor schuldbemiddeling, financiële hulp, voedselhulp, administratieve hulp, psychologische hulp en hulp betreffende kinderarmoede.

Grafiek 19: andere maatschappelijke hulp en –dienstverlening

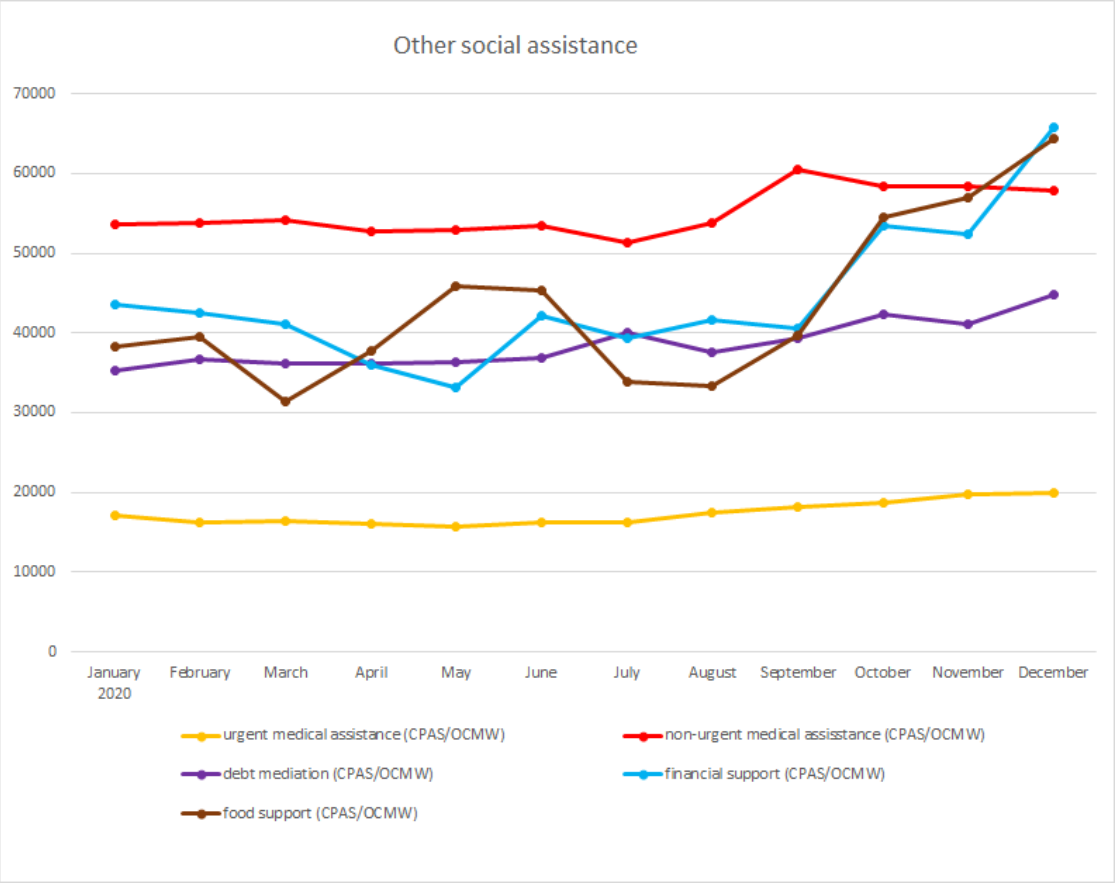

Bron: POD Maatschappelijke Integratie, enquête OCMW's

De administratieve gegevens die tot nu toe beschikbaar zijn, bevestigen de trends die we aan de hand van de enquête hebben waargenomen. Daarnaast kunnen we op basis hiervan nog enkele andere vaststellingen doen. Zo zien we een sterke afname van het aantal begunstigden met een vrijgesteld (-50,1%) of niet vrijgesteld beroepsinkomen (-44,0%) van februari tot april. Dit wordt deels gecompenseerd door een verhoging met 99,8% van het aantal personen met een werkloosheiduitkering die een aanvullend leefloon ontvangen. Een deel van de begunstigden die hun beroepsinkomen zijn verloren, gaan over van een gedeeltelijk naar een volledig leefloon. Dit verklaart evenwel niet volledig de toename van het aantal personen met een leefloon. We stellen een omgekeerde beweging vast van april tot juni: de aanvullende leeflonen met een inkomen stijgen met 54,4% (vrijgesteld) en met 47,5% (niet vrijgesteld), terwijl het aantal personen met een werkloosheiduitkering die een aanvullend leefloon ontvangen daalt met 25,6%.

Vervolgens kijken we naar de instroom en uitstroom om een beeld te krijgen op de dynamiek van de personen die een beroep doen op het OCMW. In absolute termen stellen we tijdens de eerste maanden zowel een daling van het aantal nieuwe aanvragen voor sociale bijstand als het aantal begunstigden dat uitstroomt vast. Deze afname in de mobiliteit van de OCMW-begunstigden komt globaal genomen overeen met de eerste lockdownperiode die de contacten tussen de begunstigden en de OCMW's

bemoeilijkte.[71] Sinds juni is het aantal nieuwe leefloonaanvragen opnieuw beginnen stijgen. Deze toename - die voornamelijk in september sterk is - gaat gepaard met een stijging van de uitstroom in iets minder mate, wat de geleidelijke toename in het najaar verklaart. Voor wat betreft andere maatschappelijke hulp- en dienstverlening zien we eveneens een stijging van de instroom en uitstroom vanaf juni. De uitstroom bevindt zich evenwel op een lager niveau, wat de globale toename verklaart. Tijdens de tweede coronagolf met verstrengende maatregelen vanaf oktober en een tweede lockdown sinds 2 november nemen we geen afname in de mobiliteit van de OCMW-begunstigden waar. Wellicht komt de maatschappelijke hulp- en dienstverlening dan ook minder in het gedrang dan tijdens de eerste lockdown.

Voor wat betreft het profiel van de nieuwe hulpaanvragen, kunnen we stellen dat de meeste personen die zich in december tot het OCMW wenden voordien geen inkomen (17,1%) hadden, een werkloosheidsuitkering (11,2%) of een andere sociale uitkering (12,3%) ontvingen, of een arbeidsovereenkomst (9,7%) hadden. Belangrijk om op te merken is dat de situatie voor de hulpaanvraag van ruim 1 op 3 van de begunstigden onbekend of niet gespecifieerd is.

Ten eerste merken we op dat het aandeel nieuwe hulpaanvragen van personen die voordien een arbeidsovereenkomst hadden in de eerste maanden van de crisis duidelijk hoger lag (16,1% in maart en 14,3% in april). Vervolgens is het aandeel van personen die voor hun hulpaanvraag een arbeidsovereenkomst hadden geleidelijk afgenomen, maar in oktober en november is dit aandeel terug licht gestegen. Ook het aandeel van personen met een werkloosheidsuitkering steeg de eerste maanden van de crisis. Vervolgens deed er zich een daling voor tijdens de zomermaanden, maar nadien stelde we opnieuw een beperkte stijging vast met een lichte terugval in december. Algemeen stellen we vast dat in vergelijking met de periode voor de coronacrisis het aandeel van de personen die een steunaanvraag doen bij het OCMW en voordien over een arbeidscontract of een werkloosheidsuitkering beschikten, is toegenomen. Ook het aandeel van personen die een steunaanvraag bij het OCMW doen en voordien een andere sociale uitkering of geen inkomen hadden, is geleidelijk toegenomen.

Verder bespreken we nog de voorschotten op sociale uitkeringen die door de OCMW's worden toegekend. Een eerste indicator is het aantal begunstigden die een leefloon in de vorm van een voorschot ontvangen. Waar dit cijfer de eerste maanden van de coronacrisis rond de 6.000 personen schommelde, nemen we vanaf juli een sterke stijging waar. In de periode augustus tot en met november stijgt het aantal begunstigden tot boven de 8.000. In het merendeel van de gevallen betreft de toename waarschijnlijk een werkloosheidsuitkering.

Daarnaast beschikken we ook over het aantal nieuwe aanvragen voor een voorschot in de vorm van een leefloon. Hier stellen we een stijging vast in maart en april wat overeenkomt met de eerste lockdownperiode. Vanaf oktober zien we opnieuw een stijging van het aantal nieuwe aanvragen tot rond de 2.000,

[71] Dit kwam onder meer door moeilijkheden bij verplaatsingen, kortere dienstperiodes en internettoegang voor gesprekken op afstand.

wat dan weer samengaat met de verstrengende maatregelen vanaf oktober en de tweede lockdown vanaf 2 november.

Het is belangrijk om op te merken dat niet alle voorschotten in de vorm van een leefloon door de OCMW's worden uitbetaald, maar dat er ook voorschotten worden gegeven in de vorm van aanvullende financiële steun. Deze voorschotten die niet in de vorm van een leefloon worden uitbetaald zitten dus niet in deze cijfers.

Grafiek 20: leefloon in vorm van voorschot

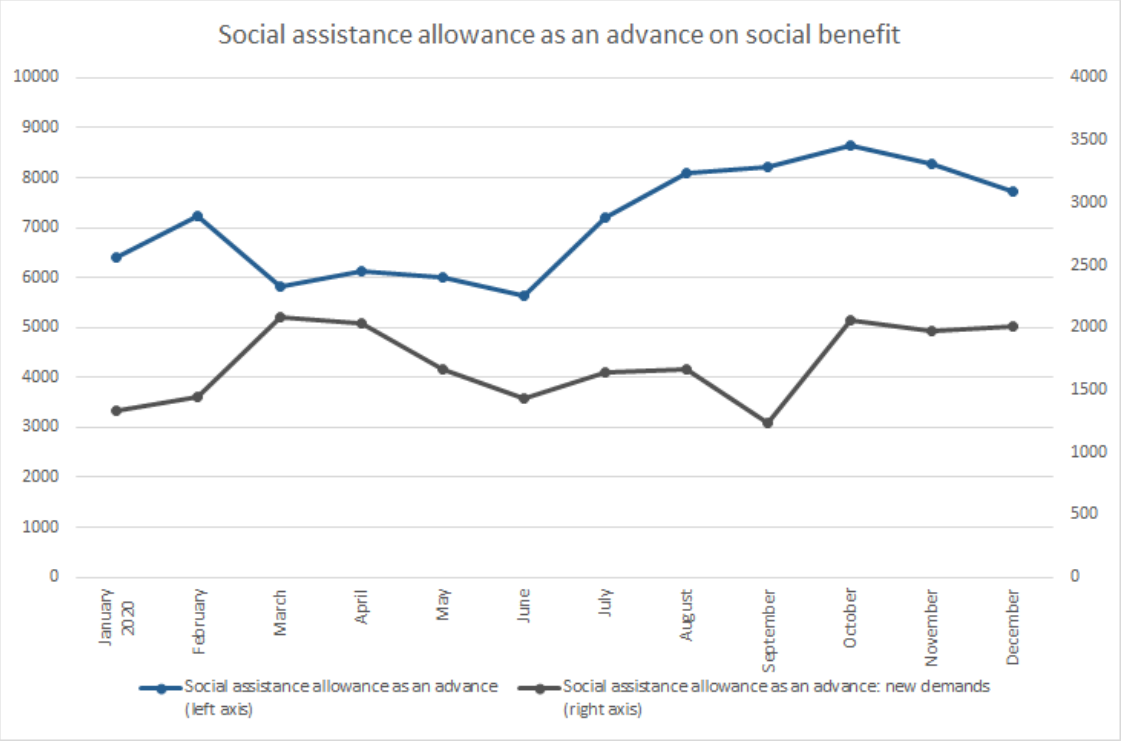

Bron: POD Maatschappelijke Integratie, enquête OCMW's

Tot slot heeft de POD MI een inschatting gemaakt van de evolutie van het aantal leefloonbegunstigden over het jaar 2020. Wanneer op basis van de gemiddelde groei op maandbasis van de laatste 10 jaar en de bijkomende groei die van maart tot december werd waargenomen het groeipercentage wordt geëxtrapoleerd, zal het jaarlijkse groeipercentage (januari 2020-januari 2021) 6,9% bedragen.[72] Ter vergelijking: het verwachte groeipercentage op basis van de gemiddelde groei (zonder de extra groei die we waarnemen tijdens de coronacrisis) zou 3,4 % zijn geweest.

Wat de **uitkeringen aan personen met een handicap** betreft valt de opmerkelijke terugval aan te stippen van het aantal aanvragen IVT/IT: van een gemiddeld wekelijks cijfer van 583 in 2020 van week 1 tot week 12 naar een

[72] De bijkomende groei wordt berekend op basis van administratieve gegevens (tot oktober) en aangevuld met gegevens uit de enquête bij OCMW's tot eind 2020.

gemiddelde van 230 van week 12 tot week 20 (mei). De oorzaak van deze evolutie is wellicht te zoeken bij de medische controles die deel uitmaken van de aanvraagprocedure. Vanaf week 22 (25-31/5) tot week 27 (29/6-5/7) stijgt het aantal nieuwe aanvragen weer langzaam tot boven de 500. In de daaropvolgende weken blijven de aanvragen zich doorgaans rond dit niveau situeren. Dit blijft alvast tot mid-september het geval.

Armoede

Alhoewel het aantal personen in een huishouden zonder betaald werk sinds 2016 is gedaald, en ook het aantal personen in een situatie van ernstige materiële deprivatie licht daalde, is het armoederisico de laatste jaren niet gedaald. Groepen met een armoederisico blijven in grote mate **uitkeringstrekkers**, in het bijzonder wanneer de uitkering het enige inkomen is. In de meeste gevallen zullen deze uitkeringen zich, op maandbasis, rond of onder de armoedegrens situeren[73]. Specifieke groepen met een hoog pre-covid armoederisico zijn o.a. personen met een niet EU migratieachtergrond, personen met een handicap, personen met een laag opleidingsniveau, één-oudergezinnen.

Het Covivat-onderzoek wijst erop dat de minimumlonen en de minimumuitkeringen in geval van tijdelijke werkloosheid net voldoende zijn voor de uitgaven die mogelijk zijn tijdens de lockdownperiode (noodzakelijke uitgaven en uitgaven die eventueel enkele weken kunnen uitgesteld worden). Alleenstaande ouders in de tijdelijke werkloosheid hebben echter geen marge om later noodzakelijke maar 'lockdowngevoelige uitgaven' (uitgaven die niet mogelijk zijn tijdens de lockdown, bv. herstellingen in huis) in te halen, voor zover ze niet kunnen terugvallen op vermogens. De laagste werkloosheidsuitkeringen en de leeflonen voor eenoudergezinnen volstaan enkel om de 'niet uit te stellen uitgaven' te dekken. Voor alleenstaanden is het leefloon zelfs ontoereikend voor 'niet uit te stellen uitgaven' voor voeding, wonen en persoonlijke verzorging

Om een moeilijke periode te overbrugging kunnen dus niet altijd financiële reserves worden aangesproken. In de consumentenenquête van november van de NBB geeft 24% van de Belgische huishoudens aan over een spaarbuffer te beschikken voor 1 tot 3 maand, 9% beschikt over een spaarbuffer van 1 maand om 'in het levensonderhoud te voorzien'[74]. In de EU-SILC-enquête 2019

[73] Zie FOD Sociale Zekerheid (2019), The evolution of the social situation and social protection in Belgium 2019. 'Slowly falling behind' (https://socialsecurity.belgium.be/sites/default/files/content/docs/en/publications/silc/silc-analysis-social-situation-and-protection-belgium-2019-en.pdf)

[74] NBB, Maandelijkse consumentenenquête

geeft 26% van de huishoudens aan niet in staat te zijn een onverwachte uitgave te doen van rond 1100 euro.[75]

Alhoewel o.a. de gezinscontext ook een belangrijke rol speelt kan aangenomen worden dat de toename van het aantal uitkeringstrekkers onvermijdelijk leidt tot een toename van de armoede indien de verhoogde uitkeringsafhankelijkheid aanhoudt. De duurtijd van de uitkeringsafhankelijkheid is dus cruciaal vanuit het perspectief van de financiële toereikendheid van de crisismaatregelen. De vaststelling (zie hiervoor) dat stilaan een ruime groep, gecumuleerd over de verschillende maanden sinds maart, meer dan 51 dagen (wat neerkomt op twee werkmaanden) tijdelijk werkloos is dient in dit kader te worden aangestipt.

Naast de impact op de inkomens, kunnen bestaande sociale kwetsbaarheden nog via **andere kanalen** worden versterkt:

- Gezondheid: op basis van bestaande kennis weten we dat gezondheid samenhangt met socio-economische positie. In de huidige crisis moet wellicht onderscheid gemaakt worden tussen de onmiddellijke blootstelling aan COVID-19 en de langere termijn gezondheidsrisico's die samenhangen met de lockdown maatregelen en de ruimere sociaal-economische impact[76]. Op het vlak van de onmiddellijke blootstelling aan het virus lijkt er een verschil tussen de eerste en de huidige tweede golf. Daar waar de morbiditeit tijdens de eerste golf gespreid leek op over de ganse bevolking, zijn er indicaties dat de tweede golf zich voornamelijk in armere wijken ontwikkelde[77]. Onderzoek voor de Verenigde Staten wijst er inderdaad op dat ongelijkheid en armoede, naast bevolkingsdichtheid en ras, een belangrijke invloed hebben op de COVID-19 infectiegraad[78]. De OESO roept op om ook bij de verspreiding van een vaccin bijzondere aandacht te hebben voor inclusie en armoede[79]. In een recente studie naar de inkomensgradiënt in COVID-19 mortaliteit stellen Decoster et. al. geen toename van de ongelijkheid vast ten gevolge van COVID in de mortaliteit voor -65-jarigen. Voor personen ouder dan 65 jaar is er, in absolute termen, wel een toename van de ongelijkheid, maar in relatieve termen blijft deze ongelijkheid beperkt[80]. Gelet op de specifieke leefomstandigheden van zwakkere groepen (bv. kleinere ruimtes, hogere dichtheid) blijft dit, alvast op het vlak van morbiditeit, zeker een aandachtspunt voor het beleid.

- Via de consumptie, nl. op het vlak van prijsevolutie en beschikbaarheid van basisproducten, beschikbaarheid van privé-initiatieven zoals

[75] Cantillon, Marchal, Peeters, Penne, Storms, (2020), Huishoudbudgetten en sociale minima in lockdown, Nota in het kader van het Covivat consortium
[76] Zimmer, H., Jonckheere, J., Consumer prices in the light of the Covid-19 crisis., NBB Economic Review, December 2020
[77] Zie oa. De Tijd (https://www.tijd.be/dossiers/coronavirus/van-gent-en-antwerpen-tot-beringen-corona-sluipt-door-armste-wijken/10243799.html)
[78] Brown and Ravaillon (2020), "Inequality and the coronavirus: Socioeconomic covariates of behavioral responses and viral outcomes across US counties', NBER Working Paper 27549.
[79] https://www.oecd.org/economic-outlook/ (versie december)
[80] Decoster, A., Minten, T., Spinnewyn, J., (2020), The Income Gradient in Mortality during the Covid-19 Crisis: Evidence from Belgium, Discussion Paper Series, DPS 20.18, KULeuven

voedselpakketten[81]. Vooral in de periode maart/april tijdens de lockdown was er een bezorgdheid dat de prijzen van basisgoederen zoals voedsel, die een groter deel uitmaken van consumptiekorf van armere groepen, gestegen waren. Een gedetailleerde analyse van STATBEL laat echter niet toe om te besluiten dat kwetsbare groepen (personen onder de EU-SILC-armoedegrens en personen met een handicap) een significant andere prijsevolutie hebben gekend in deze periode dan andere groepen. De analyse wijst er integendeel op dat *'wanneer naar de jaarinflatie gekeken wordt dan stellen we vast dat de inflatie voor de kwetsbare gezinnen momenteel lager is dan voor de andere types van huishoudens. Dat is voornamelijk te wijten aan de daling van de energieprijzen gerelateerd aan huisvesting (stookolie, aardgas en elektriciteit)'. Deze bevindingen worden bevestigd in een recente studie van de Nationale Bank*[82] In laatste maanden zijn de inflatiecijfers op gelijkaardige wijze geëvolueerd als tijdens de eerste fase van de COVID-crisis: de prijzen van voeding en niet-alcoholische dranken stegen, terwijl de prijzen voor energie daalden.

Via de sociale participatie en de toegang tot allerlei rechten: de maatschappij is in de voorbije maanden, en zeker tijdens de lockdown, snel "gedigitaliseerd", maar de ICT-enquêtes van STATBEL tonen aan dat de toegang tot internet ongelijk is naar sociaal-economische status en opleidingsniveau. De ICT-enquête van Statbel peilt naar het gebruik van internet onder de bevolking van 16-74 jaar. Waar onder werkenden 97% de afgelopen drie maanden gebruikt heeft gemaakt van internet, is dit voor inactieven slechts 78%. Ook wanneer we dit laatste cijfer beperken tot de bevolking op actieve leeftijd blijft het cijfer voor personen wiens statuut 'inactief' is significant lager dan voor werkenden, nl. 83%. Voor hooggeschoolden is het gebruik 98% (99% voor bevolking -65 jaar), voor laaggeschoolden 79% (85% voor bevolking -65 jaar) (tabel 5).

Tabel 6: Percentage personen dat de afgelopen drie maanden gebruik heeft gemaakt van internet, naar activiteitsstatus, opleidingsniveau en leeftijdsgroep, België, 2020

	16-74	16-64
Totaal	91,5	94,5
Activiteitsstatus		
Werkend	97,1	97,2
Werkloos	91,8	92,1
Student	98,1	98,2
Inactief	78,2	83,0
Opleidingsniveau		
Laag	78,6	85,2
Midden	94,0	95,7
hoog	98,5	99,1

[81] Een bedrag van 3 miljoen euro werd bij KB van 31 maart 2020 ter beschikking gesteld van de OCMW's voor de bedeling van voedselpakketten, de bedeling van kant-en-klare maaltijden of voor de uitreiking van voedselbonnen voor de meest kwetsbaren.
[82] STATBEL, Prijsevolutie, specifiek voor kwetsbare groepen. Vertrouwelijke document als input voor de TF Kwetsbare groepen en de WG Sociale Impact Covid-19

- Via de huisvestingssituatie, die uiteraard nog aan belang wint aangezien velen een zeer groot deel van de dag nu thuis doorbrengen: ruimte, woonkwaliteit, omgeving…

Daarnaast zijn er de **zeer kwetsbare groepen** die buiten de traditionele metingen vallen: dak- en thuislozen, mensen zonder wettelijk verblijf, … Alhoewel gegevens in dit kader ontbreken kan verondersteld worden dat vooral de eerste periode van de crisis, tijdens de lockdown, voor deze groepen zeer moeilijk was. Voor personen zonder verblijfsrecht, vreemdelingen die hun werk verliezen en uitgeprocedeerde asielzoekers was terugkeren naar land van herkomst op dat moment veelal niet mogelijk omwille van de reisbeperkingen. Het indienen van verblijfsaanvragen was bovendien moeilijk omdat de diensten die de nodige bewijsstukken kunnen afleveren niet of niet volledig operationeel waren.

Het recht op bijstand is voor deze groepen sowieso beperkt. De hulpverlening aan personen zonder wettig verblijfsrecht is in principe beperkt tot de dringende medische hulpverlening. Vreemdelingen met verblijfsrecht zijn dan weer vaak gebonden door de voorwaarde geen onredelijke belasting te vormen voor het bijstandssysteem van het land van verblijf. Uit signalen uit het werkveld blijkt dat vreemdelingen die hun werk verloren daarom vaak geen beroep durven doen op het OCMW uit vrees hun verblijfsrecht te verliezen. Uitgeprocedeerde asielzoekers kunnen wel een verlenging van de materiele hulp in de opvang aanvragen maar de procedure en de beperkte beschikbaarheid van maatschappelijk werkers en advocaten maakt dit niet evident.

Ook de niet-uitgeprocedeerde asielzoekers ondervinden nadelen van huidige crisis. Zo worden asielzoekers geacht na 2 maanden door te stromen naar reguliere huisvesting, maar het vinden van een woning was zeker tijdens de lockdown niet evident.

Vele vreemdelingen ontbreekt het daarom niet alleen de middelen om in hun levensonderhoud te voorzien, maar ook om de essentiële voorzorgsmaatregelen te nemen om zich te beschermen tegen COVID-19 (zoals de aankoop van handgels en mondmaskers). Sommigen trekken zich daarom terug in overdreven isolatie, anderen doen dit vanwege de onzekerheid over hun rechten en gebrek aan informatie hierover. Het gevolg is onder meer dat velen gezondheidsdiensten vermijden, en daardoor een gevaar kunnen vormen voor zichzelf en de samenleving.

Tijdens de tweede lockdown is de toegankelijkheid van medische en sociale diensten opnieuw onder druk komen te staan. Doordat de beperkingen minder vergaand waren dan in het voorjaar zullen de meest scherpe gevolgen van de crisis ook voor deze groepen wellicht minder tot uiting gekomen zijn. . Toch kan, met de beperkingen van de economische activiteiten en het openbaar leven, verondersteld worden dat de situatie van deze zeer kwetsbare groepen nog

moeilijker blijft dan voor de COVID-crisis, maar eigenlijk ontbreken hier de gegevens om hiervan een adequate inschatting te maken.

De ongelijke impact van de corona-crisis op het vlak van **onderwijs en scholing** vormt potentieel één van de belangrijkste lange termijn gevolgen. Het zeer aannemelijk dat er zich voor specifieke categorieën leerlingen voor de zomerperiode grote praktische (toegang ICT, ruimte) en motivationele barrières hebben gesteld om schoolwerk verder op te volgen. Dit moet gezien worden tegen de achtergrond van een onderwijssysteem dat globaal goed scoort, maar tevens reeds gekenmerkt werd door, in internationale context, relatief grote ongelijkheden in PISA-scores naar sociaal-economische en vooral migratie achtergrond. Eén en ander werd empirisch bevestigd in een studie van de KULeuven[83]. Maldonado en De Witte stellen op basis van eindtesten van leerlingen in het zesde leerjaar Katholiek onderwijs substantiële leerverliezen vast. Deze leerverliezen en de toename van de ongelijkheid zijn bovendien groter in scholen met kwetsbare leerlingen. Ongelijkheden zijn zowel binnen als tussen scholen gestegen. Een recente studie stelt voor Nederland gelijkaardige resultaten vast[84]. Uit dit onderzoek blijkt dat er gemiddeld 25% minder leervooruitgang is voor lezen en 15% voor wiskunde en spelling in vergelijking met de jaren voor COVID-19. Deze tragere vooruitgang is echter niet gelijk gespreid over types van leerlingen en scholen. Leerlingen met een lage of gemiddelde sociaal-economische achtergrond hebben een rond 1.5 keer tragere vooruitgang en gelijkaardige resultaten werden gevonden voor leerlingen met een migratieachtergrond, leerlingen uit één-ouder gezinnen, leerlingen met 2 of meer broers of zussen en zwakker presterende leerlingen.

In dit verband kan aangestipt worden dat in 2020 2,4% van de schoolgaande kinderen niet over internettoegang thuis beschikte. De cijfers voor Vlaanderen (2,1%) en Wallonië (2,4%) situeren zich rond hetzelfde niveau, tewijl deze voor Brussel iets hoger liggen (3,7%) Er zijn ook belangrijke verschillen naar inkomensniveau. Waar de toegang voor huishoudens met een inkomen boven 1900 euro quasi universeel is, loopt het percentage kinderen dat geen toegang heeft onder inkomens lager dan 1900 euro op tot 8 à 10%. Hierbij is het belangrijk om aan te stippen dat toegang tot internet hier zeer ruim gedefinieerd is. Het gaat om toegang in huis via 'een' toestel. Dit maakt dat voor meer intensief gebruik van internet het aantal kinderen dat geen effectieve toegang heeft wellicht significant hoger is.

[83] De Witte en Maldonado (2020), De effecten van de COVID-19 crisis en het sluiten van scholen op leerlingprestaties en onderwijsongelijkheid, Leuvense Economische Standpunten, 2020/181
[84] Nationaal Cohortonderzoek Onderwijs, https://www.nationaalcohortonderzoek.nl/factsheets/

Tabel 7: Percentage schoolgaande kinderen dat thuis geen internet heeft naar onderwijs- en inkomensniveau

	%	Aantal in steekproef	%	Aantal in steekproef
	2019	2019	2020	2020
Totaal	**2.1%**	2036	**2.4%**	1704
Lagere school	**1.6%**	1069	**2.6%**	882
Middelbare school	**2.7%**	967	**2.2%**	822
< 1900 €	**8.6%**	454	**8.8%**	354
Lagere school	**7.0%**	231	**9.9%**	168
Middelbare school	**10.3%**	223	**7.8%**	186
>=1900 €	**0.1%**	1582	**0.8%**	1350
Lagere school	**0.0%**	838	**0.9%**	714
Middelbare school	**0.1%**	744	**0.6%**	636

Bron: Statbel (Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium), Enquête naar het ICT-gebruik bij huishoudens en individuen (2020)

Alhoewel dit gemeenschapsmaterie is kan de impact op scholing belangrijke gevolgen hebben op andere (regionale en federale) domeinen, zoals arbeidsmarkt, sociale bescherming, gezondheid en sociale inclusie en armoede. Bovenvermelde studie (De Witte en Maldonado) wijst ook op de mogelijk grote lange-termijngevolgen zoals een lager loon en een hogere kans op werkloosheid. Het is cruciaal voor de diverse overheden om op dit vlak, zowel qua monitoring als remediëring, een speciale inspanning te leveren.

Sociale cohesie

Ongetwijfeld heeft de COVID-crisis ook een impact op de ruimere sociale samenhang. Zeker tijdens de lockdown, maar ook daarbuiten beperken de maatregelen inzake social distancing, aantal contacten, beperkingen inzake evenementen, etc. de mogelijkheden om anderen te ontmoeten. Spontane en toevallige contacten zijn gereduceerd. Er bestaan weinig of geen gegevens over het effect van deze situatie op fenomenen zoals eenzaamheid en de mate waarin burgers zich verbonden blijven voelen met hun omgeving en de ruimere maatschappij en de psychische gevolgen daarvan. In Nederland wijst het Sociaal-Cultureel Planbureau op mogelijk grotere problemen van emotionele eenzaamheid onder alleenstaanden en ouderen (vooral 75+)[85]. Ook de impact op dit vlak voor personen met een zwakkere gezondheid wordt aangestipt. Zij wijzen er ook op dat de impact van de maatregelen anders is voor jongeren, gelet op hun ontwikkelingsfase waarin contacten centraal staan in de ontwikkeling van hun identiteit.

[85] Sociaal-Cultureel Planbureau, Eerste bevindingen op basis van een bevolkingsenquête uit juli 2020. Welbevinden ten tijden van Corona, September 2020

Gevolgen van COVID-19 op de ziekte- en invaliditeitsverzekering en beroepsziekten

Verwachte impact op de volksgezondheid

COVID-19 heeft uiteraard een zeer duidelijke impact op de volksgezondheid. Dit blijft echter niet beperkt tot de huidige onmiddellijke impact. Om de impact op de volksgezondheid op langere termijn in te schattenkunnen we ons baseren op de vaststellingen die gemaakt werden naar aanleiding van de (aanzienlijke) impact van de crisis van 2008 op de volksgezondheid. Deze impact is immers zeer goed gedocumenteerd door epidemiologisch onderzoek dat a posteriori werd uitgevoerd. Als er over de globale impact soms nog wordt gediscussieerd, zijn de meeste studies het over één punt eens, het is op de geestelijke gezondheid dat een impact het meest meetbaar is geweest. Opgemerkt moet worden dat het vanaf deze crisis is dat de erkende arbeidsongeschiktheid om psychische redenen (voornamelijk depressie en andere angststoornissen zoals burn-out) bijna exponentieel toenam. Deze vaststelling overstijgt de Belgische context en werd bevestigd door zowel de OESO als de Wereldgezondheidsorganisatie. In een recent artikel van het Federaal Planbureau wordt erop gewezen dat de situatie op het vlak van de geestelijke gezondheid reeds voor de Covid-pandemie niet gunstig was in belgië. Zo was de stijging van het aantal psychische aandoeningen de belangrijkste oorzaak van de toename in de langdurige arbeidsongeschiktheid[86]. Aan de hand van de vijfde COVID-19 gezondheidsenquête geeft Sciensano aan dat het slecht gaat met de geestelijke gezondheid in België. Een groot deel van de bevolking geeft aan ontevreden te zijn over de sociale contacten en ervaart een gebrek aan sociale steun. Angst- en depressieve stoornissen daalden in de zomer en de herfst maar namen daarna weer toe. Momenteel zijn er veel aanwijzingen dat de Covid19-epidemie vergelijkbare systemische effecten zal hebben. De eerste empirische onderzoeken naar geestelijke gezondheid laten een algemene trend zien van verslechtering van de geestelijke gezondheid. Er worden veel

[86] Federaal Planbureau, Geestelijke gezondheid in België: de verborgen kosten van COVID-19, artikel nr. 7 Duurzame ontwikkeling, januari 2021

vragen gesteld: angst in verband met de lockdown, algemene en specifieke beroepsstress (in blootgestelde beroepen). Naast mentale gezondheid en problemen die rechtstreeks verband houden met de gezondheidstoestand van patiënten met Covid19, is er ook het probleem van patiënten die lijden aan chronische aandoeningen en die hun zorg tijdens de epidemie hebben uitgesteld. Deze situatie leidt in eerste instantie tot een daling van het zorggebruik, maar is per definitie een voorbijgaande situatie en het is niet onmogelijk dat deze op middellange termijn tot een opwaartse trend zal leiden. Bovendien is ook de toegankelijkheid van de gezondheidszorg een aandachtspunt, in het bijzonder voor zwakke groepen. Een recente studie wijst op blijvende uitdagingen op dit vlak[87]. Ondanks diverse specifieke beleidsmaatregelen blijven zwakke groepen in vergelijking met andere landen een relatief hoog percentage onvervulde medische behoeften aangeven omwille van financiële redenen. Specifieke punten die uit de studie naar voorkomen zijn de kosten verbonden aan hospitalisatie, onbetaalde bijdragen door zelfstandigen, …

Alhoewel deze analyse op gegevens van vóór de COVID crisis steunt is het evident dat de gezondheidscrisis deze problematiek verder kan doen toenemen.

Evolutie van de arbeidsongeschiktheid

In deze sectie wordt de evolutie van de arbeidsongeschiktheid onder loontrekkenden en zelfstandigen opgevolgd. Na een jaar monitoring is het opmerkelijk om vast te stellen dat de grootste gezondheidscrisis een betrekkelijk beperkte impact heeft gehad op het aantal en volume van de arbeidsongeschiktheid. Behalve in maart 2020 heeft COVID-19 niet of nauwelijks geleid tot bijkomende arbeidsongeschiktheden. Een duidelijk zicht op mogelijke verklaringen is momenteel nog niet voorhanden. We geven hier enkele tentatieve bedenkingen.

Vooreerst kan vastgesteld worden dat het aantal arbeidsongeschiktheden door covid-19 zelf redelijk beperkt is bij de loontrekkenden (buiten de maand maart). Bij de zelfstandigen zien we de 2de golf meer uitgesproken. Dit komt waarschijnlijk door de periode van gewaarborgd loon bij loontrekkenden, waardoor de milde gevallen van covid-19 nooit ten laste vallen van de ZIV-uitkeringsverzekering. Bij de zelfstandigen valt men reeds volledig ten laste van de ZIV-uitkeringen bij een ziekteperiode langer dan 1 week waardoor we daar ook relatief gezien meer mensen met covid-19 zien intreden in arbeidsongeschiktheid.

De additionele COVID-19 arbeidsongeschiktheid die er is wordt blijkbaar gecompenseerd door een daling van andere oorzaken van arbeidsongeschiktheid. Mogelijke verklaringen zouden hier kunnen zijn: uitstel van (niet dringende) medische zorg, telewerk (waardoor het mogelijk minder

[87] Ces Sophie, Baeten, Rita, (2020), Inequalities in access to healthcare in Belgium (Observatoire Sociale Européen)

nodig is om ziekteverlof aan te vragen), een verminderde incidentie van andere aandoeningen (andere infectieziekten kunnen ook in bedwang worden gehouden door de COVID-maatregelen). Een bijkomende verklaring zou ook kunnen zijn dat er tijdens de coronapandemie bijkomende "vangnetten" zijn gecreëerd zoals tijdelijke werkloosheid en crisisoverbruggingsrecht en dat een aantal mensen die normaal op de arbeidsongeschiktheid zouden terecht komen nu in 1 van dergelijke systemen zitten en hun arbeidsongeschiktheid niet als dusdanig laten erkennen. Als deze systemen wegvallen, zou het kunnen dat deze mensen op dat moment wel nog doorstromen naar arbeidsongeschiktheid.

Loontrekkenden

De evolutie van het aantal getuigschriften 'aanvang arbeidsongeschiktheid' kent een zeer sterke toename in maart, gevolgd door een sterke terugval in april en mei (grafiek 21). In de periode juni-oktober lijkt het aantal aangiftes min of meer te normaliseren op het niveau van 2019. Vanaf november 2020 zien we opnieuw een daling die zich doorzet in december.

Het aantal verlengingen arbeidsongeschiktheid ligt in maart en april 2020 hoger dan in 2019. Vanaf mei liggen het aantal verlengingen ongeveer op het niveau van 2019.

Opgesplitst naar aandoening zien we voor de aanvang arbeidsongeschiktheid een piek van Covid-19 in maart (ca. 21.000) en in mindere mate in april (ca. 6000) en mei (ca. 1800). Voor de maanden juni-augustus is het aantal mensen die arbeidsongeschikt worden omwille van covid-19 beperkt. Vanaf september stijgen de cijfers echter terug. In september observeren we terug meer dan 2.100 gevallen. In oktober zelfs bijna 9.900. Vervolgens daalt dit aantal terug naar ca. 5.300 in november en ca. 2.000 in december. De 2de coronagolf is dus ook duidelijk zichtbaar in de cijfers van de arbeidsongeschiktheid maar iets minder uitgesproken dan de eerste golf. Bij de verlengingen zien we een zelfde tendens voor covid-19.

Het aantal uitkeringsdagen in primaire arbeidsongeschiktheid ligt, bij de loontrekkenden, in april 2020 beduidend hoger dan in 2019(+14,81%). (grafiek 22) Waarschijnlijk ten gevolge van het zeer grote aantal mensen die in maart 2020 ziek zijn geworden. Ook voor de maand mei is dit het geval, alhoewel in iets mindere mate. Als we corrigeren voor het aantal uitkeringsdagen per maand zien we dat het aantal uitkeringsdagen voor mei 2020 7,02% hoger ligt dan in 2019. Voor de maanden juni tot en met december zien we dan weer dat het aantal uitkeringsdagen (gecorrigeerd voor het aantal uitkeringsdagen per maand) beduidend is gedaald ten opzichte van 2019. Het gaat hier om een daling van gemiddeld +/- 10%.

Zelfstandigen

Bij de zelfstandigen zien we een gelijkaardige evolutie van de getuigschriften voor aanvang arbeidsongeschiktheid als bij de loontrekkenden: een zeer sterke toename in maart gevolgd door een afname en stabilisatie in de daaropvolgende maanden. In tegenstelling tot de loontrekkenden zien we bij de zelfstandigen in oktober wel een zeer sterke toename ten opzichte van 2019. In november en december 2020 ligt het aantal getuigschriften voor aanvang arbeidsongeschiktheid terug op het niveau van 2019.

Opgesplitst naar aandoening zien we voor de aanvang arbeidsongeschiktheid een piek van Covid-19 in maart (ca. 1.200) en beperkt in april (ca. 300). Voor de maanden mei-augustus is het aantal mensen die arbeidsongeschikt worden omwille van corona beperkt. Vanaf september stijgen de cijfers echter terug. In oktober zijn er iets meer dan 1.650 nieuwe gevallen met een aanvang arbeidsongeschiktheid omwille van covid-19. Dit is zelfs hoger dan de piek in maart. Vervolgens zien we een terugval naar ca. 650 gevallen in november en 260 in december.

Bij de zelfstandigen is het momenteel moeilijk om bepaalde corona-effecten te zien in de uitkeringsdagen. De sterke stijging van de dagen en bedragen ten opzichte van 2019 is vooral het gevolg van de aangepaste carenzperiode vanaf 1/7/2019 (grafiek 22). Toch zien we ook hier, net als bij de loontrekkenden, een terugval in de maanden juni-december ten opzichte van de eerste maanden van 2020

Grafiek 21: Evolutie van het aantal getuigschriften aanvang arbeidsongeschiktheid, loontrekkenden en zelfstandigen, 2019-2020

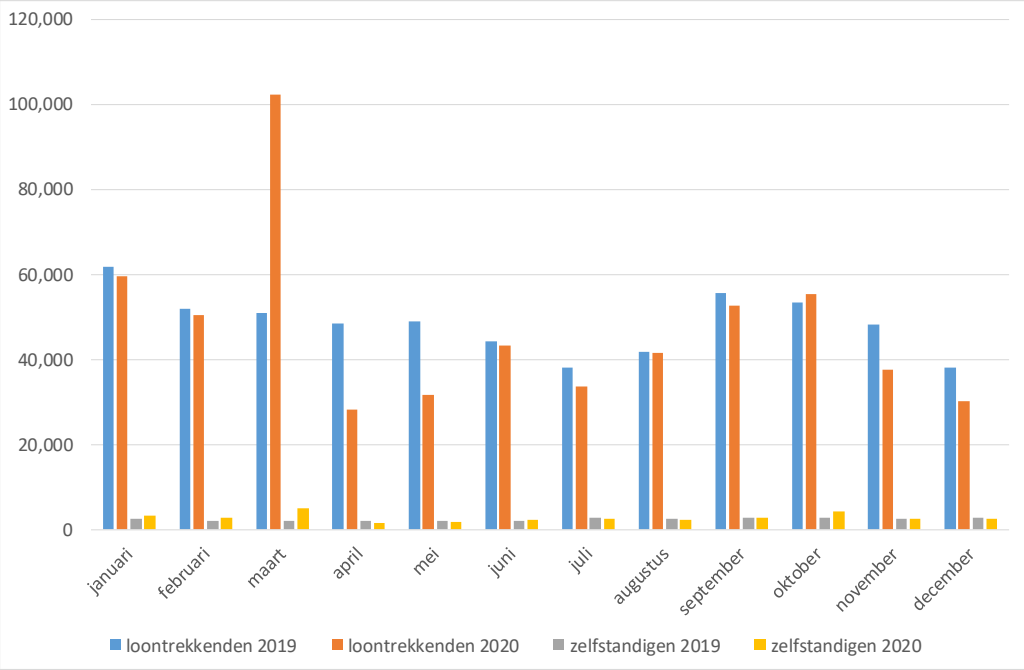

Bron: RIZIV

Grafiek 22: Aantal dagen primaire arbeidsongeschiktheid, loontrekkenden en zelfstandigen, 2019-2020

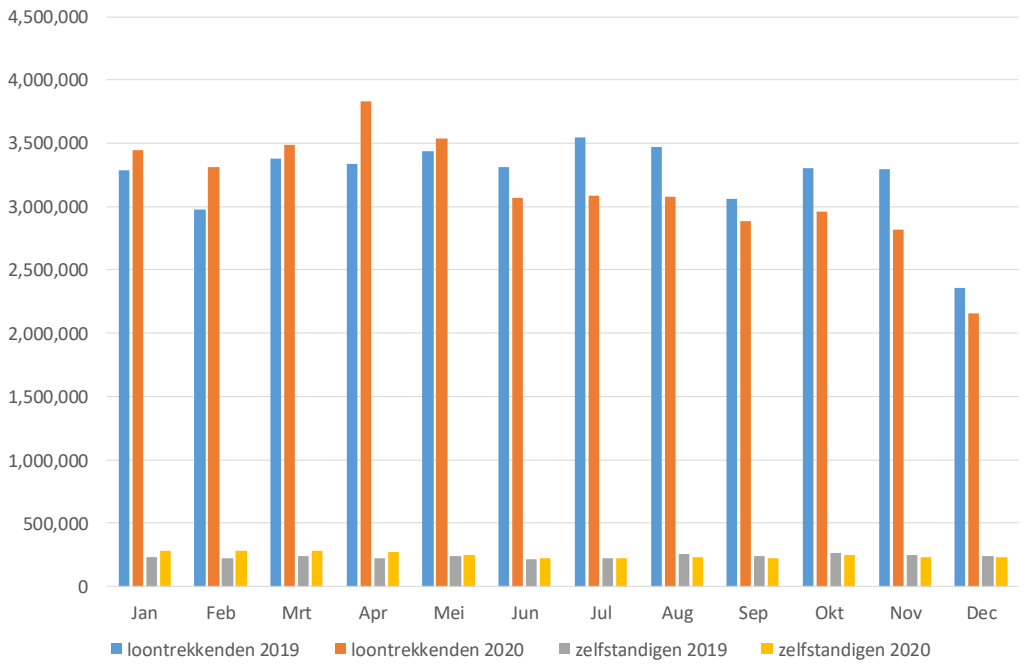

Bron: RIZIV

Beroepsziekten COVID-19

Loontrekkenden met COVID-19 die werkzaam zijn in de gezondheidszorg en die een duidelijk verhoogd risico lopen om besmet te worden door het virus, komen in aanmerking voor schadeloosstelling wegens beroepsziekte als de infectie medisch in verband kan staan met de risicodragende beroepsactiviteit. Deze regeling geldt ook voor leerlingen en studenten die stage lopen.
Tot op 23/03/2021 werden er bij FEDRIS 18.334 aangiften van coronaslachtoffers in de zorgsector geregistreerd. Dat zijn mensen die volgens hun arbeidsarts het slachtoffer zijn geworden van een Covid-19 besmetting. 84% van de aangiften betreffen vrouwen, het overige deel betreft mannen. Dit is vergelijkbaar met het aandeel in de tewerkstelling van mannen en vrouwen in de sector.
We stellen vast dat zich in oktober, november en december opnieuw een piek voordoet in het aantal aangiften voor het personeel in de gezondheidszorg.

Tot op 23/03/2021 werden er bij FEDRIS 13.439 aanvragen voor vergoeding van COVID-19 in de zorgsector geregistreerd, waaronder ook 10 aanvragen wegens overlijden van het slachtoffer. Er werden reeds 5.176 beslissingen genomen, waaronder 1.464 beslissingen voor gezondheidszorgen en 3.092 beslissingen waarbij een vergoeding werd toegekend voor tijdelijke ongeschiktheid.
In 73% van deze beslissingen ligt de tijdsduur van de ongeschiktheid tussen de 2 à 4 weken. Voor 15 % van deze beslissingen duurt de tijdelijke ongeschiktheid tussen de 4 à 6 weken. In 7 % van deze beslissingen duurt de tijdelijke ongeschiktheid tussen de 6 à 9 weken en in 5 % van de gevallen meer dan 9 weken.
Daarnaast werden ook 553 beslissingen van verwerping genomen.

Naar aanleiding van het Koninklijk besluit nr. 39 van 26 juni 2020 tot wijziging van het koninklijk besluit van 28 maart 1969 houdende vaststelling van de lijst van beroepsziekten die aanleiding geven tot schadeloosstelling en tot vaststelling van de criteria waaraan de blootstelling aan het beroepsrisico voor sommige van deze ziekten moet voldoen wegens COVID-19, kunnen l**oontrekkenden met COVID-19 die werkzaam zijn in cruciale sectoren en essentiële diensten en die daar in de periode van 18 maart tot en met 17 mei 2020 hebben gewerkt** een aanvraag voor vergoeding indienen.
Tot op 23/03/2021 werden er voor deze categorie 201 aangiften door de arbeidsarts en 356 aanvragen voor vergoeding geregistreerd, waaronder twee aanvragen voor overlijden.
Er werden tot op 23/03/2021 6 beslissingen voor gezondheidszorgen en 34 beslissingen met toekenning van een periode voor tijdelijke arbeidsongeschiktheid genomen. Er werden 27 beslissingen van verwerping genomen.

Wie niet in de gezondheidssector werkt en ook niet gedurende de periode van 18 maart tot en met 17 mei werkzaam was in één van de cruciale sectoren en essentiële diensten, kan eventueel ook erkend worden via het **'open systeem'**. Deze personen moeten niet alleen blootgesteld zijn aan het beroepsrisico van de ziekte, zij moeten bovendien **bewijzen dat zij de ziekte werkelijk door het werk hebben opgelopen.** In dit kader werden er tot op 23/03/2021 49 aangiften door de

arbeidsarts en 140 aanvragen ingediend waaronder drie aanvraag voor overlijden. Er werden tot nog toe 60 beslissingen van verwerping genomen.

Naar aanleiding van het Koninklijk besluit nr. 22 van 4 juni 2020 tot oprichting van een Schadeloosstellingfonds voor de vrijwilligers COVID-19-slachtoffers wordt in geval van overlijden door COVID-19 een schadevergoeding toegekend aan bepaalde familieleden van het slachtoffer (alleen in geval van besmetting tijdens de periode van 10 maart tot 1 juli 2020). In dit kader werd één aanvraag ingediend naar aanleiding van het overlijden van een man van 68 jaar die vrijwilliger was in een ziekenhuis.

Bijlage:

Cijferreeksen sociale impact COVID-19

Noot

In het kader van de monitoring van de effecten van COVID-19 en de reikwijdte van de ingevoerde noodmaatregelen, werden een groot aantal administratieve gegevens beschikbaar gemaakt. **Men moet er steeds rekening mee houden dat veel van deze cijferreeksen (en beschikbare breakdowns) voorlopig of partieel zijn, en dus grote voorzichtigheid nodig is bij de interpretatie ervan.** Deze lijst geeft een overzicht van de bestaande bronnen – waarvan een groot deel ad hoc werden ontwikkeld – maar voor details betreffende de methodologie, de periodiciteit en het gebruik dient u contact op te nemen met de instellingen die de data aanleveren.
Naast de informatie hieronder, die specifiek in het kader van de werkgroep ter beschikking is gesteld, gebruikt de werkgroep uiteraard ook nog de andere, klassieke informatiebronnen.

Reeksen FOD WASO – SPF ETCS

- Collectieve ontslagen: wekelijkse statistiek, uitgesplitst per gewest, van het aantal collectieve ontslagen dat aan de FOD WASO wordt gemeld. Het aantal ontslagen kan nog wijzigen tussen de aankondiging en de bekendmaking.
- Simulatie inkomensverlies tijdelijke werkloosheid (naar loonniveau, gezinstype, prestatie)
- Wekelijkse aan- of afwezigheden naar reden, type contract (op basis van input sociale secretariaten)

Reeksen RVA - ONEM

- Aangiften tijdelijke werkloosheid COVID-19: wekelijkse bijwerking van een algemeen cumulatief gegeven, maandelijkse bijwerking van een beperkt aantal beschikbare profielkenmerken voor reeds uitbetaalde refertemaanden.
- Betalingsgegevens tijdelijke werkloosheid COVID-19: maandelijks bijgewerkt.
- Gewone werkloosheid: maandelijks.
- Betalingsgegevens (corona-)ouderschapsverlof

Reeksen RSZ - ONSS

- Effecten op bijzondere/tijdelijke tewerkstellingstypes: de belangrijkste maatregel om het arbeidsvolume terug te dringen is de tijdelijke werkloosheid. In de DMFA zullen deze dagen (of uren) vermeld worden met een specifieke code, zodat dan het volume kan berekend worden. In het personeelsbestand blijft de werknemer wel aanwezig, er gebeurt dus geen DIMONA out. Een ander gevolg van de verminderde economische activiteit is het schrappen/niet vernieuwen van (zeer) tijdelijke contracten. Deze werknemers komen (grotendeels) in de gewone werkloosheid terecht. Voor deze werknemers gaat wel effect zichtbaar zijn in de DIMONA. Er zullen geen of veel minder nieuwe Dimonarelaties gemeld worden. In het bijzonder denken we dan aan de specifieke tewerkstellingstypes die in Dimona voorkomen (Extra, Flexi, Student) maar ook aan de uitzendkrachten. De versnelling van de monitoring heeft zowel betrekking op de inkorting van de tijd tussen registratie van de DIMONA en de ontlading (met dus een groter risico op wijzigingen achteraf) als op de verkorting van de referentieperiode (een week in plaats van een maand), zodat geen maand gewacht moet worden om over de meest recente week te rapporteren.
    - dagelijkse telling van het aantal Uitzendkrachten.
    - dagelijkse telling van het aantal relaties van het type Extra in land-/tuinbouw.
    - dagelijkse telling van het aantal relaties van het type "Extra" (Horeca) of van het type "Flexi-Horeca".
    - dagelijkse telling van het aantal personen met een overeenkomst van het type "Flexi"buiten de Horeca.
    - dagelijkse telling van het aantal personen met een overeenkomst van het type “Extra” en “Flexi” via uitzendondernemingen
    - dagelijkse telling van het aantal personen met een overeenkomst van het type “student”
    - instroom-uitstroom gewone tewerkstellingstypes – privésector (interim en extra’s/flexis uitgesloten): wekelijks

Reeksen RSVZ-INASTI

- Aantal rechten op een overbruggingskrediet / aantal uitbetalingen: wekelijks, met of zonder gezinslast, al dan niet verplichte sluiting
- Aanvragen uitstel van betaling sociale bijdragen: wekelijks
- Aanvragen vrijstelling van sociale bijdragen: wekelijks

Reeksen FEDRIS

- Beroepsziekten Covid-19: Aantal personen met Covid-19 (gediagnosticeerd door middel van een laboratoriumtest) die een duidelijk verhoogd risico lopen om besmet te worden door het virus (**‘lijstsysteem’**) of **‘open systeem’** (Deze personen moeten niet alleen blootgesteld zijn aan het beroepsrisico van de ziekte, zij moeten bovendien bewijzen dat zij de ziekte werkelijk door het werk hebben opgelopen). Voor deze twee categorieën zullen de gegevens weergegeven worden per sector (privé-sector, PPO-sector, openbare sector (gewesten, gemeenschappen, federale overheid)). Dit resulteert

in zes groepen: lijstsysteem privé-sector (lijst privé), lijstsysteem PPO-sector (lijst ppo), lijstsysteem openbare sector (lijst openbare) en open systeem privé-sector (open privé), open systeem PPO-sector (open PPO) en open systeem openbare sector (open openbare).

Beschikbare gegevens:

- Aantal aangiften door de arbeidsgeneesheer van COVID-19 als beroepsziekte per geslacht, regio, leeftijdsgroep, activiteitensector, beroep
- Aantal aanvragen door de getroffene van COVID-19 als beroepsziekte per geslacht, regio, leeftijdsgroep, activiteitensector, beroep
- Aantal beslissingen COVID-19 volgens aard (tijdelijk, blijvend, enkel gezondheidszorgen, overlijden, …) per geslacht, regio, leeftijdsgroep, activiteitensector, beroep
- Om de ernst van de ziekte te analyseren, kan voor eventuele beslissingen met een blijvende arbeidsongeschiktheid een verdeling volgens het percentage arbeidsongeschiktheid weergegeven worden.
- Voor beslissingen met beslissing tijdelijke ongeschiktheid kan een onderverdeling gemaakt worden volgens het aantal dagen tijdelijke ongeschiktheid.
- Betaalde vergoedingen per soort ongeschiktheid
- Verwerpen per activiteitensector, beroep en reden van verwerp
- Aanvragen die worden verworpen omdat er geen laboratoriumtest is gedaan en om na te gaan of het "lichte" gevallen waren (zeer weinig symptomen) of eerder "zware" gevallen waren met meer ernstige symptomen (longontsteking) en ziekteverzuim (aantal dagen tijdelijke ongeschiktheid).

Reeksen FEBELFIN

- Aanvragen uitstel van betaling woonkrediet

Reeksen Statbel

- Internettoegang voor huishoudens en kinderen (2019): Percentage huishoudens met internetverbinding (naar inkomensniveau)
- Percentage individuen dat de voorbije 3 maand internet gebruikt heeft naar opleidingsniveau
- Percentage schoolgaande kinderen dat thuis geen internet heeft
- Maandelijkse indicatieve cijfers op basis van de Enquête naar de Arbeidskrachten (werkzaamheid, werkloosheid, inactiviteit, arbeidsduur).
- Trimestriële (+ jaarlijkse) indicatoren op basis van de Enquête naar de arbeidskrachten (werkzaamheid, werkloosheid, inactiviteit, arbeidsduur,…).
- Faillissementen en banenverlies: maandelijks, onder meer per gewest;
- Faillissementen en banenverlies: wekelijks, gebaseerd op tussentijdse ramingen.
- Trimestriële cijfers over het aantal vacatures en de vacaturegraad.